

A black and white portrait of a man with a mustache, wearing a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He is looking slightly to the right of the camera with a neutral expression.

МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ
ЈЕЛЕНКО МИХАИЛОВИЋ

МИКА АЛАС

БЕЛЕШКЕ О ЖИВОТУ ВЕЛИКОГ МАТЕМАТИЧАРА

МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА

МИКА АЛАС

**БЕЛЕШКЕ О ЖИВОТУ
ВЕЛИКОГ МАТЕМАТИЧАРА
МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА**

**НАПИСАЛИ
МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ
И
ЈЕЛЕНКО МИХАИЛОВИЋ**

**ПРИРЕДИО
ВЛАДО МИЛИЋЕВИЋ**

Београд - Калгари,
2012.

Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић
**МИКА АЈАС - Белешке о животу великог
математичара Михаила Петровића**

Књига је штампана у оквиру научно-популарне едиције
“Векови и васиона“, а финансирала је компанија
3VM Geo Ltd. “Фонд др Милићевић“, бр. 023/12

Издавачи: “Фонд др Милићевић“
Удружење “Милутин Миланковић“
“Жиравец“, Пожега
Адреса издавача: Signal Hill Dr SW
Calgary, AB T3H 3T4, Canada

Технички уредник: мр Вања Врачар
Лектура: Марија Ивановић
Техничка припрема: компанија 3VM Geo Ltd.

Коректура и корице: Војислава Милићевић

Штампа: “Жиравец“ д.о.о Књижарско предузеће,
31210 Пожега, Краља Александра 20
тел.: 031-3816-593
e-mail: ziravac13@open.telekom.rs

Сва права задржавају издавачи

*За све евентуалне грешке одговорности
искључиво сноси приређивач овог издања*

Тираж: 1000 примерака

**Михаило Петровић,
Мика Алас
(1868 - 1943)**

*Портрет (уље на џлајну) урадио је велики
српски сликар Урош Предић (1857-1952).*

Прво издање књиге “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“ појавило се у Београду априла 1946. године. Штмпала је штампарија “Орао“ у тиражу од 3000 примерака, илустровано са четири фотографије. Аутори Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић заузели су се да се успомена на великог човека и научника очува, а ово издање, 64 године после првог, има за циљ да ту племениту намеру и даље продужи. Добро је познато да све што није написано као да није ни постојало, а такав однос српски народ (као и српско ћирилично писмо) не могу нити смеју да приреде овом славном човеку - ни због своје традиције, а ни због будућих генерација.

Поновљено и скраћено издање Завода за уџбенике и наставна средства из 1997. године у оквиру Изабраних дела Милутина Миланковића “Списи из историје науке“, стр. 79-119 као и издање Vedesa-а на 99 страна из 2005. године не дају свеобухватну слику времена о коме аутори говоре, већ само чине просту репродукцију иницијалног издања.

Дигитално издање Народне библиотеке Србије на Интернет сајту digital.nbs.bg.ac.yu/eng/knjige.php исте књиге не представља трајно дело, иако је корисно и применљиво штиво. Због свега тога компанија 3VM Geo Ltd. (“Фонд др Милићевић“) и Удружење “Милутин Миланковић“ стали су на становиште да је неопходно потребно да се наведено дело осавремени, допуни, преуреди и одштампа као вредно и незаменљиво. Надамо се да ће се будући читаоци сложити са овим и у потпуности разумети мотиве којима смо се повиновали када смо приступили овом чину.

др Владо Милићевић
Калгари, маја 2012.

САДРЖАЈ

Владо Милићевић:	
Слово о Мики	7
Дело “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“	11
Милутин Миланковић:	
Предговор	45
ПРВИ ДЕО	
Личност Михаила Петровића	49
Јеленко Михаиловић:	
ДРУГИ ДЕО	
Анегдоте из живота Михаила Петровића	125
Чланови друштва “Суз“:	
ТРЕЋИ ДЕО	
Цјеломудрија овога света	169
Владо Милићевић:	
Кратак осврт на живот и дело аутора	
Милутина Миланковића и Јеленка Михаиловића	179
Поговор	187
Напомена приређивача	191
Индекс имена	195
Три великана	198
Микина опорука	199

СЛОВО О МИКИ

Написао
В. МИЛИЋЕВИЋ

Михаило Петровић, Мика Алас био је несвакидашња, ретка и драгоцену личност у историји српског рода у другој половини XIX и првој половини XX века. За њега не можемо рећи да је био изразито једно, био је сложена и слојевита личност која је подједнако успешно делала у више различитих области интересовања. Фрапантно и непоновљиво чак и у данашње време.

По професији математичар, био је утемељивач модерне математичке науке у Србији, дугогодишњи професор чисте математике на Филозофском факултету Београдског универзитета, један од првих осам редовних професора Универзитета. Био је и редовни члан Српске краљевске академије од 1900. године, поставши то већ у 32. години живота да би у наредних 43 године био један од њених највреднијих драгуља. Статистички изражено, скоро 60% свог живота провео је као академик или $\frac{3}{5}$ свог физичког постојања.

Био је просветитељ и аутор више од 250 научних радова и расправа. Највредније дело му је “Математичка феноменологија“, посебан допринос дао је својим математичким спек-

трима, а сматра се и оцем савремене кибернетике.

Сам надимак, који је носио практично читавог свог живота, говори да је био и речни алас. Имао је положен мајсторски испит и риболовом се бавио страствено. Посебно је то чинио на Сави и Дунаву које су остале његова љубав за сва времена. У том послу био је веома успешан, један од познатијих међу тадашњим аласима. Права је штета што неки од бројних мостова изграђених на овим двама рекама не носи његово име - био би то идеалан спој математичко-архитектонског градитељства и речних лепотица југоисточне Европе.

Мика Алас је био и неуморни путник. Обишао је Атлантски океан северно и јужно, упознао оба Земљина пола, продревши изнад северног и јужног поларника. Обишао је и његов западни крај, доспео до Њу Фаундленда, а затим и на запад Канаде. Опловио је Индијски океан, био на Мадагаскару и Кергеланском архипелагу, веома блиско Антарктику. Преживео је маларију, бројне буре и тропске врућине. По овим путовањима рекли бисмо не само да је тада био велики путник, већ и страствени истраживач. Многима је остварење сличних идеја и дан данас незамисливо.

Са својих бројних путовања написао је и лепе путописе. Иако себе никада није истицао као путописца, ипак нам је за сва времена оставио траг из лепе књижевности - писао је јасним мислима и све проткао логичким расуђивањима. Његове популарне књиге свакако да имају места и у школским лектирама.

Мика Алас је био војник-патриота од главе до пете. Имао је чин резервног потпуковника у српској војсци, а учествовао је у оба Балканска и оба светска рата. Када је последњи пут обукао униформу и пошао у Други светски рат имао је 73 године!

Изванредно је свирао виолину. Имао је своју музичку дружину којој је дао име "Суз" (могли бисмо превести као S-dur), а свирали су по многим београдским кафанама и широм Србије, чак и у Бугарској. Био је бoем, познат по многим забавама које су организоване у старом Београду, али не у некашњој јакшићевској или садашњој монденско-кичерајској

Скадарлији, већ у једноставним и оригиналним дунавским или савским механама и кафанама. У том погледу и по оригиналности, посебно по самом пореклу, Мика Алас је био далеко изнад извиканих Ђуре Јакшића, Чича Илије Станојевића, Стевана Сремца или бројних назови поета, а најчешће само пијанаца. Ко је, уосталом, боље од њега, рођеног у Београду и стасалог и као витка грана сраслог са дунавским и савским аласима, познавао дух тадашњег града?

За њега би сасвим поуздано могло да се каже да је представљао симбол тог старог града, начина живота и поимања традиције. Држао је до старина и дедовских тековина, сматрајући то највреднијим доказом српства. Београдска Сававала је познавала многе вредне и мање вредне, чак сумњиве личности, али се у том "шареном" дијапазону и сада већ историјском дефилеу за сва времена издвојио непролазни и неповљиви Мика Алас.

Михаило Петровић је био забављач, козер, веселјак, шаливција.

Био је непрестано окренут друштву и дружењу.

Волео је вина и бавио се виноградарством. Био је кулинар и врстан стручњак за припремање рибљих специјалитета, посебно рибље чорбе. Велика је штета што његов тајни рецепт нигде није сачуван.

Мика Алас је био сакупљач старих и ретких народних песама. Познавао их је преко 1000, али ни то није сачувано. Био је и колекционар изворних народних досетки, шала, зачкољица и смешних објава оглашених у тадашњим новинама. Нажалост, и то је вихор Другог светског рата неповратно однео, а остао је само његов мањи део.

Мика Алас је био и државник, представник земље у преговорима око риболовног подручја на Дунаву и Сави када је требало преговарати са Румунијом и Аустро-угарском.

Никада није био вољен од режима. Чак ни када је 1931. године једногласно од свих академика предложен за председника Српске краљевске академије то није могло да буде прихваћено од стране Карађорђевића и тадашње власти. Мика је мрзео политику и никада јој се није приклањао, а политичари

су зазирали од Микиног оштрог језика и још више од његове велике популарности у простом народу, али и најумнијем делу српства тога доба.

Михаило Петровић остаће трајно забележен у историји српског рода. Рођен је у Београду 1868. године и умро је у њему 1943., али га је из скоро паланачко-касно турске касабе на раменима уздизао у престонички центар европских манира. Београд ће зато заувек с понос изговарати његово име.

За живота је боравио на Косанчићевом венцу 22, једном од најстаријих делова града, у кући која је саграђена 1910. године где се и данас налази. Сахрањен је на Новом гробљу, парцела 4, гробно место 26, класа 2 или, када се из Рузвелтове улице уђе на Ново гробље, на првој парцели са десне стране. Године 1943., када је Мика умро, рибари су носили његов ковчег од куће до гробља, а пратило га је на стотине поштоваоца, пријатеља, рођака, колега и уопште Београђана који су знали ко је био Мика Алас. Испратила га је музика, она којој је за живота и заувек своју душу предао.

Последње поздрав и вечно слово о Мики одржао је један од његових највећих пријатеља Милутин Миланковић.

Тога дана чак је заборављено на тренутке да су и град и држава под немачком окупацијом.

На помен имена Мике Аласа треба устати и дубоко се поклонити.

**ДЕЛО "МИКА АЛАС - БЕЛЕШКЕ О ЖИВОТУ
ВЕЛИКОГ МАТЕМАТИЧАРА МИХАИЛА
ПЕТРОВИЋА"**

Написао
В. МИЛИЋЕВИЋ

Када сам први пут разоткрио Интернет страницу Народне библиотеке Србије на којој је презентовано 38 дела Милутина Миланковића, прво које сам прочитао било је оно што је заједно са Јеленком Михаиловићем написао о свом великом пријатељу, колеги, узору и утемељивачу математичке науке у Србији Михаилу Петровићу, Мики Аласу. Пре тога прочитао сам фрагментарни приказ из Изабраних дела Милутина Миланковића, књига 6 "Чланци, говори, преписка", стране 418-425, сматрајући да је то задовољавајуће да би се упознао Мика Алас као човек, њихов међусобни однос, пријатељство, колегијалност и средина у којој су живели и радили. Међутим, читајући и листајући страницу по страницу Интернет презентације о Мики Аласу све више сам долазио до закључка да је књига "Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића" најмеродавнија у

том погледу и да представља дело вредно не само за читање него и презентовање и упознавање што ширег круга читаоца. То је, дакле, била моја полазна основа када сам се латио посла око уређивања и допуњавања ове књижице. У току рада искрсле су и друге многобројне, али мало познате чињенице и подаци који су још више употпуњавали биографије ове тројице научника и зато сам се одлучио да сачиним овај коментар у виду неке врсте предговора или ширег образложења.

Исто тако, одлучио сам да наведену књигу двојице великих пријатеља Михаила Петровића у извесним деловима изменим, али увек водећи рачуна да Миланковићево и Михаиловићево дело имају предност у свему и да не смеју да трпе неке драстичне измене. Тачније говорећи, срж књижице из 1946. године очувано је у износу од 95%, а преосталих 5% припада неминовно протеклом времену, осаврењеним погледима и историјском прегледу које је требало изнети и показати шта је тих прохујалих шест деценија значило.

Кроз књигу “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“ главног јунака упознајемо не само као врсног и посебно надареног математичара, већ и као човека приврженог другим интересовањима, а понајвише риболову, путовању и музици. Мика Алас је кроз своје друго професионално опредељење у аластву остварио велику природу у дружењу, окупљању, уживању у чарима двеју моћних река, боравку у природи и развијању заната и хобија коме је посебно био надарен. Кроз своја путовања, која су му представљала истински божји дар, Мика Алас је, иако у седмој деценији живота, досезао до нових сазнања и чари живота које никада не би могао да сагледа у уској српској, а још мање београдској средини.

Све то нам Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић откривају у овој срдечно и топло написаној књизи о човеку који је био у стању све да да за дружење, а ништа за себе или ондашњу власт. И док је као интелектуалац, професор универзитета, академик и просветитељ одбијао да се покори диктатури и тиранији властодржаца и био дубоко у праву што се тог става неприкосновено и беспрекорно придржавао,

дотле је у много чему грешио када се посматра његов приватни живот, јер је све био подредио другима, фамилији, пријатељима и студентима, а себи самоме мрвице живота. Зато се и није женио, формирао породицу нити имао порода. Штета и само штета - за све, а посебно за њега самог.

Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић у свом делу Мику Аласа најмање приказују као математичара. Свакако да је у томе најпозванији био Миланковић који не само да је био исте струке, професор примењене математике, Микин дугогодишњи колега и са Универзитета и Академије, већ и један од ретких који је у то доба, како и сам каже, могао да разуме Микине математичке расправе, саопштења или већа дела. И Миланковић и Михаиловић, међутим, овим делом популаришу Мику Аласа у другом смислу, што им је и био основни циљ, јер су са њим провели небројане и необавезне часове уз пиће, песму, забаву и шалу. То је било и више од стручне и научне колегијалности.

Миланковић нам, на пример, никада не представља Мику Аласа као назадног, већ старомодног човека који ужива у старим добрим стварима. Иако за њега каже да није желео да живи у новој кући, да је мрзео нови патос, није волео телефон нити наочаре као тековине западне цивилизације, ипак нигде му на томе није замерено у овом делу. Напротив, тај његов доследан и чврст став објашњава једном врстом симпатије, поштовањем традиционализма и очувањем дедовских тековина. Тако представљеног Мику лако је разумети, јер се тврдо држао некадашњег, неумитно прошлог, али и оног чије вредности нису биле кратког даха. Ти наши преци или Микини претходници у генерацији непосредно пре његове, мора се и то признати и запамтити, били су јунаци који су обнављали и постављали нове темеље младе српске државе. То је Мика непрестано имао на уму када се држао традиционализма.

Да ово нису произвољности или истргнуће Микиних врлина из његове богате биографије најбоље сведочи његов изражени патриотизам који је носио са собом читавог живота. Тај доказ налазимо и у 1941. години када је Мики било 73 године. Њега ништа није могло да заустави да не обуче војну

унформу и крене у рат против хитлеровске Немачке. Колико је људи у осмој деценији живота то учинило! Да ли је Мику на тај узвишени чин неко присиљавао или је његова савест то беспоговорно налагала? Да ли му ово памти српски народ? Колико људи познаје то племенито дело?

Микин повратак из ропства 1942. године, Миланковић доста штуро и скоро невољно у само једном једином пасусу описује. Очигледно је да ни Мика о томе није много говорио, јер, као стари ратник, патриота, увек на супротној страни од немачке завојевачке, није могао у покорству и вазалству да трпи то неприродно стање. Док о Миланковићевом скоро петогодишњем ропству из Првог светског рата познајемо многе детаље, дотле о Петровићевом једноипогодишњем из Другог светског рата веома мало, практично ништа. Већи део те патње Мика је однео са собом у гроб неповратно, а један од могућих разлога тог поступка можда је био његов вечни и непоколебљиви бунт према свакој власти, али и јаловој интелигенцији.

Неоспорно је да је Михаило Петровић био један од највећих умова које је изродио српски народ. Међутим, његова величина није се само ограничавала на науку и математичку дисциплину, већ је била динамичка, у сталном ослушкивању мисли и патњи народа, непрестаном дружењу са свим слојевима људи, увесељавању и музичким турнејама по читавој Србији, како нам то саопштава Јеленко Михиловић. Мика Алас није потписивао ни апеле ни декларације смишљене од стране српске интелигенције, није се трудио да ватреним говорима или прокламацијама придобија друге за себе или своје идеје - Мика Алас је узимао пушку у руке и одлазио тамо где се највредније стављало на искушење - сопствени живот.

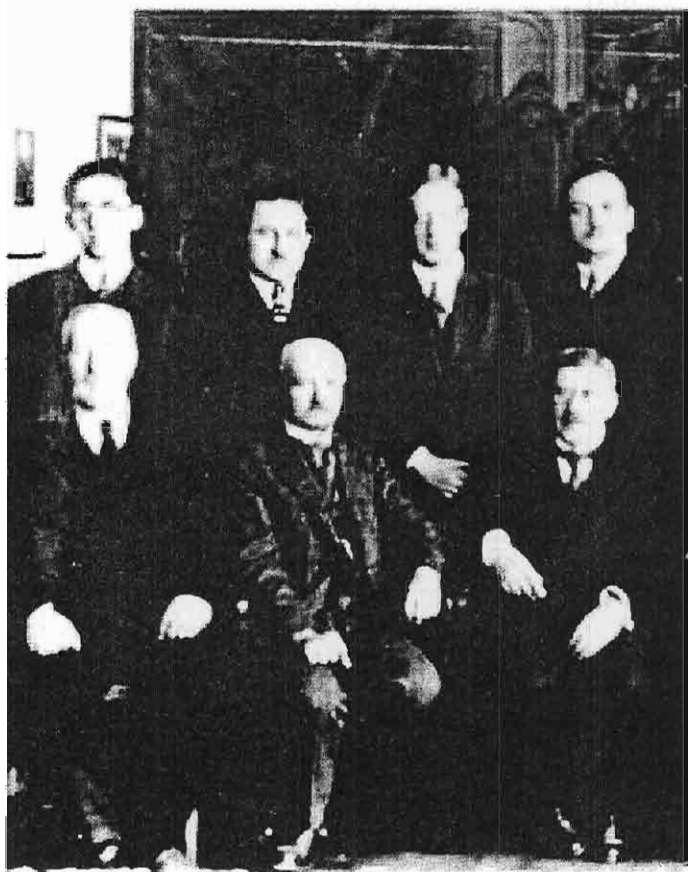
И сама смрт Петровићева доказује нам сву његову гордост и поштење. Живео је тако да никога и никада није оптерећивао, умро је тако што је склопио очи и отишао да у неким другим крајевима трага за својим математичким "бургијама" и тајнама неких нових небеских јегуља. Ни Петровић, као и многи исто тако вредни као он, никада неће стати на свом путу, ма где били и ма које време протекло.

Душа Петровићева била је одувек мекана, а срце широко и пуно разумевања за немање. Тако нам Михаиловић и открива да, рецимо, његов први учитељ виолине Арса Јовановић, звани "Шкембоња" никада није престао да "учи" Мику Аласа музицирању иако га је ученик давно био претекао у знању и умешности тог заната. Арса је наставио да свраћа до Мике, јер му је немаштина представља стално бреме живота, а Петровић сва нада и једини ослонац у сиромаштву.

Мика нам, на пример, открива и једног врсног музичара Мију Јагодинца, Циганина, који је Београд својом музиком или увесељавао или растуживао до суза. Било је то с краја XIX века, у времену бројних кафана и механа, врсне музике коју данас наслеђујемо као староградску, музику боема, романтике, али и тежачког рада и живота, више сиромаштва и немаштине него благостања, а то као да је вечни усуд непокорног и почесто непотребно непромишљеног српског народа.

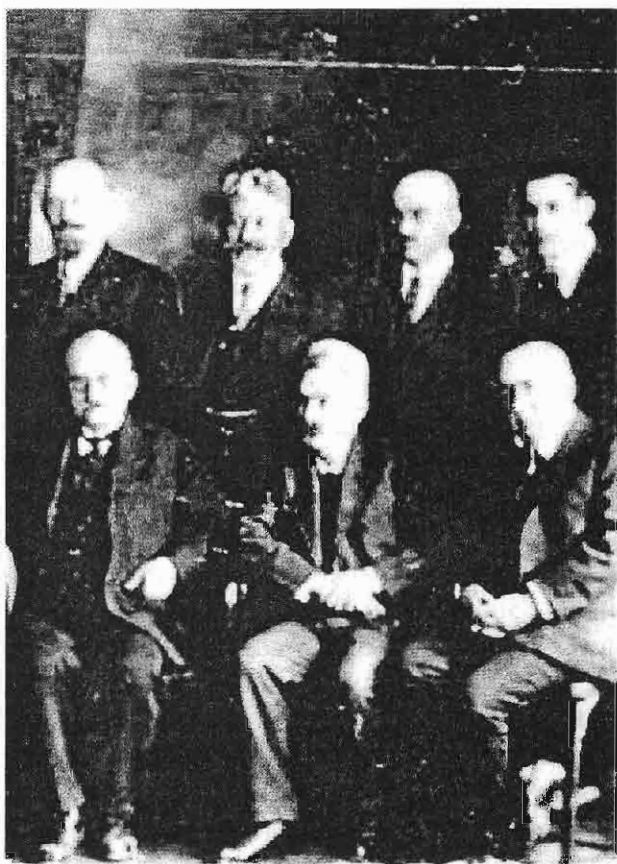
Мика Алас је веома добро познавао душу и нарав српског човека. На својим бројним музичким турнејама по Србији почесто је правио забаве и шале, али не зато да би се спрдао са неуким светом, већ да би их увесељавао и подизао им морал. Зато и није себи и свом друштву правио рекламе, већ, напротив, скоро у тајности, без правог имена, свирао и разгљивао душе присутног света. Био је, дакле, свуда по Србији и није му било тешко да разоткрије шта тај свет мисли, како живи, са чиме се понајвише бави, које су му муке или задовољства. Неоспорно је једно: био је Петровић народски човек, дубоко усађених корена у традиционализам, богато наслеђе и поштовање прадедовских тековина.

Мика је био и човек невероватне физичке кондиције. То ни Миланковић ни Михаиловић не истичу експлицитно, али када га описују као особу којој нису били страни ни физички послови, онда се то кристално јасно уочава. Њему није било тешко да на своје прво путовање у поларне области крене са пуне 63 године! И не само то. Мика је путовао наредних пет година узастопно, увек на велика прекоокеанска путовања. При тим својим путовањима себе није штедео, радио је са рибарима кад год му се за то указивала прилика, а, ако то није

Математичка школа или Математички Семинар, како је Михаило Петровић, Мика Алас називао групу која се окупљала око струке, али и ради дружења, забаве и елитизма. Снимак је из 1926. године. С лева на десно стоје: Милош Радојчић (1903-1975), Тадија Пејовић (1892-1982), Вјачеслав Жардецки (1896-1962) и Антон Билимовић (1879-1970). С лева на десно седе: Никола Салтиков (1866 или 1872-1961), Михаило Петровић - Мика Алас (1868-1943) и Павле Поповић (1868-1939).

Други део исте слике из 1926. године. С лева на десно стоје: Петар Зајончковски (-), Јеленко Михаиловић (1869-1956), Радивоје Кашанин (1892-1989) и Јован Карамата (1902-1967). С лева на десно седе: Богдан Гавриловић (1864-1947), Владимир Петковић (1873-1935) и Милутин Миланковић (1879-1958). Математичари нису били Павле Поповић (књижевник и књижевни критичар), Јеленко Михаиловић (сеизмолог) и Владимир Петковић (геолог). Ово је једна од ретко очуваних слика где су аутори овог дела Миланковић и Михаиловић заједно.

био случај, онда је вадио своју виолину и њоме развеселавао друштво које је путовало са њим. Био је, дакле, неуморан, здрав, очеличен аласким пословима на Сави и Дунаву, али и свежих мисли и идеја створених захваљујући његовој непролазној љубави ка математици и дугогодишњим радом на Београдском универзитету и у Академији.

Ипак, најупечатљивији доказ о Микином челичном здрављу огледа се у његовом петом путовању из 1935. године. Тада доживљава ујед отровног инсекта, како Миланковић саопштава (вероватно да је у питању био маларичан комарац), на острву Мадагаскар. Док један путник трагично завршава, други се неминовно враћа у Европу, Мика дотле пробавља десетак дана у својој кабини у грозници, не једући и пијући, како сам каже, само разблажено бело француско вино. Његова страст да види лов на китове приморавала га је да победи тако опаку болест и то у времену када за ујед таквог инсекта није било лека!

Са истог овог путовања Миланковић детаљно описује лов на китове харпуном којима је Мика Алас присуствовао и био опчињен. Знамо да је то данас забрањен лов, јер је број ових моћних океанских крстарица пао испод критичне границе, пре свега, захваљујући човековом нехуманом односу према овим незаменљивим бићима. У таквој врсти лова превасходно су се истицали Норвежани, Данци, Швеђани и у доброј мери Британци и Канађани који никада нису показали ни мало кајања нити су њихове владе било шта касније учиниле да се новац добијен од китоловне индустрије инвестира у обнову ове угрожене врсте. Уместо тога развијан је други облик рибарења, а претходни, крволочни и поражавајући по разум и укупан планетарни живот једноставно је заборављен као да се никада није ни догодио!

Микина бројна прекоокеанска путовања пажљиво сам пратио и исто тако пажљиво бирао географске пројекције на којима би било најбоље представити их. Избор је углавном пао на Лагранжеову конформну и у једном случају на Молвајдову синусоидалну и стереографску пројекцију. Исто тако, није ми било тешко да трагам за оригиналним картама на

којима су приказана бројна Микина путовања и то је, уз наведене пројекције, представљало веома драгоцен документ. Велика је штета што многе Микине дописнице и аутентичне забелешке нису очуване и, како Миланковић наводи, ни њему није поуздано познато шта се са њима догодило у ратном меатежу - пропале су или негде очуване, ко зна?

Ова тужна судбина у много чему ме враћа у још даљу и трагичну прошлост српског народа. Срби тешко или скоро ни мало не чувају своју богате тековине. Та несавест, проузрокована сопственим немаром и небригом, пре свега, а затим туђинском похлепом за благородним српским крајевима и богатом оставштином веома јасно се уочава, рецимо, на бројним српским манастирима, а посебно студеничким. Када сам први пут посетио Студеницу 1987. године и видео њену оскрнављену и осиромашену ризницу, било ми је јасно да је турској најезди и похлепи кумовала и српска пасивност и немарност. Благо је требало уклонити и сакрити га, а то није учињено. Исто су тако поступили и Грци, мало су шта прикрили, па су похлепни Енглези преко Турака кабадахија и зулумћара јефтино дошли до богате и светски вредне ризнице. Данас је чувају као сопствену драгоценост, не помишљајући ни једног тренутка да је врате стварном власнику, а ми Срби чак ни дан данас не знамо где је нестало вредно студеничко благо! Када се саопшти "негде на исток" као да смо навели читав азијски континент.

Микино прекоокеанско богатство и трагови његових путовања вероватно су загубљени у току Другог светског рата, нарочито после његове смрти 1943. године. Као и друге бројне вредне књиге, документа, сведочанства итд., тако је неповратно нестајала и српска баштина, њена научна елита, просветитељи који су и Београду и Србији значили много више од каснијих бројних "представника" власти.

Сам податак да је, рецимо, "Преглед" српске књижевности пре XVIII века који је написао Павле Поповић, дело непроцењиве вредности, једноставно одстрањено и скоро избрисано, јасно говори да је циљ било лукаво камуфлирање и уништавање богате српске заоставштине и свођење на што уже

временске одреднице. Опстао је Скерлићев приказ, али онај који своди српску реч и мудрост на само два последња века, XIX и XX, као да смо све претходне преспавали. Дакле, други су срачунато подметали неистину, а Срби су или калкулантски или незналачки оћутали. Зашто?

Зашто Срби и данас то исто чине? Зашто се стиде или устручавају да проговоре о својим неизмерно вредним традицијама, коренима или прецима? Зашто се “завера ћутања” тако доследно примењује? Зашто Радивоје Пешић (1931-1993) и данас немо, аветињски, нама удаљено, али доследно, опомињући генерације које долазе, “оптужује ћутање”, јер разумеју винчанско писмо само преко кафанског стола и кроз чашицу пића, а у некој удаљеној дунавској измаглици тек назиру други крај њима пуне и безличне обале? Како ли ће тек разумети лепенске поруке или повезати своје далеке Сармате и Словене у нераскидиви низ и препознати себе као представнике народа који је постављао тврде европске темеље у времену зачетка последње интергласијације?

Слично тако, нажалост, прошла је и Микина путничка документација, вероватно и многи радови које је прикупио, а није стигао да их заврши.

Поставимо у том смислу још једно питање: зашто ни једно путописно дело Михаила Петровића није уврштено у школску лектуру или зашто се о њима мало зна? Романи које је објавио у периоду од 1932. до 1936. године и “Роман јегуље” из 1940. године могли су да се нађу на школским клупама у било ком облику - одабрани делови или једна комплетна књига. Петровић јесте био антирежимски човек, неомиљен од власти, увек контролисан, али то је било између два светска рата и под краљевском Југославијом. Зашто се то наставило и у другој половини XX века и даље? Зар његова дела нису имала литерарну вредност? Да ли је српски народ тако богат путописним романима? Да ли су та сведочења неинтересантна младим људима? Рекли бисмо, ипак, не. Уосталом, ово Миланковићево и Михаиловићево дело то јасно потврђује.

Можда су свему томе кумовала и два Микина тврда става: један је био што веће избегавање публицитета и уклања-

ње бремена славе са својих леђа, а други мишљење да његова дела не припадају лепој књижевности, већ само путопису који није имао шири интерес!

Уколико је приређивачу ове књиге дозвољено, као човеку који је исто тако имао прилику да пропутује велики део света, јер му је професионално опредељење то омогућило, да своју констатацију, онда треба рећи следеће.

Колико људи данас има ту привилегију да упозна северну и јужну хемисферу, обиђе поларне области, Атлантски и Индијски океан, прође Северну Америку са истока на запад, види Русију, најудаљеније архипелаге, доживи и преживи буре и тајфуне или оде само до Мадагаскара? Одговор је мало, иако се данас много више путује авионима, а растојања савладавају знатно брже него у време Микиних путовања. Са тог аспекта, а и знатно шире, Петровићева сведочења не само да имају велики значај, већ и младе људе образује у погледу упознавања ове предивне планете што је називамо Земља, али и наводи на размишљање да и они сами постану нека врста авантуриста, већ путника намерника чији је основни мотив откривање нових сазнања, крајева, култура, навика, цивилизација или проширивање сопствених видика.

Са сваког свог пута, којих је исто тако било безброј, приређивач овог дела враћао се уморан, жељан сна и одмора, али редовно обогаћен новим сазнањима и још већим циљевима које ни једно богатство није могло да замени. Мики је тадашња домовина била тесна и зато се отискивао на дебела мора, а приређивачу ове књиге струка је била лимитирана балканским оградама и забранима, па је морао да се отисне на пространо геолошко поље планете, иако је његова тадашња држава била већа од Микине.

Како нам Михаиловић саопштава, Петровић никада није престајао да машта о великим путовањима. Њега године нису спречавале у томе нити је марио за њима, а ни ноге му нису отказивале. Да није било Другог светског рата, Мика би сасвим поуздано, и поред поодмаклих година, видео Блиски Исток. Ни у осмој деценији живота није губио ону младалачку жеђ за путовањима, лутањима, откривањима непознатог,

спознавањима светских чудеса или ходољубљима широко отвореног срца и очију.

Доказе о Петровићевој физичкој кондицији и доброј припремљености налазимо и у његовој војничкој каријери. Као резервни официр никада није избегавао позив отаџбине нити је показивао да му је било шта тешко у том погледу. Мика је неоспорно био војничина од главе до пете.

Микина скромност била је превелика, а повученост у себе прешла је у пословност и манир кога се стриктно придржавао читавог живота. Неизмерно дружељубив у аласким занимацијама и колегијалним догодовштинама, широко отворен за највећа и најневероватнија путовања себе је увек искључивао из самопрокламације или рекламерства. Зато Миланковић и каже за Мику Аласа, онда када се од њега опраштао да је: “миран, тих, скроман, човечански једноставан, надчовечански обдарен”, али и да је: “Петровић био један од највећих синова наше земље.”

Миланковић детаљно или онолико колико му његово знање о рибарству дозвољава, описује Петровићеву оригиналну мрежу за дубински океански риболов. Велика је штета што Мика Алас тај свој изум није патентирао и заштитио као производ свог математичког знања и рибарске генијалности, јер би се на тај начин очували не само трагови његове маштовитости и виртуозности, већ и документовани докази о величини Микиног ума. Те 1939. године, када је поменута рибарска мрежа први пут била примењена и дала прве позитивне резултате у циљу решавања проблема мрешћења јегуља, Мика је имао 72. године, дугогодишње искуство и у математици и рибарству и сигурно је да нико у то време није био позванији од њега да тај дугогодишњи проблем дефинитивно реши.

Како Миланковић описује, Мику су у тој намери спречиле две ствари. Прва је била несрећа да су у мрежу ухватили некакав потонули брод (једрењак, по претпоставци), а друга да је направљен само један једини прототип такве мреже и да је по њеном губитку сав предвиђен посао пропао.

Конструктивно решење новог типа мреже имало је неколико новина, дотад непримењених. Једно је било предворје

велике мреже, тј. мања конусна мрежа која је играла улогу вешто смишљене замке, друга је била положај мреже који је остварен помоћу гвозденог противтега, треће посебна конструкција дизалице и електрична сигнализација којом се остваривала веза између морског дна и палубе брода, а четврто маневарско решење извлачења уловљеног плена на површину. Све наведене идеје могле су да потекну само из Микине маште и његовог вишегодишњег рибарског умећа и у том смислу је права штета што данас званично не постоји "Петровићева мрежа за дубински подморски риболов".

Ми ћемо приказати један тип мреже у овој књизи, али то ће бити само прототип или иницијално идејно решење без додатних и увек неминовних модификација током саме израде наведене мреже.

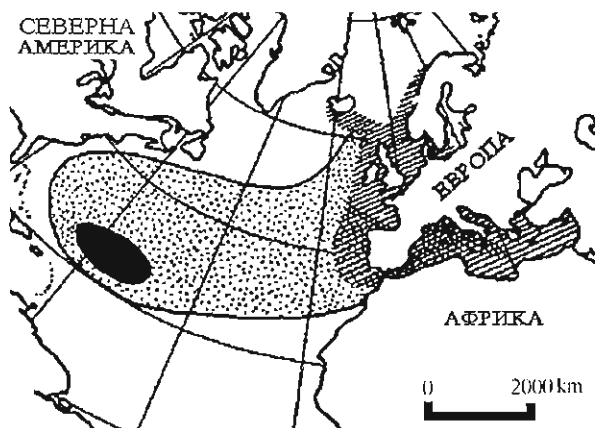
Мика Алас, нажалост, није успео да реши проблем јегуље. Да се догодило супротно и да је нашао одговор на ово вишедеценијско или вишевековно питање то би му донело савим поуздано светску славу, засигурно много већу него ону коју је као врсни математичар имао.

Као што смо видели, на путу успешног решења испречиле су се две велике неповољности: прва је била трајни губитак оригинално израђене мреже за подводни или дубокоморски риболов 1939. године, а други је био прекид истраживања због почетка Другог светског рата, затим заробљеништво, болест и на крају сама смрт 1943. године. Читав низ тих несрећних околности као да су се удружили да би сачували ту добро чувану тајну, тако да је и недовршени "Роман јегуље" остао да као документовани сведок подсећа да је мистерија овог змијоликог створења и даље нерешена, а тајна дубоко скривена у дубинама Саргаског мора.

Саргаско море, када га већ помињемо и како га Миланковић описује по Петровићевим казивањима, има невероватне и ретке специфичности. Сам назив потиче од португалске речи *sargasum* што значи трава. Пре, наравно, верујемо да је корен у латинском термину, али, било како било, тек невероватно нагомилавање и велика количина ових морских органа нигде више није нађена на тако великом воденом

пространству. Данас се чак помишља и на коришћење тих микроорганизама у циљу смањења количине угљен-диоксида у атмосфери и решавање бар једног дела проблема глобалног загревања планете.

Ипак, питање које мучи човека и дан данас упорно се одржава, али сада у нешто популаристичкој и романтичарској форми. Наиме, поједини пут јегуља из Саргаског мора ка европским слатководним рекама повезују са постојањем несталог континента Атлантиде. Они тврде да се то мукотрпно путовање одржава само зато што савремене јегуље “памте” да су њихови далеки преци то исто чинили. Заправо, они нису могли да користе западне коридоре, јер је копно Атлантиде некада чинило природну баријеру, па су морали да путују ка истоку. Наслеђујући, дакле, ту меморију, јегуље не познају нову географску повољност и отвореност ка западу и обалама обе Америке, већ и даље “мисле” да су путеви на ту страну затворени, па морају тамо где су тако бројне претходне генерације јегуља путовале. Ово, дакле, тврди теорија генетског кода или они који упорно покушавају да докажу постојање тог некадашњег Платоновог континента, па, између осталог, користе и пут јегуља као доказ.

Пут јегуља у Атлантском океану: тамно су места мрешћења, тачкасто означава океански простор мигрирања, а шрафирано места полног сазревања женки у хладним слатководним срединама.

С тим у вези приређивач овог дела располаже са читавим низом сугестија и питања, али би овом приликом издвојили само две чињенице које проистичу из поставки упорних атлантолога.

Прва је та фрапантна “меморија” јегуља. Ако она заиста постоји, где се онда скрива? У инстинкту јегуља или постоји већ добро позната магнетна меморија, карактеристична код, рецимо, магнетотактичких бактерија, поларних ластва, голубова, китова, осе хорнет или можда карибуа, гнуа итд. Зашто једна детаљна биолошка анализа не би могла да одговори на ово питање и пронађе у телу јегуља скривене магнетне минерале, ако је поставка исправна?

Друга ствар је нешто више хипотетичнија од претходне, али, како човек и даље ништа не зна о тајновитом континенту Атлантиди, па ни о упорном океанском коридору јегуља, дозвољено нам је, према томе, да поставимо и смелије хипотезе. Дакле, уколико поверујемо у постојање Атлантиде, а знамо да су од тог “несталог” континента јегуље путовале на исток ради полагања јаја у хладним европским водама, питање би било: да ли то значи да је тај некадашњи континент био скоро безводан или са веома мало текућих вода? Ни једно живо биће, па ни јегуље, према томе, неће кренути на тако опасне и дуготрајне океанске путеве, ако на то нису принуђене. Смемо ли, дакле, тако храбро изнети ову идеју?

Мика Алас није знао или никада није повезивао пут јегуља са могућим постојањем овог континента. Он се бавио науком, користио своје велико аласко искуство и умеће математичара. Мика се служио разумом и чињеницама, а све остало, како Миланковић каже, остављао песницима и романтичарима да маштају. Зато приређивач овог дела и верује да је био надамак циља, али се сплет околности склопио тако да је променио ток коначног решења и одложио га на једно дуже време, нажалост.

С обзиром да се резултати истраживања Милутина Миланковића често и радо користе од стране оних који тврдо верују у постојање Атлантиде, приређивач овог дела сматра да би на овом месту, повезујући питање јегуље и Микину

преокупацију око овог питања, требало нешто више рећи по том основу.

Атлантолози верују да се нестанак и “потонуће“ овог континента одиграло на крају последњег леденог доба. По Миланковићевим математичким прорачунима то би требало да буде пре око 10 до 12 хиљада година када је фазу глацијације сменила фаза интерглацијације. Дакле, овакав сценарио повезиван је са трагедијом и тумачењима библијског потопа.

Када је, међутим, касније развијен сценарио астероидног удара (посебно за границу креда-терцијар) атлантолози су се брже-боље досетили да би то могло да се примени и на нестанак Атлантиде! Опет је нађен довољно велики космички објекат, његово сурвавање кроз Земљину атмосферу, јак удар, подизање велике количине прашине, “нуклеарна“ зима, “године без лета”, изумирање мамута, изненадно појављивање кромањонаца, нестанак неадерталаца и томе слично. Кружно океанско струјање у Атлантику појавило се као идеалан доказ, затим су то допунила океанографска испитивања морског дна, бројна необјашњена удубљења и тиме је круг затворен у позитивном смислу. Атлантида је дефинитивно потврђена у зони или блиско Саргаском мору!

Нећемо се, наравно, даље бавити овим “доказивањима“. Она нам неће много помоћи око оног што имамо за главну тему, јер су о њој мудро ћутали и Петровић и Миланковић, а ни Михаиловић је нигде није помињао. То остављамо другима, а ми се враћамо нашим врлим професорима.

О Микиним бројним и занимљивим математичким идејама или “бургијама“, како их је он често називао, доста је познато. Ипак, најмање о раду на осетљивом термичком инструменту којим је требало да се открива близина пловећих и изузетно опасних ледених брегова. Миланковић, нажалост, само наводи да се Петровић тиме бавио на свом првом поларном путу 1931. године и потом 1935., али нас не обавештава детаљније о резултатима тих истраживања. Немамо ни податке да ли је у каснијем периоду наставио да ради на том проблему и колико успешно, али је сигурно да би му откриће једног таквог инструмента донело још већу светску славу, а

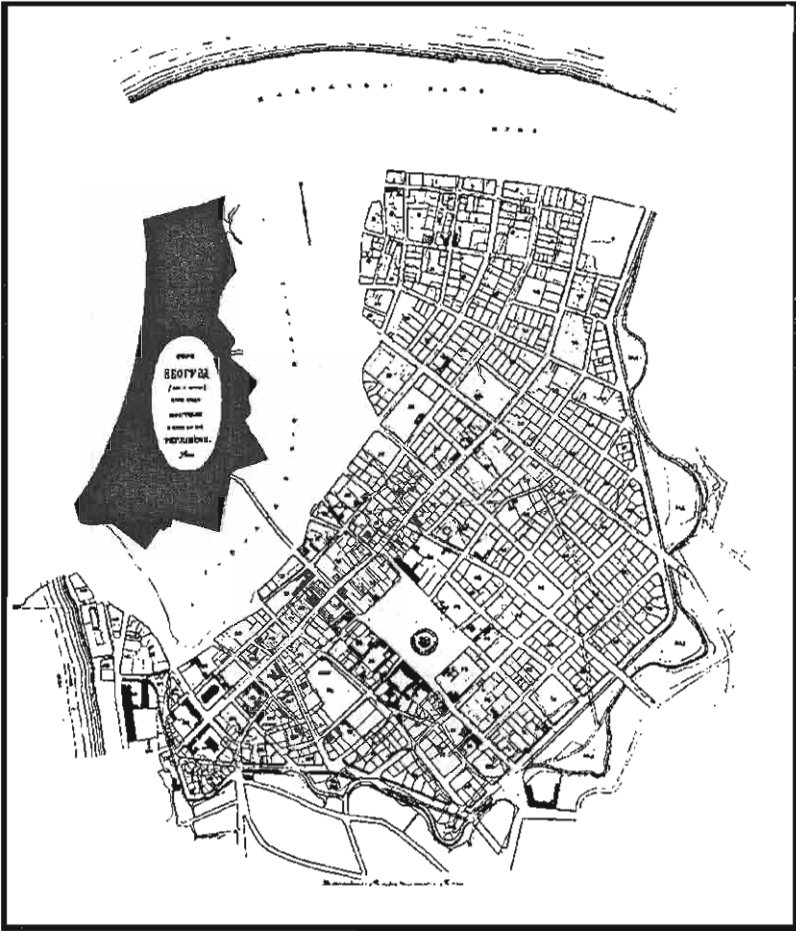
име трајно убележило у регистар генијалних људи. Да је којим случајем то остварено, никада се не би страховало од могућих титаничких реприза.

Микино одушевљење Наполеоном, Миланковић је подробно описао када је говорио о његовом четвртном путовању из 1934. године. Треба разумети Петровића и разлоге његовог некритичког и романтичарског односа према човеку који је Француску, у току своје владавине, водио из рата у рат. Као француски ђак, Мика је ту земљу и њене историјске тековине уздизао исто толико високо колико и српске, а посебно по завршетку Првог светског рата. Као савезници и непосредни саборци француски и српски ратници, па самим тим и народ обеју земаља, са симпатијама и великом благонаклоношћу су гледали једни на друге. Трајало је то и после убиства краља Александра I у Марсеју 1934. године иако је Србија (тадашња Југославија) имала право да приговори Француској на њеном благом и скоро незаинтересованом држању по питању убиства једног страног сувенира на њеној територији.

Срби то нису тако трагично схватили нити реаговали, а очигледно да није ни Михаило Петровић. За њега је Наполеон био херој и личност генијалне природе чију је слику неизоставно требало држати на почасном месту у Семинару! Да је којим случајем то било могуће и да је на неки волшебан начин могао да комуницира са својим исто тако чувеним колегом, математичарем светског гласа, Гаспаром Густавом де Кориолисом (1792-1843), вероватно је да би своје мишљење о овом војсковођи битно изменио.

Наполеон је за собом оставио разорену, понижену и дубоко потонулу земљу у економској депресији. Француска после Наполеонове власти била је без новца, а народ у беди и незнању. Ратови су били исцрпели све њене економске резерве и она је била принуђена да се задужује и враћа дугове под врло неповољним условима. Уопште, била је то земља незнања и глади.

Та трагична слика, међутим, током времена се заборавила, а једна друга, лажна, пропагандистичка и романтичарска сервирала се људима. Истина о Наполеону је изврнута

Први план града Београда урађен је 1867. године од стране првог српског урбанисте Емилијана Јосимовића (1821-1897). Било је то годину дана пре рођења Михаила Петровића. Ово је план београдске вароши у тзв. шанцу чиме су обухваћене три целине од Дунава према Сави: дорђолска четврт, варошка четврт и београдска тврђава (Калемегдан). Инжењер Министарства грађевина Стеван Зарић је 1868. године (исте оне у којој се Мика Алас родио) проширио план на данашњу Кнез Михаилову улицу. Од својих најранијих дана Мика Алас се сећао таквог града и са непомућеном љубављу до краја живота гајио је драгу успомену на његове старине и традицију.

као чарапа и, уместо његових бројних ватерлоа и сибирских зима, искрсли су генијалност војсковође и херојство, а уместо бројних љубавних авантура и неверстава, појавила се мушкарчина и горостасна појава иако је својим бројним љубавницама једва досезао до носа. Заборављено је и Бахово одрицање, скоро кајање за дело "Ода ратнику" када се Наполеон промовисао за цара, а које је првобитно са великом захвалношћу њему било посвећено.

Можда је најреалнију представу о Наполеону дао Јован Дучић (1871-1943), јер је изнео два потпуно супротстављена става, један позитиван и хвалоспеван, а други негативан и омаловажавајући, али и закључио да, без обзира, било волели или мрзели овог француског војсковођу, ипак никога није остављао равнодушним.

Дакле, идиличну представу о Наполеону Мика је носио са собом и не само да је носио већ је преносио и на друге, па тако Миланковић и признаје да је, под Петровићевим утицајем, и сам ценио Наполеона. Ми, наравно, немамо права било шта да замеримо по овом питању ни једном од ове двојице великана, јер немојмо сметнути са ума да су и они били подложни утицају, нетачним информацијама и историјским замагљивањима који и дан данас постоје, а развијају се у још рогобатнијем и погубнијем облику.

Миланковић је, хтео не хтео, био изложен и другим утицајима Петровићевим, а један од њих била је научна повученост, скромност и научни рад удаљен од халабуке и самохвалисања. Зато су му се дубоко урезале Микине речи о правом смислу научног рада и срећи која се остварује далеко од центара грозничавог рада, терета славе и почесто мрачних зависти и оговарања. Обојици је то било веома странно и непотребно, јер су од младих дана стекли нешто што су други остваривали или тек назирали упорним и дугогодишњим радом. Можда је Миланковић у свему томе имао у виду и Исака Њутна (1643-1727), који је, такође, сву славу себи приграбио када је имао само нешто више од 25 година, па је вероватно због тога, помажући Алфреду Вегенеру (1880-1930) и његовој теорији континенталних кретања, увек из прикрајка, без

помпе и самоистицања посматрао како се на научним скуповима ломе копља и воде жустре научне расправе.

Микин савет био му је више него драгоцен. Обојица нису познавали научну импулсивност, јер им и није била потребна; нису развијали научну агресивност нити метод убеђивања околине, јер су тврдо веровали у своју математичку зрелост и доследност; нису марили ни хитали за славом, јер је она трчала за њима.

Када говори о Микином поимању поезије, Миланковић нам једноставно саопштава да је она била хиљадама километара удаљена од њега. Заправо, он је није ни ценио нити желео да разуме - поетика је, по њему, била за песнике, заљубљенике, романописце који су чак и у суровим условима океанског риболова налазили те жице романтизма. Михаило Петровић је живот искључиво посматрао кроз реалистичку призму у којој није налазио рефлексију душе и уздисаје, већ само мушкост, непрестану борбу за новим и неоткривеним или тврде бројке и јасан циљ. По овом принципу, рецимо, Мика никада није могао да разуме вечно дете какав је био Шантић, како га Дучић објашњава.

Иако је читавог свог живота био и у музици, њу је доживљавао само као забаву и дружење. Ипак, како нам Михаиловић то описује, знао је и нешто друго: био је велики сакупљач старих и скоро заборављених народних мелодија. Мика је у том погледу био права златна ризница, јер је познавао преко 300 ретких песама, па је зато, пред сам почетак Другог светског рата у Југославији, више од пола месеца са својим друштвом музицирао у тадашњем државном радију. Нажалост, рат је однео и ту Микину колекционарску драгоценост, а нама оставио да жалимо што не само да су за сва времена пропале ретке народне песме, већ и доказ Микиног музичког умећа, његовог друштва "Суз" и велики део трагова старог београдског начина и поимања живота.

У бројне ствари које су неповратно изгубљене или заборављене сврстава се и "Микина аласка чорба". Иако, наравно, приређивач ове књиге није могао ни у ком случају да буде њен дегустатор, јер је рођен осам година после Микине смр-

ти, ипак дубоко верује да је то морала бити првокласна аласка чорба, својствена само врхунским кулинарима. Мика је морао кроз своју вишегодишњу праксу да дође до посебног и само њему знаног рецепта који, како Михаиловић каже, није хтео никоме да открије, сем једном једином човеку, али је остало питање да ли је тај срећковић то у потпуности и правилно схватио.

Верујемо исто тако да су после тога, а и данашњи савски или дунавски аласи врсни у спремању рибље чорбе, сваки на свој начин и по посебном рецепту, наравно, способни да спреме исто тако квалитетну рибљу чорбу, али никако не смемо да сметнемо са ума да је Мика Алас припадао оној категорији аласа који је чинио претечу овим садашњим и да је, према томе, његово умеће било нешто као старо вино. Уосталом, зар би толики свет, како смо сазнали из Михаиловићевих казивања, долазио на славу коју је организовала његова свирачка и аласка дружина да није било тако?

Списку загубљених или трајно несталих ствари или докумената, када је Петровић у питању, као да нема краја. Исто тако, у вихору рата нестала су и "Цјеломудрија овога света" или књига пошалица, забаве и разбигриге коју је Мика са својом дружином сакупљао, ни мање ни више, до скоро пола века! И поново са жаљењем морамо да констатујемо да тако вредне и људе и њихове драгоцености Срби олако изгубише.

Запитајмо се шта би данас било од српске математике да којим случајем није било Михаила Петровића? Колико би она храмала током XX века? Запитајмо се исто тако како би данас величанствено изгледао Микин музеј да је сачувана сва његова заоставштина и да их рат није уништио, али и српски немар? Запитајмо се шта би остало од немачке математике, на пример, када бисмо јој одузели једног Карла Фридриха Гауса (1777-1855)?

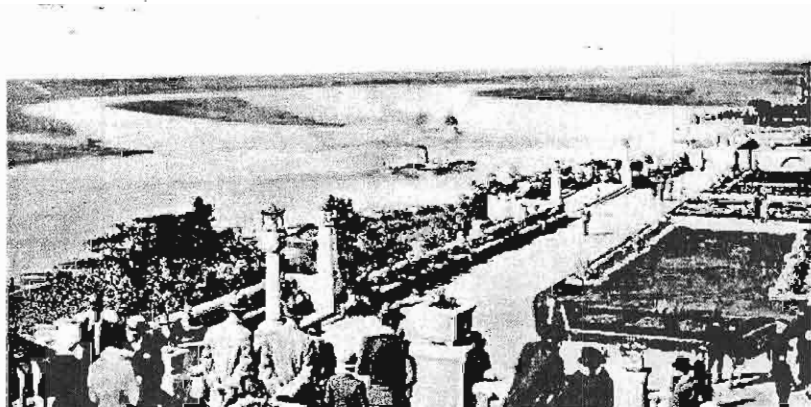
Приређивач овог дела мора исто тако да констатује да је имао јединствену прилику да у својој раној младости или у првој половини шездесетих година XX века осети делић или последње трзаје старог Београда о коме нам у свом делу Миланковић и Михаиловић приповедају. До тог доба још се

није осећала експанзија градитељства и дух новог времена који није марио за вредностима претходног и прохујалног живота. Тај нови замах немилосрдно је газио дотада створене драгоцености и пред тим налетом падали су бројни вредни и ретки објекти, посебно старе кафане и састајалишта која су била и више од тога.

У живој успомени остали су стари објекти од Славије до Аутокоманде, посебно десна страна данашњег булеvara. Све је то нестало, а они објекти са леве стране, који су нешто дуже одолевали, посебно кафана “Орач“, само су тужно подсећали на своје некадашње сестрице или братиће којима није било суђено да нађу своје “ухлебљење“ у неком облику државне или културне заштите.

Земун, на пример, није доживљавао тако брзу експанзију као Београд, премда ни он није био поштеђен те заразе.

БЕОГРАД - тераса крај Калемегдана
BEOGRAD - La terrasse au quai de Kalemegdan

Реконструисана и обновљена калемегданска тераса, понос Београђана (снимак из 1932. године). У позадини се уочава пароброд, а иза њега ушће Саве у Дунав и Велико Ратно острво. Под зидинама града на дунавској страни Мика Алас је ухватио велику моруну, како Михаиловић саопштава, вероватно у јесен 1903. године, а др Лаза Пачу, познати министар финансија, дотрчао је тамо главом без обзира како би за себе резервисао кавијар. Изглед калемегданске терасе из 1932. године мало се разликује од данашњег.

Можда зато што су Земунци знали да цене и поштују старе вредности па су колико-толико били у стању да се одупру том налету? Зато је и број старих објеката у Земуну много већи него у мегаломанском Београду.

Било како било, тек оног Београда у коме је Мика Алас пробавио читав свој живот засигурно више нема и многе његове вредности трајно су нестале. Зато се и не треба чудити зашто је српски народ тако запустио један Лепенски Вир, па га тек од скора обновио, бројне вредне музеје као што је, на пр., Природњачки музеј у Београду, старе конаке, а историјска места препустио небриси и зубу времена да га нагриза до уништења. Зато су и споменици препуштени хулиганству, па чак и поједини гробови. На крају крајева, зато се и мењају називи улица да би се удовољило некој политичкој или реваншистичкој групацији која сем мржње ништа добро са собом није донела српском народу. Њихово осветништво је током времена прерасло у параноју, јер ни једног јединог тренутка нису помислили да су само временски пролазници и да ће их засигурно сменити неке нове генерације које ће тако и разумети њихове поступке. Коначно, због таквог кукавичког и поданичког односа многи вредни објекти широм Србије тешко налазе своју проходност у препознавању, као и у обељавању српских вредности; зато највећи стадион у Србији не може да добије име великог фудбалера Рајка Митића (1922-2008) или највећа спортска дворана име великог кошаркашког мага Александра Николића (1924-2000), већ тупаво прокламовано име за римску провинцију или шпанско пешчано борилиште. Коначно, зато се у модерно доба и губи света српска територија као да је у питању време конквистадора или крсташа који могу да конфискују све у име "части" и борбе за "витештвом и у име бога и хришћанства светог".

Мика Алас је био велики шаљивџија и шерет. Често пута је правио шале на рачун других музичких дружина или са својом дружином "Суз", али у томе никада није претеривао. Умео је да упадне и у какву незгодну ситуацију и о томе најбоље сведоче Михаиловићева казивања. Дешавало им се да су се понекад из какве кафане спасавали бежећи главом без

обзира, јер је ондашњи свет био и прек и горопадан уколико музичке групе (капеле) нису испуњавале све њихове прохтеве. Жестоко се, дакле, пило и јело, али и жестоко тукло.

Дешавало се да је Микино аласко знање било и од опште државне користи, али се исто тако догађало да му се и кулинарско знање обијало о главу - посебно када је припремао разне салате, па се прејео са својим пајтосима! Био је Мика човек и од крви и од меса, али и стални немирни дух кога је непрестано гонила Сцила и Харидба да упада у разноразне згоде и незгоде. Са Миком никада није било досадно, зато је стално око себе окупљао велики број пријатеља који су у њему видели и вођу и генија кога је требало следити.

Из сведочења Јеленка Михаиловића сазнајемо бројне појединости о Михаилу Петровићу. Тако, на пример, у њему препознајемо врсног виноградара, довитљивог ратника, осетљивог кулинера, непокорног и одбојног према политичарима, човека свесног својих вредности, али и интересовања о

Михаило Петровић је обожавао циганску музику о којој је имао најлепше мишљење. Виолину је сматрао душом те музике, инструментом који је погађао осећања српског народа. На слици је улични свирач, а снимак је из 1914. године. Сличне свираче приређивач овог дела затекао је у Скадарлији у једном мајском ранојутарњем дану приликом своје посете Београду 2006. године. Време као да је стало.

знању народа коме је и душом и телом припадао. Шта год да био, шта год да радио, знао је да ће своју успомену у том истом народу оставити само као Мика Алас. Уосталом, колики је број аласа у његово време било у односу на број математичара!

Из кратке приче под називом "Мачка у чорби" сазнајемо две интересантне чињенице. Прва је да је Јеленко Михаиловић највероватније био и најбољи Микин пријатељ. Тај закључак може да се изведе из само једне једине Михаиловићеве реченице када саопштава: "чак ни ја нисам знао шта се то десило са Миком!"

Вероватно да је и сам Мика много отвореније и слободније комуницирао са Михаиловићем него са Миланковићем. Разлог томе је врло једноставан: Миланковић је био 11 година млађи од Мике, док је Михаиловић био скоро Микин вршњак. Сем тога, Петровић и Михаиловић су много тога заједничког претурили у животу, посебно у риболову и још више као чланови друштва "Суз", а опет Миланковић је био "само" колега са Универзитета, заједничке професорске собе или математичког семинара, али увек некако у "заостатку" за Јеленком Михаиловићем по питању дружења и потпуног поверења. Зато Михаиловић са пуно права и претензија на приоритет и саопштава у свом делу књиге три јасно уочљиве речи: "чак ни ја..." када говори о односу према Мики Аласу.

Друга занимљивост је начин Петровићевог одласка из друштва после за њега срамног пада некакве мачке у казан где је спремао рибљу чорбу по свом специјалитету. Михаиловић нам једноставно саопштава: "сео је у аутомобил".

Велика је штета што се није упуштао у детаље тог Микиног путовања. Данас не знамо ништа о типу аутомобила, ко је био возач или власник тог возила итд. Ово би били веома драгоцени подаци, јер је, како Михаиловић на почетку цртице наводи, то била 1921. година. Сигурно је да је аутомобил у то време био права реткост у Београду.

Са друге стране, Петровић нам је од стране Миланковића и Михаиловића претходно представљен као човек традиционализма и старог кова (примери зидања нове куће,

телефон итд.), а сада се изненадно појављује као неко ко користи аутомобил када мало ко то може себи да приушти у тадашњој Србији. Нисмо баш убеђени да је Мика Алас могао тако брзо да промени своја патријархално-традиционалистичка схватања и да се од човека оријентисаног ка прошлости и коренима брзо трансформисао у напредног западњака, све то у својој шестој деценији живота.

Дело “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“ најмање је математичко. Пре бисмо рекли да је топло, људско, пуно драгих успомена. Иако су га обојица аутора писали у позним годинама живота (Миланковић је тада имао 67 година, а Михаиловић десет више), ипак им је успомена на Михаила Петровића остала жива, препуна доживљаја, драгих и незаборавних догодовштина. Да није било њих двојице, данас бисмо били ускраћени за многе податке о Петровићу. Иако по свом обиму скромно дело, само незнатно више од 100 страна, довољно јасно осветљава Мику Аласа као човека, научника, риболовца, војника, путника, али изнад свега као личност достојну дивљења и поштовања. Очигледно је да су то подједнако знали и његови пријатељи, а још више непријатељи.

Мика Алас је био - непливач! Ово Миланковићево саопштење и изненадно откриће толико је у супротности са читавим Петровићевим животом да је не само апсурдно него и трагикомично. Ни Миланковић није могао да се начуди да је неко могао толике дане и године да проведе на води или пропутује два океана, а да не научи да плива! И то је код Мике било могуће.

Нека ми је допуштена једна дигресија у овом случају.

У пролеће 2008. године био сам на даљској страни, обновљеној кући Милутина Миланковића и посматрао другу, бачку обалу и једну аду са пешчаним спрудом који лагано залази у воду. Ту је, како Миланковић детаљно описује, учио Мику Аласа да плива. Место је заиста идеално за пливаче-почетнике, али Миланковић је заборавио да је Мика Алас тада био у средовечним годинама и добу када се нешто ново тешко могло научити.

За мене, међутим, остало је једно друго питање недоречено и невероватно: како то да неко ко је непливач успе у више наврата да се спасе из речних канџи и подивљале воде? Мики се то у више наврата догађало и полазило за руком, једном и са принцем Ђорђем Карађорђевићем, како сам казује.

Дунав ми је јако позната река, рецимо, јер сам и сâм рођен у његовој близини и као сви Земунџи био сам му веома наклоњен. Док су моја рођена браћа храбро и лудо препливали са земунске на банатску страну касних педесетих и раних шездесетих година XX века, дотле се мој рођени и несрећни стриц Душан у својим младим годинама у њему удавио и никада му тело није пронађено. Њему данас нема ни гроба ни помена.

Насупрот својој браћи, ја сам се Дунава плашио иако сам био добар пливач. Истовремено, Дунав сам обожавао и изнад свега поштовао, јер је био моћнији од моје ограничене људске снаге. Његова неизмерна није могла бити побеђена и у то сам се уверио хиљаде пута, а најчешће у Ђердапу и оним казанским вировима где сам знао сатима и сатима да посматрам како се у дивљем бесу и нетакнутој природи његови смарагдно зелени таласи поигравају са високим карпатским падинама на северу и балканским на југу и ниским и увек загаситим облацима. Ту исконску игру, што је поуздано и Лепенац пре 8000 година са уживањем доживљавао, упамтио сам као дар Дунава и зато сам сваку реку, посебно бројне канадске, које сам касније упознао у свом њиховом бесу, увек поредио са дунавском, јер је та дивља игра таласа у мом сећању заувек остала као врхунац снаге и лепоте истовремено.

Према Миланковићевом саопштењу некако се намеће закључак да је Мика Алас лагодно и без много напора писао научне радове, расправе или резултате. Сипао их је као из рукава, али то је могло да проистекне само из његовог дубоког проницања у струку, огромно акумулираног знања и великог талента ка математици. Огроман број радова (преко 250) и монографија, што се најбоље види из његових Сабраних дела, резултат су Микине невероватне надарености. Математику је до тад могао да учи само код Димитрија Нешића у Србији и у

Паризу на студијама од водећих математичара Ермита, Дарбуа, Пикара, Поенкареа, Пенлевеа, Апела и Бусинска, како нам Миланковић саопштава. И то је било све, заправо, све остало било је у глави младога Петровића.

А колико тога је било најбоље сведоче његове диференцијалне једначине, алгебра, спектри, феноменологија и њени елементи, алгоритми, елиптичне функције итд.

Вратимо се још једанпут на Микин однос према оном једноставном животу, простом народу и дотакнимо се појаве која се у то време интензивно развијала, а звала се радништво и раднички покрет, а која је касније прерасла у комунистички покрет. Какав је био Микин однос према свему томе или какви су били његови контакти?

Док код Миланковића ретко или уопште не налазимо интересовања за све већим нарастањем радничке организованости, дотле код Михаиловића нема јасног става према новим појавама. Петровић је, међутим, ту, увек присутан, јер његов свет је била Савамала, савске и дунавске падине, сиромашни слојеви људи, кафане, али он никада није био бунтовник нити народни трибун. Петровић је увек био изнад политике, у том погледу потпуно независан, својствен, неповодљив и свестан своје мисије. Мику Аласа није могао краљевски режим да поколеба, а још мање сломи, па тако ни раднички покрет да поведе у "ново доба", како га је Миланковић називао у својим мемоарима.

Поставимо и једно хипотетичко питање: шта би се са њим догодило да је којим случајем поживео дуже и доживео комунистичку власт после 1945. године? Уколико као референцу узмемо Јеленка Михаиловића који је у њој проживео нешто мало више од једне деценије живота и несметано даље ширио значајну мрежу сеизмолошких станица по целој тадашњој Југославији, прочитавајући земљотресе и дајући велики допринос даљем развоју сеизмологије у новој држави, тада за Мику Аласа можемо сасвим поуздано да кажемо да би имао сличан третман као што га је имао његов велики пријатељ принц Ђорђе Карађорђевић. Заправо, Мику Аласа ни једна власт, ма каква она била, не би могла да дотакне - он је увек

био изнад ње са коренима дубоко усађеним у народ. Мика је био само једно: човек за поштовање и дивљење.

Дело "Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића" припремао сам за штампу са посебним уживањем. Сваки детаљ сам читао пажљиво и у више наврата, избегавајући да било шта мењам. Неминовно је да су поједине ствари из те књиге застареле и увелико превазиђене, јер је од писања овог дела протекло више од шест деценија, али нисам имао ни смелости ни "дрскости" да чиним веће захвате. Миланковића и Михаиловића сам морао поштовати, а успомену на Петровића сачувати у њеном изворном облику.

Ово је, дакле, непомућено сведочанство о времену које је неумитно минуло и никада се неће повратити, траг једног Београда који је из скоро паланачке средине узрастао ка градском и урбаном систему. Његов најупечатљивији сведок био је управо Михаило Петровић, јер је, изузев својих студија у Паризу, читав свој живот проживео у њему. У Београду, наравно, није могао познавати све, али зато није било Београђанина који није чуо за Мику Аласа.

За сва времена остаће симбол града. Неминовно, вечно, беспоговорно.

Мика Алас није и не треба да буде заборављен. Била је то личност која је за собом оставила дубок траг у српској науци, научној историји и култури. Он је појава коју неизоставно треба и даље чувати и одржавати, јер је таквих трагова у српском народу мало и недовољно. Захвалност у виду назива једне улице на Дорћолу у Београду, једном од најстаријих делова града, име Основне школе и Девете београдске гимназије у Београду (истина тек од 1985. године што јасно говори колико је времена требало да протекне да би свест о његовој истинској вредности сазрела у српском народу), име средње школе у Угљевiku у Републици Српској, назив једног ресторана на старом Обреновачком путу код Аде Циганлије и још по неких назива ипак није довољно да би се трајно очувала успомена на великана какав је био Михаило Петровић.

Постоје, наравно, и писани трагови о Мики Аласу. Посебни су они које је сам за собом оставио, његови бројни

радови и монографије које је Српска академија наука и уметности штампала, затим књига Драгана Трифуновића “Бард српске математике“, један број Интернет презентација, па и књига “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“ написана од стране двојице људи који су га најбоље познавали, Милутина Миланковића и Јеленка Михаиловића, па, на крају крајева, ово обновљено и допуњено издање исте те књиге.

Све то ипак није задовољавајуће нити је довољно испуњен дуг према Михаилу Петровићу. Заслужио је Мика и много више, без обзира што је његов некадашњи Београд нестао, исто као што је помрла и његова генерација или блиски пријатељи и поштоваоци.

Нека на крају свега приређивачу ове књиге буде допуштено да изнесе једну констатацију која се намеће током читања овог дела, а тиче се све тројице актера.

Михаило Петровић је живео 75, Милутин Миланковић 79, а Јеленко Михаиловић 87 година. Сви заједно поживели су 241. годину или у просеку по 80 година. Ово је изванредно висока старосна граница и за данашње време, а не само за прву половину XX века. Запажа се истовремено да су сва тројица, и поред свих бурних догађаја које су проживели, а посебно ратних периода којих је све заједно било у трајању од скоро 10 година или 12,5% од наведеног просечног живота, ипак остали веома витални, непрестано активни и отпорни на све недаће. Изгледа да је то општа особина математичара - по дуговечности могу равноправно да конкуришу сликарима.

Уколико се само на кратко задржимо на слици београдске математичке школе из 1926. године, коју смо приказали на почетку овог представљања, запазићемо да је већина математичара живела преко 60 година. Најкраће је живео Јован Карамата, само 65 година, а Вјачеслав Жардецки годину дана дуже. Сви остали доживели су старост преко 70 и више година, док су Тадија Пејовић и Антон Билимовић окончали животе са 90 и 91. годином. Радивоју Кашанину је недостајало само три године да прослави један век и по дуговечности он је неприкосновен.

Ако са већ речене слике изоставимо оне који нису били математичари (П. Поповић, Ј. Михаиловић и В. Петковић), П. Зајончковског за кога нисам дошао до података и узмемо да је Н. Салтиков рођен 1872., а не 1866. године, тада добијамо да је осталих 10 научника живело укупно 807 година или просечно скоро 81. годину. Без Ј. Карамате и В. Жардецког осталих осам математичара живело је 676 година, што чини невероватан просек од 84,5 година. Са овим бројем година имали су дуго и поуздано време за научни, просветни и стваралачки рад.

Мика Алас са бројем својих година створио је непоновљиво много, па нека зато само овај списак књига, који чине његова Сабрана дела у издању Завода за уџбенике и наставна средства из Београда, покаже шта је све то радио, урадио и оставио покољењима да о њему суди. Оставио је, како Миланковић каже, своју светлу успомену, а приређивач ове књиге, ако му је допуштено да изнесе свој суд, настави са речима да је недостајао само пород па да продужи ту величанствену путању бесмртништва и свевременске мудрости. Наведимо свата Микина дела.

САБРАНА ДЕЛА МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА,
МИКЕ АЛАСА 1-15

(издање Завода за уџбенике и наставна средства)

1. Диференцијалне једначине (део 1)
2. Диференцијалне једначине (део 2)
3. Математичка анализа
4. Алгебра
5. Математички спектри
6. Математичка феноменологија
7. Елементи математичке феноменологије
8. Интервална математика/Диференцијални алгоритам
9. Елиптичне функције/Интеграција помоћу редова
10. Чланци - Студије: популарни списи и примењена математика

11. Путописи (део 1)
12. Путописи (део 2)
13. Метафоре и алегорије
14. Рибарство
15. Писма, библиографија и летопис.

Коначно, када се стигне до краја једне књиге, читаоц увек мора да се запита шта је то ново из ње сазнао или научио. Из ове књиге сасвим поуздано може више ствари да се прикупи у трајну драгоценост. Не само да нам је Михаило Петровић представљен са његове забавне и на први поглед варљиво безбрижне и веселјачке стране, већ је то и личност коју су многи следили и скоро обожавали. Човек који се ретко смејао, а увек био забаван, нешто као амерички глумац-комичар Бастер Китон (1895-1966), тако је и наш Мика, како су га Миланковић и Михаиловић најчешће ословљавали, није могао да заобиђе комичне и забавне ситуације и доживљаје, али ни оне њега. Видимо из казивања његових великих пријатеља да су се оне за њега лепиле као нешто потпуно природно. Био је то саставни део његовог живота било да је музицирао, уговарао озбиљан државнички посао, ишао у риболов, претекао вино, спремао салату, решавао нерешив математички проблем или само узео телефонску слушалицу у руке. Мика је био озбиљан и комичан, а комичност је од њега стварала мит.

Приређивачу овог дела посебно је импоновала Микина доследност. Он никада није престајао да ради. Чинио је то у било којој ситуацији и на било ком месту. За њега није било препрека, нерешивих ситуација, кукумавчења нити предаје. Он није признавао године, није марио за старост и зато је остао вечно млад, пун идеја и решења. Њега нису побеђивали поразима, већ нагонили на нова трагања; он је могао само на извесно време да одложи нешто што није стигао данас да уради, али се није догађало да нешто започето занемари и препусти заборава. Своју доследност, дакле, увек је потхрањивао упорношћу и вољом да се ствар изведе до краја и нађе најбоље решење.

Из дела "Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића" откривамо и великог човека и једно заборављено, али херојско време. Књига је само наизглед штура, кратка и неправедно запостављена. Заправо, она је жива и распевана, дело које подлађује душу, јер нас враћа у богату српску прошлост која није улудо потрошена, већ, напротив, била испуњена сталним динамичним сплетом и животним дијапазоном од суза комичних ситуација и бесконачних теревенки до смртно озбиљних збивања у којима су се главе олако котрљале као да су са тек завршеног брања бостана доспеле.

Микино време било је проткано сменама лудо забављачког мира и још луђих и трагичних ратова. Он је у тој екстремној животној амплитуди проналазио своје математичке оазе и откривао феномене и спектре, маштајући о алгоритмима које смо у потпуности разоткрили тек крајем XX века као Његово Величанство компјутер.

Мика Алас је филм, стварност и све то заједно.

Миланковић и Михаиловић нам га представише у најљепшем светлу, онаквом какав је заиста и био и зато им хвала на вечном и драгоценом поклону.

ПРЕДГОВОР

Написао
М. МИЛАНКОВИЋ

Наш велики научник Михаило Петровић био је, и као човек, изузетна, изванредна, маркантна личност старог пред-ратног Београда, у коме се родио, одрастао и живео. Тај стари Београд увелико изумире и за коју годину неће међу живима више бити ни вршњака ни савременика Петровићевих. Неожењен, он није оставио за собом потомство, а није, сем неколико обавезних кратких биографских података, о себи самом штогод објавио. И у његовим путописима избегавао је да о својој личности говори. Није волео јавност и учинио је све што је могао да га ни други у њој не помињу. Његова лична заоставштина, прибелешке, успомене и преписка, расту-рена је или уништена. Зато постоји опасност да се, кад помру још оно мало оних који га изблиза познаваху, неће очувати никаква успомена о његовој личности и животу, као што се то често дешава са великим људима који нису учествовали у јавном животу.

Размишљајући о свему овом, одлучио сам да своје личне успомене о Михаилу Петровићу освежим, прикупим, средим и објавим, а замолио сам његовог нераздвојног друга Јеленка Михайловића да он то исто учини. Он се одазвао мом позиву и на тај начин је настало ово делце. У првом његовом делу

дао сам слику Петровићеве личности, а у другом делу објавио је Јеленко Михаиловић интересантне анегдоте из живота Петровићевог. Тиме је учињено што се могло да се лик Михаила Петровића сачува од заборављавања.

Писци ове књижице нису у њој могли дати исцрпнијих обавештења о научним радовима Петровићевим; зато је било потребно једно засебно научно дело, које би било разумљиво само стручњацима. Но оно што је Петровић у науци створио остаће, и без туђе помоћи, сачувано за сва времена.

Београд, фебруара 1946.

М. Миланковић

ПРВИ ДЕО

ЛИЧНОСТ МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА

Написао
М. МИЛАНКОВИЋ

1

Моје најраније успомене о Михаилу Петровићу старе су пола века. То је било 1895. године када сам први пут о њему чуо. Ја сам тада учио последњи, седми, разред осечке реалке и у њему сферну тригонометрију и основе сферне астрономије. По савету свога професора Владимира Варићака¹, набавио сам уџбеник тога предмета што га је написао професор београдске Велике школе Димитрије Нешић². То је била, после Ојлерове “Алгебре“, друга по реду књига моје математи-

---

¹ Владимир Варићак (1865-1942) био је српски математичар који је пре-судно утицао на Миланковићево животно опредељење. Варићак је био професор на Универзитету у Загребу од 1899. године до смрти, члан ЈАЗУ, а тесно је сарађивао са Ајнштајном на његовој теорији релативитета. Лепо дело о њему написали су М. Првановић и М. Благојевић и штампали га 2006. године у издању САНУ.

² Димитрије Нешић (1836-1904), научник, математичар, просветитељ, професор и ректор београдске Велике школе, председник СКА од 1892. до 1895. године, члан ЈАЗУ, аутор четири уџбеника и творац Закона о метарским мерама у Србији.

чке библиотеке, и она заузима у њој још и данас то почасно место. Служио сам се њоме врло радо и уживао у јасноћи стила којим је написана, у њеном лепом српском језику и у њеној ћирилици. Тада ми једног дана рече Варићак да је писац те књиге постао министар просвете, а да је на његово место на Великој школи дошао за редовног професора математике један млад човек који тек што је навршио своју двадесет шесту годину, а зове се Михаило Петровић. Живо се заинтересовах за ту личност, јер сам и ја гајио у срцу наду да postanем једном професор универзитета, а Варићак ми причаше:

“Петровић је свршио природно-математички отсек Велике школе, а затим отишао на студије у Париз, где је био примљен за питомца ’Екол нормал сипериер’³. То је, рангом, највиши васпитни завод у Паризу. За време свога школовања у њему, Петровић је на париском универзитету, Сорбони, добио лисанс⁴ математичких и лисанс физичких наука и докторат математичких наука. Његова докторска теза отскочила је далеко изнад свих па и најбољих таквих теза, а једну његову расправу објавила је и Француска академија. Тако се Петровић вратио са својих студија као научник великог стила и као такав дочекан и примљен од наставника Велике школе.“

Годину дана иза тога отишао је Варићак у Загреб, а ја у Беч; он је постао професор математике Загребачког универзитета, а ја студент технике. Остао сам са њиме, преписком, у вези и посећивао га с времена на време. Када га 1897. године посетих, причаше ми он како су Петровићеве радови нашли велико признање у научном свету. Главни резултат његове тезе ушао је, под именом Петровићеве теореме, у удбенике више математике и постао полазном тачком истраживања и других научника. Француска академија објавила је већ десе-

³ Ecole Normale Supérieure је основана 1794. године да би се у тој школи образовали будући наставници и професори. Од ње је касније настао Универзитет у Паризу.

⁴ диплома (енгл. degree).

так његових саопштења, а и други светски научни часописи исто толико; он је научник светског гласа.

Онда нисам био у стању да разумем садржину Петровићевих радова које сам потражио у библиотеци Бечке технике, но толико сам ипак схватио да је он био наш први гол, погодак на светској утакмици. Живо сам желео да га упознам, али ми се за то није пружила прилика, а и устручавао сам се да, неоквалификован, ступим пред човека толико славног као што је он био. Тек кад сврших своје студије и постадох доктор техничких наука, ја се, приликом једног кратког боравка у Београду, у првим данима године 1905., одлучих да га посетим. Потражих га у згради тадање Велике школе коју сада зовемо старом зградом Универзитета.

Кад уђох у њу, обратих се портиру, домаћину, овим речима:

“Молим вас, да ли је ту господин доктор Михаило Петровић и могу ли с’ њиме говорити?”

Домаћин, један стари чичица, погледа ме као да сам га ословио на кинеском језику. Ја понових питање штогод сам јасније могао. Он ме премери од главе до пете, па рече:

“Не познајем!”

“Како да не познајете?“, узвикнух, “нашег славног математичара, познатог у целом свету!”

Он се тада присети:

“Јес’, јес’, то је наш Мика! Сад ћу да видим!”

Па се окрете другом једном служитељу који је стајао близу степеница.

“Жико, богати, тркни горе и види да ли је ту Мика!”

После неколико тренутака појави се тај служитељ на средњем краку степеница и викну нам одатле:

“Ту је Мика!”

Попех се горе у Петровићеву собу, где ме он пријатељски дочека, ми се упознасмо и ступисмо у размену наших научних публикација. Но онај, за моја схватања прекомерно фамилијарни однос између професора и служитеља Велике школе, постаде ми разумљив тек пет година доцније.

2

Из Велике школе развио се у току 1905. године Београдски универзитет са своја три факултета. Јуна месеца 1909. одлучи његов Филозофски факултет, а на предлог Михаила Петровића и Јована Цвијића⁵, да ме позове за ванредног професора примењене математике. Одазвах се том позиву, па кад ми би јављено да је 9. септембра указ о мом постављењу потписан, кренух 1. октобра из Беча, где сам дотле био шеф-инжењер једног великог предузећа, на сталан боравак у Београд.

На тај начин сам постао, по струци, најближи колега Петровићев. Онда сам од њега дознао да је он одрастао у оној старој згради Универзитета. У њу је ушао кад му беше десет година, јер се у тој згради налазила тада и гимназија коју је ту свршио; ту се налазила и Велика школа у којој је био ђак, а одмах после површених студија у Паризу постао њен редовни професор да би, онога дана када је Велика школа била укинута, са још седморицом колега, био постављен за професора Универзитета. У тој згради, са прекидом студија и светског

---

⁵ Јован Цвијић (1865-1927), отац српске географије, етнограф, антрополог, геоморфолог, карстолог, истраживач и неуморни путник, а бавио се и геологијом и историјом. Сматра се оцем светске карстологије. Био је председник СКА од 1921. године до смрти, један од првих осам редовних професора на Београдском универзитету. Био је члан 8 академија наука, 16 географских и природњачких друштава, а примио је 10 одликовања. По њему Географски институт носи име, врх на планини Рудник, више школа у Србији. Споменик му је подигнут на Студентском тргу у Београду, а кућа у којој је живео данас је Меморијални музеј. Цвијић је личност великог поштовања, по њему чак и једна врста биљке шафрана носи име. Активно је учествовао у одређивању политичких граница Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919. године. Основао Српско географско друштво, написао 10 великих дела из географије и објавио преко 100 научних радова.

рата, Петровић је провео цео свој живот. Није чудо да су га у тој згради звали сви његовим скраћеним крсним именом. Тако ћу га и ја овде звати.

Када сам дошао у Београд, били смо Петровић и ја једини претставници математичких наука на Филозофском факултету. Он је држао катедру теоријске математике, а ја примењене математике која је обухватала рационалну механику, теоријску физику и небеску механику. Имали смо једну исту слушаоницу са великом таблом и једну заједничку професорску собу, звану Математички семинар, јер је у њој била смештена и библиотека математичких наука. То беше, у ствари, мало сопче које смо делили и са професором математике на Техничком факултету Богданом Гавриловићем⁶, нашим старијим колегом и пријатељем.

Радо се сећам тог првог доба своје професорске каријере и искрене љубави којом су ме њих двојица предусрели и која је остала непомућена целог нашег живота. Заволео сам и оно мало сопче са његовим црно обојеним полицама пуних књига. Страни математички часописи били су ту одлично заступљени, неки од њих, као “Крелеов журнал” и “Акта математика” својим комплетима. У том уском сопчету било је широко поље за научни рад и ја сам у њему проводио свако по подне. Но са Миком сам се прве године свога професоровања ту ретко виђао. Он је предавао у последња три, а ја у прва три седмична дана од 10 пре подне до 12 часова. Он је устајао сваког дана у три сата изјутра и радио до осам, девет сати на својој “Математичкој феноменологији”, свом највећем делу; онда би полазио на предавања или у варош; после подне посећива је своје рибаре. Ја сам, сем кад нисам морао држати предавање, до подне преспавао, радио по подне у Семинару

---

⁶ Богдан Гавриловић (1864-1947), математичар, професор Београдског универзитета, академик, ректор Београдског универзитета и председник СКА у времену од 1931. до 1937. године. Аутор је универзитетских уџбеника, научних радова и један од најзаслужнијих за прерастање Велике школе у Београдски универзитет. Један је од оних који је увео модерну математику у Србију.

на својим научним расправама, а после вечере спремао своја предавања па легао у кревет отприлике у оно доба када је Мика из њега устајао. Тако смо у оно доба нас двојица живели као два антипода.

Но он ме је посећивао каткад пред вече у Семинару, обично ради тога да ме позове кући на вечеру. То је бивало редовно онда када би његови рибари уловили какво изванредно парче. У таквом случају био је Мика и домаћин и кувар. Он је из уловљене јесетре својеручно вадио ајвар, прерађивао дрвеним ножевима и зачињавао га. Он би великог смуђа, пре него што би га метнуо на ватру, очистио, завио у чист убрус и затрпао у дебели снег да онде преко ноћи премрзне, јер је тек онда могао да одговори кулинарским захтевима Микиним. Једанпут ме је почастио вечером од неколико различитих јела која су била изванредна, но не могадох погодити од чега су била справљена, да ли од рибе или каквог другог створа. Цела та вечера беше спремљена од изнутрица једног огромног сома.

Први редовни професори Београдског универзитета (снимак из 1905. године). Седе, слева на десно: Јован Жујовић, Сима Лозанић, Јован Цвијић и Михаило Петровић - Мика Алас. Стоје, слева на десно: Андра Стевановић, Драгољуб Павловић, Милић Радовановић и Љубомир Јовановић.

Долазећи тако често као гост у Микин дом, имао сам прилике да изближе упознам његову родбину и прилике у којима је одрастао и живео. Он се родио године 1868., последњих дана друге владавине Михаила Обреновића⁷, по коме је, ваљда, добио и име. Његов отац беше свештеник и професор Богословије; умро је млад, па је Мика, поред мајке, са браћом и сестром, одрастао у кући свога деде по мајци, Новице Лазаревића, протојереја београдске Саборне цркве. И Микина браћа су млада помрла, а сестра Мара се удала за Живојина Перића⁸, професора Правног факултета Велике школе и каснијег Универзитета београдског.

Дедина кућа, у којој је Мика провео своје детињство и младост, налазила се у старом, српском крају Београда, близу Варош-капије, дворца кнегиње Љубице и Саборне цркве, уз зграду Митрополије, а садашње Патријаршије. Лежала је баш на самој ивици савског брега и, са те висине, гледала на Саву и на Дунав, на оне две реке на којима је, као што ћемо чути, Мика провео многе дане свога живота. Када сам се преселио у Београд, та кућа се баш рушила да би се, на место ње, сазидала нова, удобнија зграда за становање у којој је Мика провео остатак свог живота и у којој је и умро.

Са болом у души гледао је наш Мика како пијучи руше стари дедовски дом, али се морао покорити жељи осталих чланова своје породице, мајке, сестре и зета, са којима је

---

⁷ Михаило Обреновић (1823-1868), најмлађи син кнеза Милоша и кнегиње Љубице. Владао Србијом у два наврата: први пут од 1839. до 1842. године када је свргнут, а други пут од 1860. године, после смрти свога оца кнеза Милоша, до трагичног убиства на Кошутњаку 1868. године. У време друге владавине примио је ферман од турског султана којим се признавала српска власт над свим градовима у Србији, а турска војска је морала да напусти дотадашње положаје. Био је апсолутиста, добар познавалац спољне политике и иницијатор оснивања Народног позоришта у Београду. Споменик кнезу Михаилу који је урадио флорентински вајар Енрико Паџи налази се у центру Београда.

⁸ Живојин Перић (1868-1953), правник, публициста, професор. Бавио се проблемима задружног живота, породичног задружног права, сеоског живота итд.

живео у заједници. При зидању нове куће бивало је често мимоилажења у мишљењима о томе како да се сазида и опреми, па сам и ја био позиван на те фамилијарне савете. Том приликом сам упознао једну интересантну црту Микиног карактера: он је уживао у старом примитивном и патријархалном начину живота, а из дна душе мрзео све што је ново и модерно. Па као што, ваљда никада у животу, није обукао фрак, смокинг или реденгот, нити метнуо на главу цилиндар, тако се енергично одупро да се његова соба патоше паркетом и снабде савременим намештајем и комфором; само у једноставно опремљеној соби осећао се он код своје куће. А када му архитекта показа нацрт за лепо израђена улазна врата за кућу, Мика стави захтев да се на тим вратима, место сваког другог украса, изреже рељеф шарана. То је и учињено.

3

Још прве зиме мога боравка у Београду увео ме је Мика, као госта, и водио на све приредбе свога друштва “Суз“. Он је у младим годинама са својим вршњацима основао то весело друштво, познато у предратном Београду по својим теревенкама. На њима је Мика, праћен оркестром своје дружине, свирао на виолини ритмичке мелодије наших Цигана, а његов присни друг Јеленко Михаиловић читао је, за време пауза те музике, разне, озбиљно замишљене, а смешно испале огласе појединаца по београдским дневним листовима, прикупљане од сузоваца у току трију и више деценија. При читању тих огласа, кривило се цело друштво од смеха.⁹

На тим састанцима се ваљано јело и пило и у том делу програма сам и ја активно учествовао. Сервирала се недости-

---

⁹ Ти огласи дати су на крају ове књиге у њеном трећем делу.

жна рибља чорба која је доношена у дворану састанка у огромном бакарном котлу у коме је скувана, а иза тога долазило је обично пржен шаран, толико огроман, да би се од њега прејело цело друштво.

Тако сам се прве године свога боравка у Београду састајао са Миком чешће при чаши и чинији но при књизи и хартији. Но оно што је највише везивало једног за другог и водило на пут кроз живот била је наша велика љубав за науком. У научном раду смо обојица највише уживали; иначе су наше наклоности биле сасвим различите.

4

Друга велика љубав Микина била је риболов. О томе како је постао професионални рибар испричао ми је кад смо говорили о његовом боравку и студијама у Паризу.

“Било ми је двадесет две године“, причаше ми он, “кад сам, свршивши Природно математички отсек наше старе Велике школе, пошао у Париз. То је био мој први већи пут. Пратио ме је мој деда Новица који није знао ни речи страног језика, а ја сам тек натуцао француски. Па ипак се некако прогурасмо и ја бејам примљен за интерног питомца ‘Екол нормал сипериер’.“

И он ми причаше о свом животу и раду у тој школи, о славној плејади тадањих француских научника: Ермита, Дарбуа, Пикара, Поенкареа, Пенлевеа, Апела, Бусинска.¹⁰

---

¹⁰ Била је то истинска плејада највиђенијих математичара света. Можда је највише одскакао Жил Анри Поенкаре (1854-1912) који је дао низ значајних доприноса у теоријској и примењеној математици, математичкој физици и небеској механици. Позната је Поенкареова конјектура, а решавајући проблем три тела, поставио је основе савремене теорије хаоса. Оснивач је науке која носи назив топологија.

Када ми је све то испричао, ја се зачудих:

“Дакле, успели сте да за четири године свршите своје школовање, положите докторат и вратите се у Београд као готов научник. Како вам је то пошло за руком?”

“Па шта се чудите, колега? - Ви бар знате да је математика најлакша од свих наука; она не оптерећава меморију, него тражи само здрав разум.“

“Али је треба сварити!“

“Млад разум, гладан науке, лако је сварује. Па ето и ви, као што видим, сваристе убрзо целу серију научних дела, а не покваристе стомак.“

“Ја морам да сварим цео тај јеловник, јер ме моја школа није тако добро припремила за овај наш позив као ваша. Овде, у тишини мале вароши и овог малецког сопчета, иде то врло лако - али у Паризу не би то тако брзо ишло.“

“А што?”

“Што би ме онде, сем науке, занимале и многе друге ствари, музеји, позоришта и друге знаменитости.“

“Те се знаменитости прегледају за неколико дана.“

“А позоришта?”

“Ја, право да вам кажем, немам никаква смисла за производе песничке уобразиље.“

“Како то?“, зачудих се ја.

“Све је то неприродно, претерано и нема везе са правом стварношћу.“

“Но, ви волите музику!“

“Само народну, боље рећи циганску.“

Ја наставих даље да га испитујем:

“И онда, знате како је, не правимо се бољи но што јесмо: сваки млад човек жељан је и љубавних авантура, па утроши у њих највећи део свога времена.“

“Ја, вала, у то не утроших ни десети део једне секунде.“

“Па, добро, колега, у чему сте проводили слободне часове кад сте били у Паризу?”

“У шетњама по околини.“

“Посећујући њене дивне шуме, паркове, дворце?”

“Не. Ја сам се шетао и врзмао увек поред Сене, гледао како се онде лови риба и маштао о томе како ћу, кад свршим школу и вратим се у Београд, постати професионални рибар. Ја сам још као ђак у Београду изучио рибарски занат и добио мајсторско писмо; оно ми је милије но докторска диплома.“

“А, сад ми је тек јасно што вас ваши другови зову мајстором!“

“То сам уистину. А зову ме и Мика алас.“

И он ми исприча како је сакупио своју рибарску дружину и закупљао сваке године разне риболове на Сави и Дунаву. На њима је проводио велики школски распуст, када се сасвим посвећивао рибарском занату. Једног лета, на пример, закупио је на Дунаву у Казанској клисури један вртлог, створен подводним гребеном реке. Ту сам Дунав убацује силну рибу; зато се рибари отимају за њега да га закупе, па и за велике паре. Онога лета је Мика у томе успео, укотвио над тим виром свој велики чамац и помоћу нарочите мреже, која је имала облик велике вреће, вадио са дружином из вира рибу дан и ноћ.

Он ми донесе и показа велику збирку фотографија, успомена из његовог рибарског живота. На њима сам га једва препознао: у чизмама, са високом шубаром на глави, па и самим својим држањем, није се ту ничим разликовао од обичног професионалног рибара, аласа. Он претражи ту збирку и нађе у њој ону фотографију која је представљала оно о чему ми је причао.

“Ево, погледајте“, рече ми он, “ове јаке мотке што штрче из чамца вертикално у вис, а оптерећене су на свом горњем крају тешким каменима, то је аласка вертхајмова брава њихове мреже. Кад оне стоје овако, у свом усправном положају, онда је врећаста мрежа, спуштена у воду, разјапљена и тако положена, да река убацује у њу рибу. На тој мрежи причвршћени су, на десет разних места, крајеви од десет појачаних канапа; других десет крајева држи наш рибар-стражар у рукама, обмотавши, сваки од њих, око по једног прста својих руку. Тих десет канапа су, тако рећи, његови пипци; помоћу

њих он тачно зна каква је све риба ушла у ту врећу.“

“А ако је у врећу случајно упловила каква клима?“

“То се тачно распознаје по начину трзања. Кад стражар увиди да му је дошло време да се врећа затвори, он осталима даде знак или их виком пробуди, ако су поспали. Тада се у исти мах оборе ове мотке и тиме је врећаста мрежа затворена, она се заједничким снагама извуче из воде и уловљена риба убаца у чамац. Тако то иде без престанка дан и ноћ, а сви чланови дружине, па и ја, одмењујемо се у улози стражара.“

Узех фотографију поново у руке.

“Красан предео!“, рекох, “један од најлепших што сам га у природи својим очима видео. Свеж ваздух и летња хладовина. Можда бих и ја могао онде, одмора ради, провести који дан - али цело лето?“

“Прође као кратак леп сан!“, одговори ми Мика.

Питао сам се, али њему не ставих то питање, како је могао да толике дане проведе у друштву неписмених рибара, далеко од књиге и свог правог позива. То сам, као што ћу још причати, схватио тек доцније.

“Зими сам“, настави Мика своју причу, “закупљивао риболовне баре.“

“Шта је то?“

“Сад ћу да вам испричам. Када се после јесењих киша Дунав и Сава разлију па, с наступом зиме, врате опет у своје корито, остављају у свом плавном терену појединачне баре, пуне риба. Ту рибу ваља похватати пре но што се река опет разлије и рибе у њу врате. Али се често дешава да се те баре за време зиме покрију дебелим ледом. Онда ваља тај лед разламати и рибу похватати. Опасан посао, јер чим крочиш на санту таквог разломљеног леда, она се под твојим теретом накриви, ти оклизнеш по њеној глаткој површини, паднеш у воду, а она се врати у свој хоризонталан положај и поклопите.“

“Ајаој, наопако!”

“Зато сам пронашао начин како да се рибе похватају из баре, а да се њен ледени покривач не мора разбијати.“

“Како то?”

“У леду се избуши неколико рупа кроз које се рибарска мрежа увуче под лед и њоме похватају све рибе. Показаћу вам првом приликом како се то ради.“

“Како сте дошли на ту идеју?”

“Тако што сам се до данас једанаест пута давио у Сави или Дунаву и то обично у леденој води. Једанпут и са принцем Ђорђем.“¹¹

“Читао сам о томе у новинама, но волео бих да о томе и од вас чујем нешто аутентичније.“

И он ми исприча потанко како се то десило.

“Били сте“, рекох му ја, “у двострукој смртној опасности: да вас, малаксале, не прогута Дунав, а када се из њега срећно спасосте, да не добијете запаљење плућа. Ви сте, мајсторе, сигурно одличан пливач.“

---

¹¹ Ђорђе Карађорђевић (1887-1972), првобитно престолонаследник као најстарији син Петра I Карађорђевића (1844-1921), али после несрећне смрти свога слуге, чију кривицу највише сноси Ђорђе, одрекао се наследства и био само принц. Имао је преку нарав на свог деду Карађорђа (1768?-1817), учествовао је у оба балканска и Првом светском рату где је у бици на Мачковом камену код Крупња био тешко рањен. Ухапшен је 1925. године и проглашен лудим. Ни после убиства краља Александра I Карађорђевића (1888-1934) није био пуштен из затвора све док Немци нису поробили Југославију! Једини је од Карађорђевића остао у земљи после 1945. године где је мирно живео као пензионер све до смрти. Приређивач ове књиге сећа се принца Ђорђа, јер су живели у истом крају касних шездесетих и почетком седамдесетих година XX века. Имао је необичне навике да када уђе у аутобус, било зими, било лети, све прозоре да поотвара и започне разговор са првим на кога наиђе. Нико му никада на таквом понашању није замерао. Напротив, људи су с њим радо комуницирали. Ретко када је облачио дугачак капут ма колика зима да је била. Увек је носио француску капу на глави. Комунистичка власт га је више ценила од рођеног брата. Са Миком Аласом био је велики пријатељ. О свом животу оставио је упечатљив траг у виду књиге “Истина о моме животу” која је објављена 1969. године.

“Ја не умем да пливам: не знам ни сам како сам се досад увек некако спасао.“

“Шта кажете? Алас Мика не уме да плива!“

Он обори главу и слеже раменима.

“Не умем.“

“Ја ћу вас научити!“

“Е, када бисте били тако љубазни!“

Ја учиних, заиста, покушај да га научим пливати када је идућег лета дошао на неколико дана к мени у госте у Даљ. Баш те године дао сам по његовим упутствима саградити у Вуковару врло згодан чамац у коме сам за време летњег распуста проводио са својим братом свако до подне на Дунаву који тече поред мог очинског дома. На другој обали Дунава пронађосмо изванредно леп пешчани спруд који се са обале благим нагибом спуштао у реку. Онамо одведох свога ђака Мику да га научим вештини пливања. Кад му рекох да се ту, у плићаку, испружи по води да му покажем основне пливачке покрете, он показа, иако забринута лица, намеру да ме послуша, но чим окваси трбух и груди, он побеже из реке главом без обзира. Сав мој труд да га у реку вратим остао је безуспешан. Од свих ђака које сам у животу имао, Мика је био најслабији; а ја сам био његов најлошији учитељ.

5

Није прошла година дана од мог доласка у Београд, а Мика је, устајући сваког јутра у три сата, довршио своју “Математичку феноменологију“. Дело је одштампано као засебно издање Српске краљевске академије на 774 стране великог октава. То је највеће Микино дело. Права је несрећа што

је објављено на српском језику па остало непознато страним научницима. Та се грешка не може поправити, јер је за ову трећину века од публикације тог дела наука далеко одмакла од стадијума у коме се тада налазила. Зато Микино дело није, као што би иначе могло, утицало на њен развитак.

Када је Микина “Феноменологија” изашла из штампе, имала је она свега два озбиљна читаоца, мога претходника на катедри примењене математике Косту Стојановића¹² и мене. Зато сам непрестано наваљивао на Мику да изда своје дело и на француском језику којим је одлично владао. Но, што избише Балкански ратови, а иза њих Први светски рат. Тек после њега, док се бавио још у Паризу, одлучи се Мика да резултате свога главног дела саопшти на француском језику. Нису ми познати разлози који су га руководили да их изложи у омањој књизи, у популарној форми, без примене математичког апарата. И то је била грешка, јер је за оне читаоце који нису упућени у математику, та књига остала тешко разумљива, а за праве математичаре неугледна и неинтересантна; они из те књиге не могаху видети колики је математичарски дух и виртуоз био наш Мика.

Од своје прве научне публикације у години 1892. па све до његове “Феноменологије” у години 1911., публиковао је Мика 73 мање расправе, од којих једна, претеча његове “Феноменологије”, са својих 95 страна, чини, неку врсту прелаза од расправе ка научном делу. После године 1911. вратио се

---

¹² Коста Стојановић (1867-1921), математичар, професор Београдског универзитета, а по напуштању наставне каријере политичар, министар финансија у два наврата (1906-1908. и 1912-1913. године) и један од оних који је реално сагледао стање у Европи почетком XX века. Радомир Ђорђевић је о њему дао веома леп приказ под називом “Философија науке Косте Стојановића” (Конференција: “Асџрономија код Срба III”, Публ. Астр. друш. “Руђер Бошковић”, бр. 6, стр. 283-292, 2005 као и нешто раније Драган Трифуновић “Коста Стојановић - претходник и савременик феноменологије Михаила Петровића”, *Дијалектика*, бр. 3-4, стр. 209-226. Телевизијска серија “Заборављени умови Србије”, из 2008. године, такође, је допринела да се о овом научнику и политичару много више зна.

Мика опет свом уобичајеном начину научне публикације, писању расправа; он их је сипао као из рукава.

Ево једног примера како су оне настајале.

Једно поподне дође Мика изненадно у Семинар.

“Дошао сам, рече, да испробам једну бургију.”

“Бургију!” зачудих се ја, но он ми растумачи шта тај назив у његовом језику значи.

“Успут, док сам био у вароши, паде ми изненада на памет једна идеја, боље рећи идејица, помоћу које се, као каквом бургијом, може да извуче понеки научни резултат. Дођох да је овде на хартији опробам.”

Он приђе свом писаћем столу, стави на њ парче хартије, примаче столицу, но не седе на њу, него се ослони само својим левим коленом. У оно доба био је већ толико далековид да није могао читати из нормалне даљине. Но како се, по свом обичају устручавао да се користи тековинама западне цивилизације и метне наочаре на очи, радио је стојећи тако поред стола.

После пола сата, баких, тражећи на полици једну књигу, случајно поглед на Мику. Он је стајао непомично у свом заузетом положају, само су му се очи светлукале као у мачка који вреба плен.

Ја продужих свој посао, али га задржах кришом у виду. Одједном опазих како се он протресе, испружи руку, исписа на хартији неколико математичких образаца и рече гласно:

“Може, може!”

Он стрпа хартију у џеп, опрости се са мном и пође хитно кораком кући. Сутрадан била је Микина расправа готова за штампу.

Прве три године моје професорске службе у Београду прођоше мирно и без великих догађаја. Ја сам за то време, не пропуштајући ни један час, испредавао свој трогодишњи курс примењене математике и, спремајући га, раширио знатно

своја властита знања. Она су ме оспособила да уочим онај велики проблем који је постао главни предмет и циљ свега мог каснијег научног рада. Но таман сам тај рад озбиљно отпочео, букну Први балкански рат.

Мика и ја пођосмо на своју војну дужност, но како смо били у разним војним јединицама, нисмо се за време тога рата видели. Чим су војне операције тога рата биле, битољском битком, са успехом завршене, ја се вратих у Београд, где сам, седећи у нашем сопчету, радио у тишини на свом великом научном делу и осетио, у пуној мери, све сласти таквог рада.

Мика се, колико се сећам, вратио тек с пролећа у Београд. Настанио се у кући свог пространог и лепог винограда на Топчидерском брду. Ту се одувек осећао врло добро; онде је све још изгледало и стајало онако као у старо добро доба, оданде је Мика видео своју Саву, уживао у самоћи и радио неуморно. Онде сам га с времена на време посећивао и ту смо, седећи у хладу старих стабала, проводили угодне часове. Осећали смо се срећни у нашем позиву и што смо му се могли посветити далеко од светске граје.

У нашим разговорима дође реч и о оним научницима који се највише брину о том да им се глас што пре и што више прочује.

“Будале!“, узвикну Мика, “Исцрпљују се у грозници да им се име окачи о велико звоно, а не знају како је слатко радити без те бригае!“

Те речи Микине урезале су се дубоко у моју памет, у њима сам увидео прави смисао научног рада који чини човека срећним.

6

Срећни исход и завршетак Балканских ратова прослављен је у Београду целе идуће зиме, оне између 1913. и 1914. године. Никада дотле није се у Београду толико веселило, свирало, играло и пило као тада. И сузовци прославише те године своју славу светог Филимона на дотле невиђен начин. Случај је хтео да је, баш тих дана, Мика са својим аласима уловио сома незапамћених димензија. Тај цин од рибе донесен је жив и здрав у Коларчеву салу - ону предратну - у којој се одржавала сузовачка слава и смештен у велики рибарски чамац између крупног грумења леда. Био је толико дугачак да му је фарка вирила из чамца. Он је био главни згодитак томболе која је тога вечера на забави одржана.

Велика сала била је пуна гостију, а иако их је било који су дошли и у смокингу, Мика је ушао са шубаром на глави и чизмама на ногама; свирао је са својим оркестром целу ноћ. Сећам се још да су на тој слави и наши савезнички односи са Грцима дошли до лепог изражаја у дивном вину са острва Самоса којим ме је почастио један министар и које је учинило на мене јак утисак.

Ја сам, обухваћен оним општим одушевљењем, посећивао и остале забаве које су се те зиме приређивале и последица тога била је та да сам се крајем школске године оженио и пошао на свадбено путовање са кога сам се вратио тек после скоро пет година. Пао сам на том путовању, изненађен светским ратом, у аустро-угарско ропство, но које је - признати морам - било врло човечно. Из њега сам се вратио марта месеца 1919. године са женом, синчићем од три године и готовим манускриптом свог дела.

Мику нисам затекао у Београду, он се још бавио у Паризу. Ту је публикувао баш те године своје дело о бројним

спектрима, дело пуно оригиналности и математичке довитљивости. О предмету којим се то дело бави, Мика је држао 1928. године предавања на париској Сорбони и публикувао, исте те године, та своја предавања.

Упоређујући та дела са својим, увидео сам да смо се нас двојица нашли на два разна краја математичких наука; он се дефинитивно настанио у чистој, теоријској математици, а ја посветио искључиво његовој примени на проучавању појава природе. Мики је чиста математика била циљ, а мени средство. Но то све није помутило наше пријатељске односе него их, напротив, учврстило. Радећи на два разна поља, између нас не беше супарништва. А нагли развитак нашег Универзитета довео је до тога да се размак између наших грана науке испунио новим професорима.

У новоствореној југословенској држави број слушалаца Београдског универзитета се удесетостручио, а он сам се употпунио са три нова факултета. Стваране су многобројне нове катедре, придошли су многи професори са стране, нарочито из Русије. За кратко време имао је наш факултет, место нас двојице, осам наставника математичких дисциплина, од којих су петорица били редовни професори, који су у лепој расподели својих струка заступали у целости те науке.

Наш дотадањи Семинар, наше сопче, не могаде дати уточишта толиким наставницима, ми се преселисмо у пространи Математички институт, раширисмо и увећасмо нашу стару библиотеку тако да се могло радити на свим гранама математичких наука.

Радило се заиста врло много. Научним расправама пунили смо "Глас" наше Академије и њена посебна издања, а кад и она постадоше уска за наш научни продуктивитет, почесмо издавати на страном језику наше "Публикасион математик". Објављивали смо своје расправе и у страним часописима; Мика је штампао своја научна дела на француском, а ја на немачком језику.

То је било златно доба математичких наука на нашем Универзитету.

То је било, у још једном погледу, право златно доба: живели смо у највећој слози и љубави. Састајали смо се скоро свакодневно у нашем Институту и, у доба академских четврти, пили кафу. Но то је за нашег Мику био исувише узан програм нашег другарства, он дође на идеју да се, бар једанпут у месецу, састајемо на заједничким вечерама које по њему, иницијатору и аранжеру, добише назив рибарских вечера, а и због тога што је на њима рибља чорба и пржена риба била главна тачка јеловника. Касније смо те вечере комбиновали са претходним састанцима у Институту на којима смо реферисали о својим научним радовима.

Наше вечерње седељке, које су трајале до дубоко у ноћ, одржаване су по разним београдским механама, првокласним не по намештају већ по јелу и пићу. И овде је Микин стручни суд био увек пресудан.

Лети нас је позивао Мика у свој виноград на вечеру. Једном приликом срочио сам, на путу за виноград, шаљиву песму о нашем мајстору, један галиматијас математичких и аласких термина, чији рогобатни стихови дадоше одушка нашем другарском расположењу према домаћину. Он је био дубоко тронут и затражио од мене да их метнем на хартију. Зато могу то стихотвореније и овде да саопштим. У њему су математички термини, односно рибарски називи, нарочито назначени да се боље види како су испретурани. Нисам се усудио да ове стихове испишем као што се обично пишу из бојазни да не би случајно привукли на себе пажњу каквог литерата. Они имају овај текст:

Од свих наших научника
Најјачи је мајстор Мика
Кад се тиче крканлука
И математичких наука,
Другим речима, гозбе, вина
И егзактних дисциплина:
Како ли се *рошћилъ* жари,

Како ли се *инїеґрали*,
Како ли се *шаран* пржи,
Како ли се *извод* врши,
Како ли се кува *шїука*,
Све је то његова струка.

Руковање *мередова*,
Конверґенција редова,
Све проблеме тому сличне
И *функције елиїтичне*,
Он разуме те послове
И зато се мајстор зове.
Што загризе, он то скрка,
Био *проблем*, била *шїука*.

Он не мари за почаст,
Сем кад му дођу с' масти,
Јер је Мика алас прави,
У науци и на Сави.
Ситну рибу он не пеца,
Ни *буцова* ни *грґеча*,
Већ *аловом* хвата рибе,
Теореме и *сисїеме*,
Њима пуни *барке*, књиге.

На богатој софри Мике,
Пуне књиге и *кечиґе*,
Има увек добра вина,
Инїеґралних једначина,
И *размака* и *сїекїара*,
Сома, *смуђа* и *ајвара*,
разноврсних *феномена*,
Мезелука, шунке, рена.

Ту хранимо своју душу,
 И квасимо своју гушу,
 Што ј' за јело, појешћемо,
 Што ј' за пиће, попићемо!
 Све ће лепо да се свари,
 Ал' ће још и нараштаји
 Који стигну кроз векове,
 Хранит' се са софре ове.

7

После светског рата Мика није пренебрегао свој рибарски занат, већ га, напротив, проширио. Имао је своју малу лађу “Карас“, потпуну екипу аласа, велики плац на Дунаву са кућом и магазином за рибарски алат и посао. Но није, као пре, проводио у риболову месеце, већ само дане.

Једнога дана дође он после подне у наш Математички институт.

“Данас смо имали“, поче он да ми прича, “богат риболов. Што смо уловили, продали смо на пијаци за тринаест хиљада динара.“

“Тринаест хиљада?“ зачудих се ја.

Он се прислони уз пећ да се огреје и настави да ми прича.

“Изненада стегнула је зима, а рибе се склањају у увалама у дну корита реке. Ја познајем добро све те увале на Сави па зато скупих своју дружину да рибу похватамо. То нам је пошло одлично за руком; сутра рано продужићемо тај посао.“

Сутра изјутра дође Мика у Институт.

“Нисте ли, мајсторе, у лову?“ упитах га.

“Море, маните! Моји рибари се, после доброг јучераш-

њег пазара, опише, потукоше са неким мангупима и ено их седе у хапсу.“

Ја се осмехнух, а он поче да се извињава:

“Знате, то су обични, непросвећени људи. Када се потуку, бива ту и мртвих глава. Али су, иначе, поштени и доброћудни; ја их волим, а и они мене.“

Друге једне зиме потражих га хитним школским послом у његовом стану, но не нађох га; био је у риболову и вратио се тек после неколико дана. Када се опет појавио у нашем Институту, причаше ми он:

“Био сам пет дана у риболову.“

“На овој цичој зими!“

“То му је главна сезона! Иду свеци, свет тражи рибу, она се продаје по добре паре. Елем, седох ја са својим аласима на ’Караса’ који је и наше чамце за собом вукао. У лађи фино топло! Кад стигосмо близу Шапца, ми у лађи преноћисмо па се изјутра са нашим чамцима отиснусмо од лађе низ воду. Тако ловисмо цео дан који је сада, уосталом, кратак.“

“Али ова зима, па кошава!“

“То се у послу и не осећа. Кад се смркну, ’Карас’ стиже на наше ловиште, ми се укрцасмо. Онде је за нас била спремљена топла соба, папрена рибља чорба и добро вино. Ту се добро подгрејасмо, и споља и изнутра; онда полегасмо, па се слатко испавасмо, а чим зора поче да свиће, ми опет на посао.“

“Чиме се храните за време лова?“

“Оним што од вечере преостане, упихтијаном рибом; она се једе без тањира, на колону.“

“А не западне ли вам при томе која рибља кост у грлу?“

“Искључено! Знамо ми анатомију наших риба боље но ико.“

Он се мало замисли, па рече:

“Сад ћу опет на научнички посао, баш сам га се заже-

лео. Мало рибе, мало књиге - то је најбоља комбинација!“

“Ја вас, мајсторе, тек сада потпуно разумем.“

“Је л’ истина?“

“Ево да вам признам. Ви знате да сам се првих десетак па и више година мог професорског позива бавио искључиво науком. Многи су, додуше, од мене тражили да им израђујем техничке пројекте и статичке рачуне, но јам сам одбијао да се прихваћам тих послова иако сам увиђао да би се моја знања и богата искуства која сам у Бечу стекао могла корисно примењивати. Но кад се пре неколико година наша Команда ваздухопловства нађе пред тешким задатком да изгради своје аеродроме са великим хангарима и радионицама од армираног бетона, па се обрати на мене да је у том послу помогнем, ја не могах одбити. Тако сам, уз награду коју је она одредила, преузео руковођење пројектовања и надзор над извођењем тих објеката.“

“Врло добро!“, рече Мика задовољно.

“Слушајте даље моје муке! Кад за то моје занимање дознаше друге наше државне установе, које су такође имале да изведу велике грађевине уз примену армираног бетона, обратише се и оне за моју помоћ. Ни њих не могах одбити и тако проведох ево већ неколико година, један део свога времена на градилиштима у Краљеву, Скопљу, Мостару, Загребу и другим местима наше државе.“

“Врло сам се прибојавао да ће то штетно утицати на моју научну продукцију, но кад погледах унатраг и начиних инвентар онога што сам у доба своје најјаче инжењерске праксе у науци урадио, ја се изненадах: то су биле моје најплодније године и у науци.“

Мика се насмеши.

“Ето, видите! То се, уосталом, може лако разјаснити. Кад сте на градилишту, ви се телесно умарате, а душевно одмарате; кад седите у својој соби за научни рад, ви се душе-

вно умарате, а телесно одмарате. При комбинацији обају послова и тело и дух имају правилну алтернацију напора и одмора.“

“Тако је, мајсторе, као што кажете!“

Он климну задовољно главом.

“Море, добро је што смо обојица душло квалификовани, ви имате инжењерску диплому, а ја мајсторско писмо!“

8

Поред науке и рибарства имао је Мика још једну велику страст: да путује. Он је пре светског рата често путовао у западну Европу, а нарочито Француску. Првих година мога боравка у Београду био је и у Русији. Пружила му се за то згодна прилика. Онда је посланик у Петрограду био Димитрије Поповић¹³, брат Микиног колеге Богдана Поповића¹⁴ и његовог вршњака и школског друга Павла Поповића¹⁵.

¹³ Димитрије Поповић је био брат Богдана и Павла. Био је дипломата, бавио се и политиком. Ретки су примери у српској историји да су три рођена брата били тако високи интелектуалци.

¹⁴ Богдан Поповић (1863-1944), академик, професор Универзитета, књижевни критичар, есејиста. Предавао је француски језик, општу историју, упоредну и теоријску књижевност, естетику. Саставио “Антологију новије српске лирике”, покренуо стварање ПЕН клуба. Сматра се да је био једина права љубав краљице Драге Обреновић (првобитно удате Машин, по девојачком презимену Луњевица, а по дедином презимену Миљевић).

¹⁵ Павле Поповић (1868-1939), академик, професор на Филозофском факултету у Београду од 1904. до 1938. године, уредник Српског књижевног гласника, оснивач Друштва за српски језик и књижевност, председник Српске књижевне задруге и ректор Београдског универзитета од 1924. до 1928. године. Велики ауторитет између два светска рата да би после другог био тенденциозно одстрањен, тако да је његов *Преглед* у потпуности занемарен, а српска књижевност представљена само Скерлићевом *Историјом* чиме се Србима трагично брише књижевност пре XVIII века, па се створило срачунато мишљење као да је нису ни имали.

Мика је у Русији дочекан врло срдачно, видео је све знаменитости Петрограда, упознао се са свим тамошњим математичарима и био позиван и у друге кругове. Но није пропустио да се упозна и са тамошњим рибарима. Нарочито га је интересовало како они суше рибу на диму, а да је не пресуше, већ да остане лепо сочна као нигде другде. Веровао је да узрок томе лежи у природи дрвета којим се ствара дим за сушење. Мика није успео да се са рибарима споразуме каква је то врста дрвета што га они употребљавају за сушење рибе, па је зато понео са собом две подебеле цепанице. Кад се враћао кући и прелазео разне државне границе те су цепанице, смештене у малом ручном пртљагу Микином, изазивале код цариника подозрење да је у њима нешто скривено за кријумчарење. Мика је једва успео да их у томе разувери.

Велики део Првог светског рата провео је Мика са принцем Ђорџем у Француској и Швајцарској. А када му се сестричина удаде у Швајцарској, прокрстарио је ту лепу земљу уздуж и попреко и упознао је, као што ми рече, као свој цеп.

Навикнут на телесне напоре, путовања га нису замарала ни на великим отстојањима. Кад ме једног дана изненади на аустријском Семерингу, где сам са својом породицом проводио, из године у годину, летњи распуст, поздрави ме овим речима:

“Ево ме, скокнух до вас да се мало поразговарамо.“

Године 1924. учествовао је Мика као делегат наше Академије на Математичком конгресу у Торонту у Канади приликом стогодишњице тамошњег универзитета. Сазивачи му послаше и путничку карту за вожњу транскеанским бродом Кенарове линије. Онда се Мика превезао први пут преко Атлантика. По завршетку конгреса стављен је његовим учесницима на располагање засебан воз, састављен из самих спаваћих кола и вагона за ручавање, да их одведе канадском железницом до Ванкувера. Ту је Мика сагледао Велики Тихи океан, само се увек жалио што том приликом не пође, како му руски учесници конгреса предложише, са њима преко

Пацифика у Владивосток, а оданде, преко Сибирије и европске Русије, кући.¹⁶

“То би био“, говораше он, “прави пут око света.“

Но жеља да обиђе Земљину лопту испунила се Мики у другом облику. Он је за време пет узастопних лета, почев с оним године 1931., прокрстарио Атлантски океан у свим правцима, зашао у његове поларне области и напослетку заповио дубоко у Индијски океан.

9

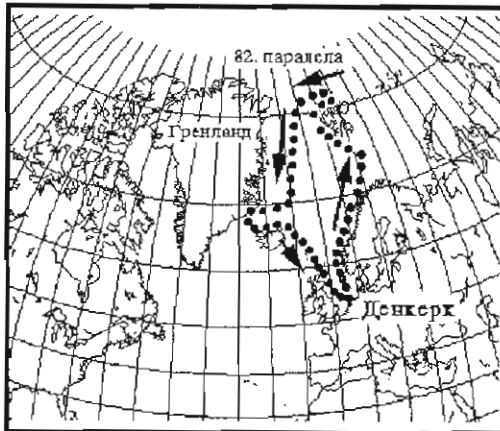
При првом од тих својих путовања пошао је он с једном малом француском научном експедицијом из Денкерка дуж норвешких обала у Хамерфест, најсевернију варош не само Европе, већ и целе Земљине кугле, онда се са својим сапутницима придружио једној великој скандинавској експедицији која је, додиривши Медвеђе острво и Шпицберг, допрла чак до 82 степена северне ширине. Ту јој је ледени покривач Арктичког океана, тако звана банкиза, препречила даље путовање на север и експедиција је пошла дуж те банкизе, која је онемогућавала и прилаз Гренланду, поред источне обале тог циновског острва југу. Додирнувши острво Јан Мајен, она се код Ангмагсалика искрцала на Гренланд, а одатле поред Исланда, Фереорских, Шетландских и Оркадских острва и источне обале Шкотске и Енглеске вратила у Денкерк.

На том свом путовању упознао је Мика северну поларну област са свим њеним лепотама и страхотама, добио при

---

¹⁶ И дан данас постоји железничка туристичка линија Транс Канада Пацифик као велика атракција. Допуњена је краком са Нијагариних водопада, али је цена изузетно папрена, јер кошта између 4,5 и 6 хиљада канадских долара што је око 10 пута скупље од авионске карте Торонто-Ванкувер. Да је Мика Алас путовао преко Сибира до Београда, провео би у то доба у возу скоро месец дана!

прелазу поларног круга своје “крштење“, видео поноћно Сунце у тренутку кад оно додирне површину мора и пушта водоравне зраке који, одбијајући се од морске површине, стварају чаробне слике од којих је немогуће очи одвојити. Идућег дана је видео како се та најнижа тачка Сунчеве привидне дневне

Микино прво поларно путовање из 1931. године када је из француске луке Денкерк кренуо и стигао до 82. упоредника. Приказ је дат према оригиналној скици из његове књиге “Кроз поларну област” из 1932. године (горе) и у Лагранжеовој конформној пројекцији (доле).

путање помера у вис и оно бљешти дању и ноћу над хоризонтом. Затим је видео ледене санте, па пловећа ледена брда, па гренландске глечере који их стварају. Упознао се са свом фауном поларних крајева, сусретао са белим медведима, посматрао живот фока и морсева и гледао како их Ескимима лове. Он је на своме путу прошао кроз непрегледне флоте лофотских и исландских рибара.

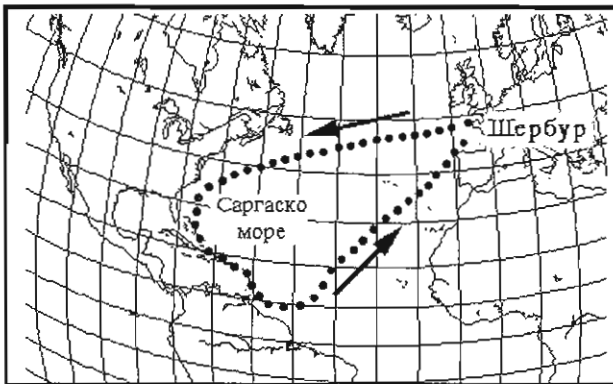
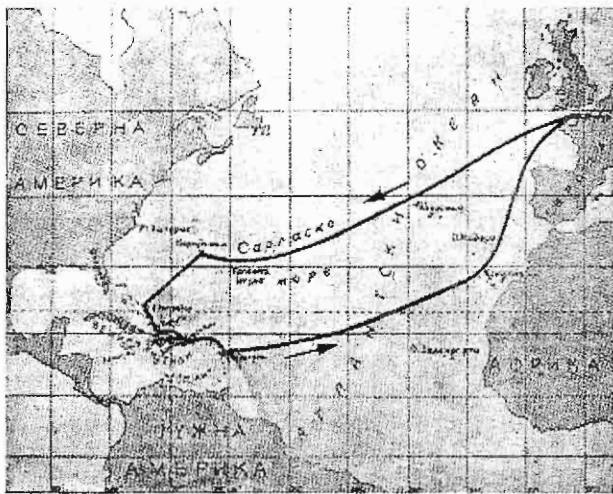
Но прави посао ове експедиције био је да се пронађе начин како да се избегну судари бродова са пловећим леденим бреговима, који сахранише досад многе бродове са њиховим путницима на дно океана. Мика је учествовао у проналаску и конструкцији једног осетљивог термичког инструмента који има задатак да сигналише близину пловећег леденог брда. У испитивању практичне примене тог физикалног апарата био је он неуморан. Са једним другом, два матроза и једним механичарем провео је око четрдесет дана у моторном чамцу, пловећи њиме између ледених санти и радећи без престанка 15 до 18 сати дневно, па се онда, заморен, враћао на брод на кратак одмор.

10

Идуће, 1932. године пружиће се Мики нова прилика за трансокеанска путовања. Једна овећа група француских и белгијских лекара дошла је на идеју да летњи одмор проведе у засебном брзом трансокеанском броду на дебелом мору. Ту ће они моћи најбоље одморити своје живце и тело. Но да би такво путовање имало и један виши циљ, одлучише његови приређивачи да га употребе за прикупљање материјала за научни рад или за проверавање дотле још недовољно утврђених научних резултата. У то име позваше још неколико научни-

ка, а међу њима и нашег Мику да као гости учествују у том путовању.

Циљ путовања, који се имао у виду, захтевао је да се оно изврши ван обичних путничких и трговинских пруга, по далеким тешко приступачним крајевима океана. Те године упутио се њихов закупљени, лепо и удобни брод, полазећи из Шербура, право ка оном делу Атлантског океана који се зове Саргаско море.

Маршрута Микиног другог путовања из 1932. године када је обишао најшири део Атлантског океана (Саргаско море). Приказ је дат према оригиналној скици из његове књиге “Далека копна и мора” из 1948. године (горе) и у Лагранж конформној пројекцији (доле).

То је, по изгледу, једна непрегледна травна ливада, јер је на целој њеној дужини од преко две хиљаде километара и скоро исто толикој ширини океански простор покривен морским биљкама, а поглавито нарочитом врстом алга мрко-жуте боје.

Некада, у доба једрењака, Саргаско море било је право страшило за морнаре, јер брод који би ветрови онамо нанели тешко се спасавао одатле. И сам Колумбус једва се извукао из њега. Данас не постоји таква опасност за парне бродове којима ветар више не заповеда, али га и они избегавају. А ни саобраћајне паробродске везе између Европе и Америке, па и оне између Африке и Америке, не иду преко њега, јер ту је Атлантски океан најшири.

Е баш тим, иначе избегаваним путем пошли су Мика и његово друштво. Кад стигоше до Бермудских острва, они скренуше југоистоку ка Бахамским острвима и посетише онде острво Сан Салвадор на коме се, првом међу свима, Колумбус некада искрцао и открио нови свет, но не знајући то, већ мислећи да је стигао у Јапан. Од Бахамских острва кренуше наши путници ка некадашњим злогласним гусарским гнездима у Малим Антилима. Одатле се вратише преко острва Гваделупа и Мартиника у Европу, у исту луку из које су и пошли.

Сем тих неколико острва наши путници видели су на свом путу само бескрајну пучину. Када се је првих дана сити нагледаше, потражише себи друге забаве, у свирци, карти и чаши. Све је то, сем карата, личило на непрекидну сузовачку седељку. Мика се уживе у ту илузију, сети се своје виолине коју је срећом понео са собом, донесе је из своје кабине и засвира на њој. Његова свирка унесе весело расположење у друштво и одржа га целог пута.

Но ни у највећем весељу Мика није пропуштао да, с времена на време, излази на палубу брода да оданде посматра бескрајну пучину и будним очима прати све што се могло

запазити, галебове, албатросе и голеане, који су се залетали из ваздуха, гњурали под површину воде и излетали из ње, носећи сваки у кљуну по једну рибу, делфине који су се играли, колоботали поред самог брода; ројеве летећих риба које у своме лету само што нису удариле о бокове брода. Никад при својим многим и дугим путовањима по мору није Мика видео промену боја морске воде као овог пута. У појединим областима била је површина ноћу осветљена сребрнастим или златно-зеленкастим сјајем.

Када стигоше на оно место Атлантског океана где се јегуља, она која живи у нашим рекама и другим слатководним водама континентата који окружавају тај океан, плоди и размножава једино на том месту, Мика се за ту рибу толико заинтересова да јој, као што ћемо још чути, посвети целу једну књигу.

Но најјачи утисак начинила су на Мику некадашња гусарска гнезда на Антилским острвима, а особито острво Тортуга. Мика је, уколико знам, од романа читао само криминалне, а то са нарочитим уживањем. Ритерско гусарство које је око Антилских острва царовало скоро три века била је уствари грандиозна отимачина најромантичније врсте. Није чудо што јој је Мика посветио мал' те не две трећине књиге коју је написао кад се вратио са овог путовања.

11

Идуће 1933. године пошао је Мика са истим друштвом као и претходне на ново транскеанско путовање. Пошло се из француског пристаништа Ла-Рошел, опет преко Атлантског океана у правцу Њу Фундленда, дакле, место у тропске у

поларне крајеве Америке. Нема сумње да је Микин савет у томе питању био одлучан, јер их тај правац пута одведе у нај-богатија светска ловишта рибе.¹⁷

Првих седам дана путовања, док наше друштво не преброди океан, морао је Мика добро подмазати гудало своје виолине, јер његово друштво и не помишљаше да изиђе на палубу: оданде се сем неба и морске пучине није видело ништа нарочито, а и морски таласи су је препљускивали. Али кад се брод приближи њу-фундлендским рибљим ловиштима, Мика остави своју виолину и изиђе на палубу да се онде обазре, а кад убрзо затим крочи ногом у француско насеље Сен-Пјер, он задрхта од радости кад осети како цела варошица мирише на свежу и усољену рибу бакалара.

Бакалар је, по броју егзамплара, највише ловљена риба на целом свету. Сваке године поједе се на овој нашој грешној Земљи око 1500 милиона килограма бакалара: усољена, каква је, та риба захтева и одговарајућу количину вина. А најиздашнији лов бакалара је на њу-фундлендским ловиштима, онде где се Мика са својим друштвом обрео.

Али пре него што се пошло на та благословена ловишта, брод нашег друштва учини посету америчком континенту, уплови између острва Антикости и канадске покрајине Гаспезије, у ушће реке Сен-Лорена, па онда крену ка северу поред источне обале великог полуострва Лабрадор.

На обалама Лабрадора имао је Мика много што шта да види: крзнарска, рибарска и ескимска насеља тог полуострва; да прикупи интересантне податке о приликама и животу у том хладном крају света и да, при сусрету са пловећим леденим брдима, испита и овог пута осетљивост свог инструмента за сигнаписање те опасности. Кад брод на послетку остави иза својих леђа Лабрадор и пође из тамошњег ескимског

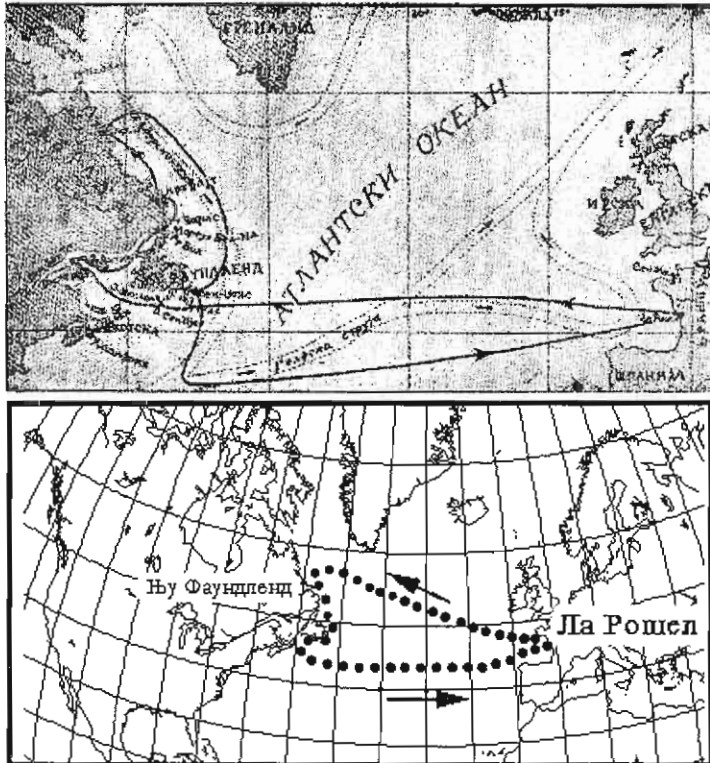
---

¹⁷ Приређивач ове књиге свесно није мењао старе топониме које је Миланковић користио само из разлога очувања аутентичности. Тако су и остали називи Њу Фундланд, Ферерорска острва, Сибирија, Тристан д'Акуња итд.

насеља Окак, стиже у лепу главну варош Њу Фундленда Сен Џонс, па оданде крену према југу, он се одједном нађе окружен флотом рибарских једрењака што лове бакалар удицом.

Посматрајући тај приказ, Мика се не могаде више скрасити на луксузном броду; он се споразуме са својим сапутницима и са командантом брода да пређе на који од тих рибарских једрењака и да онде посматра непосредно рад рибара. Он пође са једним својим сапутником на омању бретањску рибарску гоелету која се љуљала у близини брода.

Ту је Мика, љубазно дочекан и својски примљен, провео неколико дана. На броду га је поздравио и страшан, неподно-

Микино треће путовање из 1933. године када је на Њу Фаундленду интензивно учествовао у лову на бакаларе. Оригиналан приказ преузет је из његове књиге "Далека копна и мора" из 1948. године (горе). Лагранжеова конформна пројекција (доле) дата је као и у претходним случајевима.

шљив задах од хиљада раздробљених морских пужева који се употребљавају као мамац на удицама. Рибари су тим пужеви-ма баш китили своје удице, повешане на метар растојања једна од друге, по струковима за вечерње бацање.

Кад се свршило са опремањем струкова, они су са другим потрепштинама смештени у поједине рибарске чамце, а и наш Мика се спустио у један такав чамац по конопцу који је висио низ бок брода, а био својим горњим крајем чврсто везан за ограду. Мика је пошао да присуствује бацању струка, његовом полагању по дну морског плићака, причвршћивању и обележавању његових крајева двома пливајућим бачвицама, привезаним ужетима на оне две котве на које је причвршћиван и сам струк.

Када се Мика вратио са тог посла у који се сав унео, позва га капетан брода на вечеру. На палубу би изнесена велика гвоздена чинија пуна рибљих глава скуваних у сланој води, на главу учесника по глава рибе. Та глава се набоде на нож, метне на шта било испред себе, посолити и једе. Мики у част донесен је један тањир од алуминијума, избрисан распреденим крајем једног конопца који је ту висио, у тањир је метнута највећа рибља глава из чиније, и он је стављен пред Мику, заједно са једном зарђалом виљушком која је имала два сломљена крака. Мика се из отменог путника луксузног брода преобразио опет у правог рибара.

Сутра је он, у чизмама и шубари, учествовао у дизању великог струка из мора. Лов је био обилан, чамац је био напуњен свежеом рибом рибарима до колена. Тада им глас сирене са брода јави да се одмах врате, јер се бура приближује. По пиштању те сирене пронађоше у густој магли своју лађу и спасоше се од буре која је беснела петнаест сати.

За време боравка на том рибарском једрењаку, Мика је упознао и све остале рибарске послове. Када се рибари са својим чамцима пуних риба врате са лова, онда се донесени

бакалари преброје, број забележи у тефтер сваког рибара, а рибе распореде на гомиле за парање и чишћење. Тај посао се врши увече кад струкови буду избачени и људи слободни. Одмах после вечерњег обеда, при упаљеним петролејским лампама повешаним у два дугачка реда осигураним од ветра, настаје парање, сечење, испирање и сољење рибе која је тога дана уловљена.

То је, као што Мика прича, један необичан и помало грозан приказ. Брод се претвори у праву кланицу: између оба реда повешаних лампи постављен је дугачак сто од дасака, на ногарима, поред кога се распореде рибари са ножевима у руци. Око њих свуда унаоколо гомиле бакалара; рибари стоје у тој гомили рибе до колена. Преко целе палубе отиче у море поток крви измешане са водом којом се риба испира. За онога ко је мало осетљивији тај ноћни приказ је страشان.

Пошто се израђена риба добро опере, баца се она, кроз отвор на палуби, у доње просторије брода где је дочекују они који ће је солити и слагати. У томе послу помаже и капетан брода са својим помоћником. Посао се не прекида док се потпуно не сврши са свом рибом која је преко дана усољена, па ма до које доба ноћи то било. Тек тада људи, сем оних одређених за ноћну стражу, иду да за који сат отпочну, па да зором опет отпочну свој дневни посао.

Кад је море мирно, сви послови на броду теку лако и мирно, али кад на отвореном мору почне беснети хладан северни ветар од кога се све смрзава или се на океану дигне бура, па таласи стану брод као љуску бацакати и препљускивати с краја на крај, онда и људи и риба лете са једног краја брода на други, а велики део неизрађене рибе талас однесе са собом у море.

Мика је, већ први дан боравка на том једрењаку, доживео такву једну страшну буру: рибари су, да не би и они били од таласа спрани у море, морали да се везују за нарочито за

то постављене алке на броду, а Мика се морао спасити у капетанову кабину.

Кад се Мика, после петнаест сати проведених у капетановој кабини, вратио изнурен, малаксао и изгладнео на палубу, видео је тек онда русвај који је бура ту починила. Сва риба која је остала непрерађена на палуби, морала је, уколико је нису већ однели таласи, бити бачена у море, јер су рибари били потпуно неспособни да је прераде, а она се већ почела кварити. Тај губитак био је уосталом надокнађен већ идућег дана, јер је лов био обилан и неколико чамаца су се морали тога дана по два пута враћати препуни рибе на брод.

Рибарски једрењак, на коме се Мика налазио, ловио је само на оном делу њу-фундлендског спруда где дубина мора није већа од 60 метара, јер на већим дубинама не могу се полагати струкови, а ту и риба не би допрла у мамце на удицама. Бакалар се у највећим масама држи баш таквих дубина које су веће од оних на којима раде удичарски бродови. Ту се бакалар хвата огромним мрежама са којима не би ни стотине људи могло маневрисати, вадити их прописном брзином из морских дубина и изручити одједном на ону масу рибе од неколико тона коју је по дну морском прогутала пространа кеса од мреже, вучена бродом. Такав риболов обавља се само великим бродовима који располажу довољном механичком снагом произведеном парном машином или дизеловим мотором. Такав начин лова новијег је датума, он захтева велике инвестиционе трошкове, но они се брзо амортизују.

Мика није могао срцу да одоли, а да се не упозна и са тим новим начином лова бакалара. Зато је, кад се вратио на свој прекоокеански путнички брод, овај пошао пуном паром да потражи места где лове мрежарски парни бродови. Према обавештењима добијених помоћу бежичне телеграфије, пронашли су они један велики рибарски парни брод који свакога лета два пута преплови океан и враћа се у Француску са

пуним товаром усољена бакалара. Кад је тај брод пронађен у близини овога места где је јављено да лови, Мика се са два своја пратиоца упутио чамцем онамо и помоћу лествица од конопца попео на његову палубу.

Призор који му се пред очима указао када је ступио на брод био је, како Мика прича, импозантан: мрежа тек што је била извучена из воде и просула свој плен на палубу; рибари су стајали до колена у тонама рибе. Одмах је видео и како се та риба прерађује.

Прерада уловљене рибе овде је додуше иста онаква као и на рибарском једрењаку, само је овде све удобније, лакше и брже. Електрична светлост замењује бедне петролеумске лампе које на једрењаку шкиље и љуљају се на ветру и са којима је немогуће радити када бесни бура. Машинске инсталације замењују људску снагу, а читава водоводна мрежа чини испирање рибе лакшим и потпунијим; све то чини да се риба брже и боље преради на мрежарском него на удичарском броду. Просторије за обитавање људства су много удобније, имају парно грејање и електрично осветљење.

Мику је нарочито интересовала мрежа којом се риба хвата. Она има облик велике кесе дугачке 60 метара, а њен отвор који гута рибу има ширину 30 метара. Време за које ће брод вући за собом разјапљену мрежу зависи од тога на каквом се ловишту ради. Кад се наиђе на много рибе, мрежа се извлачи на брод скоро сваког сата. То је баш овде био случај и Мика се није могао сит нагледати како се мрежа при њеном вучењу непрестано пуни, како се препуна довлачи до брода и онда, нарочитим дизалицама, уздиже на палубу, како се онда сва та силна риба, скупљена на дну мреже, једним покретом рибара који отвара мрежу, изручи на палубу брода.

Супротно ономе што се ради на рибарским једрењацима, овде се риба не броји него се одмах прерађује и баца у доње просторије брода. Капетан овде има много мање посла, а

више слободног времена. Зато је Мика могао да се код њега подробно распита о свему што га је интересовало и да употпуни своја знања о риболову у тим океанским областима. Кад је то постигао, Мика се опростио са капетаном брода и његовом посадом и вратио на свој брод. Овај је дигао котве и кренуо преко океана за Европу.

12

Идуће 1934. године пошао је Мика са својим старим друштвом опет на далеки пут, овај их је водио у јужну хемисферу Земље. Пошло се из француског пристаништа Ла-Рошел; брод је пристао за врло кратко време у Тангеру и у Казабланки, пројурio великом брзином поред Канарских острва, која су се губила у даљини и измаглици, само величанствени Пик на Тенерифима, висок 3730 метара, стрчао је из магле небу под облаке.

Пловећи тако правцем на југ, брод је прешао обртни круг Рака и прошао, не задржавајући се онде, поред острва Зеленог Предгорја. Већ осмог дана свог путовања прешли су наши путници екватор, добили онде своје прописно крштење и сведочанство о томе, потписано од бога Нептуна, његове супруге Амфитрите, од капетана брода и његовог комесара и нашли се на јужној хемисфери. На свом даљем путовању задржали су се врло кратко време на романтичном острву Вазнесења, а четрдесетог дана путовања угледали у даљину Свету Јелену, острво Наполеоновог заточеништва и његове Голготе, острво мало, стеновито, дивље, забачено у бескрајности океана, ван путева прекоокеанског саобраћаја - а ипак толико прослављено трагедијом некадашњег освајача света.

Мика је одувек високо ценио генијалност и херојску природу великог Корзиканца. Једна лепа биста Наполеонова која је некада красила Микин стан, а сада се налази у нашем Математичком институту, Семинару Михаила Петровића, подсећа ме на Микино одушевљење. Зато ме не чуди што је Мика био узбуђен када се, сишавши са брода, попео на кеј Џемстауна, главне вароши Свете Јелене, уз исте оне камене степенице преко којих је некада Наполеон крочио. Не чуди ме ни то што је Мика успомени Наполеона посветио скоро педесет страница свога путописа.

После неколико узбудљивих дана боравка на острву Свете Јелене којих ће се, како Мика каже, он и његови сапутници сећати кроз цео свој живот, брод је напустио острво и упутио се правцем на југ да потражи неколика друга забачена острва у Атлантском океану: то су била далека и осамљена енглеска острва Тристан д' Акуња, Најтингејл и Гоф.¹⁸

Острво Тристан д' Акуња удаљено је од Свете Јелене око 2500 километара. На половини тога пута наши путници нашли су се око половине јула. То је на јужној хемисфери доба праве зиме и зато су они већ увелико сретали плочасте

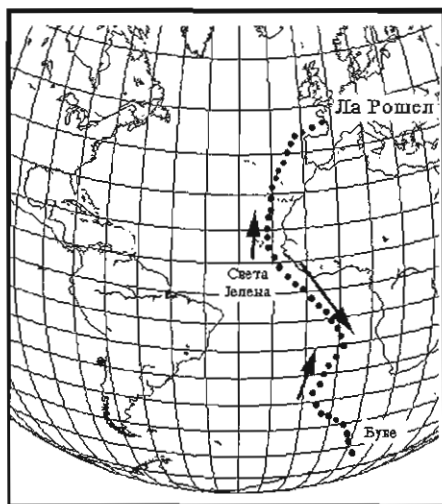
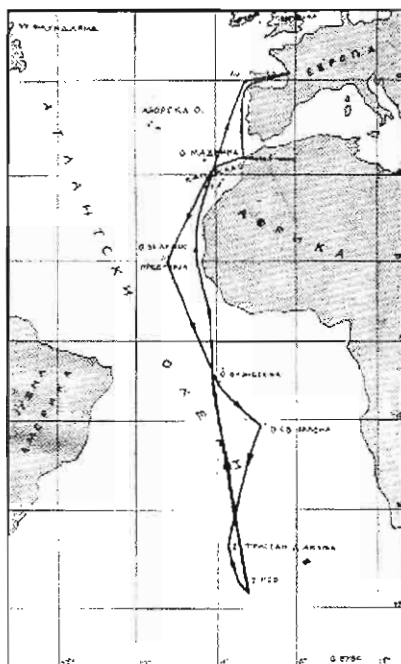
¹⁸ Тристан да Куња, као и остала острва које наводи Миланковић, припадају архипелагу Света Јелена. Налазе се под протекторатом Велике Британије, а по пореклу су вулканска. Налазе се у Атлантском океану између Јужне Америке и западних делова Африке. Тристан да Куња носи назив по португалском морнару истог имена који га је први открио 1506. године. На острву данас живи 271 човек у насељу под егзотичним именом Единбург са Седам мора. Насељено је 80 фамилија са само 7 заступљених презимена: Глас, Грин, Хаган, Лаварело, Рипето, Роџерс и Свејн. Проблем удаје и женидбе блиских рођака огледа се у честим генетским болестима као што су ендогама, глаукома, астма. Острво нема аеродром, тако да се и даље најважнија веза остварује рибарским бродовима из Јужне Африке. Школство је рудиментарно, деца обично завршавају са 15 година, а стичу доста сиромашна знања. Острвљани признају енглеску краљицу за врховног поглавара, а локална власт је у рукама администратора и једног запосленог полицајца са три помоћника. Сви су фармери, а острво је претворено у комуноу. Нико изван острва нема право да купи земљу и да се насели на њој. Главни извор занимања је лов на ракове, продаја специјалних поштанских марака и новчића нумизматичке вредности. Године 1961. вулканска ерупција је уништила фабрику за прераду ракова, а 2008. то је начинио велики пожар. Телевизија је на Тристан да Куњу преко Фокландских острва уведена 2001. године.

ледене санте ношене океанским струјама и гоњене хладним ветровима из антарктичке области.

Становништво Тристана броји 170 глава. Ни ово мало њих не би могло ту опстати кад не би сваке две до три године на острво долазио по који брод који насељеницима доноси животне намирнице и друге ствари најпотребније за живот. Да није глади острвљани би, како Мика прича, били најзадовољнији и најсрећнији народ на свету. На острву нема никакве власти, не плаћа се ни порез ни прирез, не постоји војна обавеза, никакав новац и никаква неједнакост ни у праву ни у дужностима. Потпуна једнакост и братство, заједничка оскудица или презадовољство, заједничке невоље, опасности и напори који се чине у интересу свију, чине да међу становницима нема ни зависти, ни спорова икакве врсте. И то се њима толико свиђа да на увек понављане понуде капетана брода да се пријави ко хоће да га превезе у културне области, није до сада пријавио ни један становник острва.

Тристан д' Акуња било је последње насељено острво које су наши путници, пловећи између ледених санти према југу, сагледали и посетили. Остала два поменућа острва потпуно су пуста; на њима се можда кадгод задржи какав брод китоловац или спасе какав бродоломац. Наши путници су поред острва Најтингел само прошли и узели неколико фотографских снимака његових кршевитих обала препуних морских птица, па се запутили пуном паром у правцу острва Гоф. Но ту су због буре не могоше искрцати, па продужише свој пут у правцу острва Буве.

Острво Буве лежи у оној области јужне хемисфере у којој су после светског рата Норвежани предузели интензиван лов на китове. Зато на том острву ради читава војска ловаца китова и топионичара масти и шаље на европска тржишта хиљаде тона китове масти добијене од хекатомбе побијених китова.

Миќино четврто путовање из 1934. године којим је први пут продро на јужну хемисферу и најудаљеније одредиште, блиско антарктичком острву Буве, али због ледених санти није успео да га и непосредно доживи. Оригиналан приказ из његове књиге “По забаченим острвима” из 1936. године (горе). Исти приказ у Лагранжевој конформној пројекцији (доле).

Наш Мика се неописано интересовао за тај лов највећег стила и са нестрпљењем ишчекивао да угледа острво Буве окружено својим китоловним флотама. Но на велику његову жалост, брод на коме се налазио не стиже онамо, јер му леде не санте, све веће, гушће и збијеније, отежаше даље напредовање према југу, а и многим Микиним сапутницима се журило кући. Зато брод описа на јужној географској ширини од 42° 15' полукруг и упути се, не задржавајући се нигде, у Европу у своје полазно пристаниште.

13

Но жеља Микина, оно што је, као што сам каже, за свога века нарочито волео видети, лов на китове, испуни се ипак већ идућег лета 1935. године.

Овога пута пошао је са истим друштвом као и претходне три године из Марсеља у правцу Суеског канала. Донде се брод није нигде задржавао него је, свршивши у Порт-Саиду прописне формалности и плативши велику таксу за полаз, упловио у канал и брзо прошао поред Лесепсове статуе¹⁹,

---

¹⁹ Статуа је подигнута у знак захвалности француском архитекти Фердинанду де Лесепсу (1805-1894) који је остварио хиљадугодишњу тежњу египатског народа. Заправо, идеја је потекла још од времена фараона, затим су је развијали Грци, Римљани, па чак и Наполен у својим освајањима из 1798. године. Суецки канал је грађен 10 година, радило га је око 2,5 милиона радника, при послу је погинуло више од 125 хиљада људи, а свечано је отворен и пуштен у рад 17. новембра 1869. године. Повезује два мора и два океана, а његова изградња била је омогућена захваљујући истом нивоу Медитерана и Црвеног мора. После Лоренцовог канала у Северној Америци и канала на Бајкалском језеру у Русији трећи је по својим димензијама: дугачак је 195 километара, а најмања ширина је 60 метара. Лесепс је, уживајући велику славу, добио право на градњу панамског канала, али је због финансијског скандала своје компаније у времену од 1881. до 1888. године чак био осуђен на затворски притвор који се ипак никада није остварио.

која као да руком позива бродове да пролазе, и после каквих тринаест сати вожње заплочи у Црвено море.

Пут кроз то прастаро море²⁰ одликује се само историјским успоменама, али иначе никаквом угодношћу; путници одахнуше душом кад оставише иза себе тај пакао од врућине и кад упловише у Индијски океан. Ту пресекоше по трећи пут у животу екватор и стигоше, шеснаестог дана свог путовања, у Таматаву, главно пристаниште Мадагаскара.

То велико француско острво²¹ беше последња етапа где су наши путници имали још додир са културом. Ту се задржаше неколико дана и начинише железницом излет до главне вароши острва Тананариве. Вожња онамо, која траје четрнаест сати, а води кроз бујне шуме и џунгле мал'те не није стала нашег Мику живота. Њега и двојицу његових сапутника уједе неки нарочити инсект џунгле чији је ујед често смртоносан. Заиста један од оне двојице сапутника Микиних остави своје кости на Мадагаскару, други, болан, пређе на један брод који је истог дана пошао за Европу, а наш Мика, иако у јакој грозници која је наступила као последица уједа, продужи са осталима сапутницима пут ка југу, као да се ништа није десило.

Но ствар не беше ипак тако једноставна као што то Мика у својој књизи укратко саопштава зато ћу да је допуним разговором који сам о томе са њим водио, а који је врло карактеристичан за Микино мишљење о медицинској науци.

“Кад се укрцах опет у наш брод“, причаше ми он, “мене спопаде добра грозница; морадох оставити своје друштво и повући се у кајиту.²² Лекарска дијагноза није ми била потреб-

²⁰ Старост Црвеног мора Миланковић представља у историјском значењу, мислећи на најстарије трагове људског постојања. У геолошком смислу, међутим, Црвено море је једно од најмлађих, настало одвајањем Арабијске плоче од Афричке пре око 10 милиона година.

²¹ Мадагаскар је постао независна држава 26. јуна 1960. године.

²² Кајита је била кабина за путнике.

на, знао сам о чему се ради: то беше последица уједа оног сићушног, проклетог инсекта. Легох у кревет, а грозница све јача.“

“До колико се гради пењала?“, упитах ја.

“Враг би га знао! Нисам мерио.“

“Па јесте ли упитали кога од својих сапутника лекара за савет?“

“А шта да их питам? То је била тропска болест, њима исто толико непозната као и мени. Шта да булазимо о ствацима које не разумемо!“

“Па они знају ваљда више но ви?“

“Мисле да знају! А то је најгори облик незнања кад човек мисли да зна нешто о чему нема ни појма.“

“Па како сте се лечили?“

“Никако! Препустио сам тај посао самој природи, паметнијој од нас свију. Нисам употребљавао никакве лекове који само поремећавају правилан рад нашег организма, нисам ништа јео, а пио сам само добро бело француско вино разблажено водом. Тако сам лежао у грозници десетак дана.“

“Сам у својој кајити, на једном броду препуном лекара!“

Он се насмеши.

“Јест’, тако је било.“

“А зар се они нису распитивали о вама и обилазили вас?“

“Јесу, дабогме. Но ја им рекох да се не труде и не узнемиравају, мени је врло добро.“

“Па шта је даље било?“

“У току друге недеље мога боловања - не знам тачно који му беше дан - ја осетих глад: прохте ми се да једем супу са резанцима. Зовнух куvara брода и саопштих му то. Кад ми он донесе то јело, поједох са уживањем два дупке пуна тањира. Онда ми је било јасно да сам оздравио. Заиста, после неколико дана, ја се придигох, а после неколико даљих дана, нађох

се у центру китоловне области.“

“У свом елементу!“

“Онде о чему сам целог свог живота сањао.“

Тако је заиста било. Отиснувши се из Таматаве, брод на коме се наш Мика болан налазио, прошао је поред острва Реинион и Маурициус и упутио се пуном брзином у правцу острва Амстердам и Сен-Пол којим су обале биле претрпане чопорима фока и ројевима пингвина, а острво Сен-Пол окружено безбројем морских ракова хангуста који се онде увелико лове. Но Мика, везан за постељу, није могао учествовати у разгледању тих острва; он је оживео тек кад су се на дебелом мору срели са првим бродом китоловцем.

Дан иза тога начинише наши путници и ближе познанство са океаном којим су пловили, а који им посла у посету свој тајфун, страшни ветар Индијског океана.

То се догодило сасвим неочекивано, без икаквог прелаза од потпуног затишја до најбешњег ветра и узбурканог мора које је брод дизало на врхове својих таласа и стропоштавало у поноре са кљуном брода управљеним право у бездан. Затим се опет одједном, без икаквог прелаза, сручила на брод киша која није личила на наше кише него на тренутно испражњавање каквог огромног језера сакривеног у облацима. А за то време је ураган све бешње крхао катарке брода, степенице, врата, прозоре, платна и односио с палубе све што није на њој добро увовано или увезано. Кад се та драма, која је трајала дванаест часова, свршила, одређен је географски положај брода и он је после тога управљен у правцу Кергеленских острва.

Кергеленски архипелаг сачињавају око три стотине острва и острваца која опкољавају једно велико острво Кергелен, по површини приближно једнако са Корзиком. На том острву пробавило је наше друштво све време које му је стајало на расположењу до оног часа када је њихов брод морао

кренути натраг у Европу. Природњаци, заступљени у друштву, стручњаци и аматери, преселише се сасвим на острво, подигоше на њему привремен стан од дасака, камена и платна, а Мика остаде са своја два друга на броду, проводећи с њима дане на брзом моторном броду и испитујући, провлачећи се између ледених санти, осетљивост свог термичког апарата за сигнализацију опасности од пловених ледених брегова.

Околина Кергеленских острва богата је до изобилија крупним морским сисарима, безбројем морских слонова, морских лавова и морских леопарда, а та су острва, с истребљењем великих китова у северним поларним крајевима Земљине кугле, постала у последње доба један од центара китоловне индустрије. У водама око Кергелена врши се интензиван лов на китове, а на великом острву тог архипелага подигнута је модерна китоловна станица за прераду уловљених морских колоса. Зато се Мика, чим је завршио своје научне послове, посветио сасвим изучавању лова на китове. У том погледу имао је овога пута нарочите среће и успеха.²³

Приближивши се својим моторним бродом једном великом броду и у исти мах фабрици за прераду китова, који је стајао укотвљен поред острва, приметио је Мика како се од

---

²³ Кергеленски архипелаг припада Француској. Открио га је морнарички официр и истраживач Ивес Жозеф де Кергелен де Тремарек (1734-1797) 1772. године. Сачињавају га острва Фош, Хови, Сент-Ла Грамон, Порт, Де ла Куест, Лонгу итд. Највеће је Велика Земља са бројним заливима, фјордовима, пећинама. Данас га настањује 70-110 људи (већи број је током лета). Архипелаг се искључиво користи за геолошка и биолошка истраживања. На њему се налази сателитска и ракетна станица, гаји се домаћа овца, а лове зечеве и дивље птице. Лов на китове је забрањен, а рибарење дозвољено само уз специјалну дозволу. Архипелаг претежно сачињавају вулканске ефузивне стене настале пре око 35 милиона година. Веома су изражене степеничасте и пирамидалне базалне лаве, затим вулканско-плутонски комплекс екструзивних лава (трахити и фонолити) и фумароле као најмлађе појаве. Има и лигнита старих око 14 милиона година укљештених у базичне токове лава. Глацијација је видљива у бројним заливима. Острва припадају микроконтиненту или подконтиненту Кергелен који је постојао пре око 100 до 20 милиона година. Сматра се да су се острва одвојила од Аустралије и Индије пре око 20 милиона година и да чине кључ за откривање континенталних кретања.

њега отискује један од његових брзих ловачких бродова.

Таква прилика се не пропушта. Зато је Мика пришао том брзом броду и после неколико речи прешао на њега и био онде љубазно дочекан.

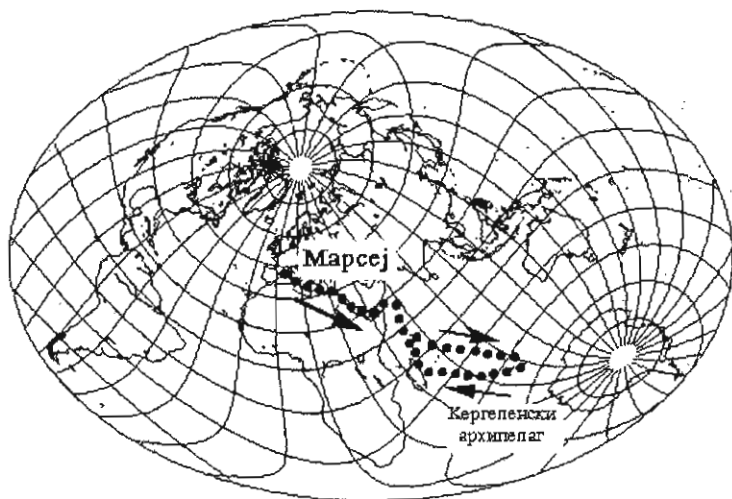
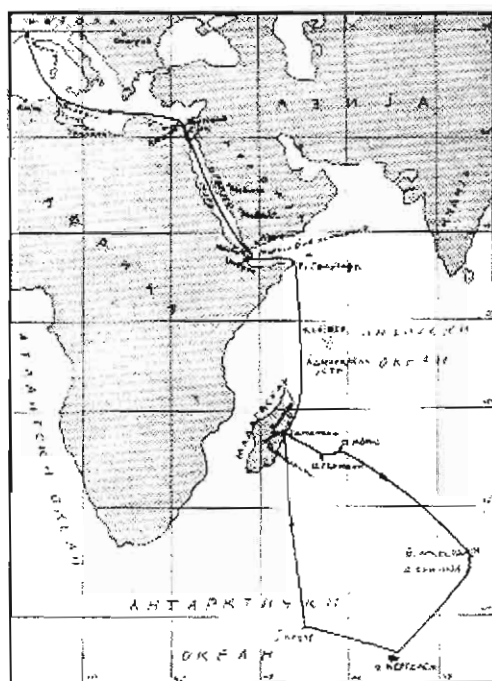
Ту је затекао, поред топа за гађање китова, опробаног харпунера Кристијанзена, Норвежанина чија је лична годишња зарада била двадесет пута толика колика Микина годишња професорска плата. Мика се споразумевао са њиме преко тумача који је знао и француски и норвешки, па је тим путем добио драгоцене податке о начину ловљења китова у тим крајевима.

Док су се та два светска капацитета, онај из области лова на китове и онај из области лова на слатководне рибе, живо забављала, зачу се узвик страже са катарке да је на хоризонту опажен кит.

Сви уперише свој поглед онамо, али га Кристијанзен баца прво на челични кабл, скалупљен у стуб, који ће се одмотавати кад му харпуном погођен кит буде повукао његов крај везан за харпуну, затим пажљиво прегледа метак који се меће у топ, лако окреће у свим правцима и тек онда упери свој орловски поглед у даљину, на ону страну коју му је стража показивала. Убрзо затим спази и Мика кита, најпре његов водоскок, па онда и мрко острвце његових леђа.

И брод је уперио свој правац онамо. Смањеном брзином, опрезно, без лупе машина, пришао је десном боку морског колоса. Овај је то приметио, уздигао мало главу као да размишља шта да чини. Тада је загњурио главу у воду да би заронио, али у тај мах чу се пуцањ топа, а кит се затресе погођен челичним врхом харпуне и њеном експлозивном чауром. Кит праћу огромним репом и оста непокретан на површини воде.

Прођоше неколико тренутака, а кит поче да се миче, зарони дубоко у воду и повуче снажно собом кабл на који је сад

Пето велико Микино путовање из 1935. године када је доспео скоро до Антарктика или на Кергеленски архипелаг где је видео како изгледа лов на китове. Оригиналан приказ из његове књиге “По забаченим острвима” из 1936. године (горе). Исто то представљено је и у Молвајд синусоидалној пројекцији (доле).

био привезан. После једног минута кабл је био сасвим одмотан и тако нагло затегнут да се брод затресао. Кит је вукао за собом брод и сваких четири до пет минута излазио на површину. Видело се да малаксава, кабл се скраћивао, а брод киту све више приближавао.

У невољи у којој се кит налазио, приближи му се други један кит као да је хтео да му помогне. Извежбано око харпунарево убрзо разазна да је харпунирани кит женка, а онај други мужјак. Но харпунираном киту не беше више помоћи. Кад му се брод опет довољно приближи, он доби још једну харпуну, али не би још дотучен, већ настави да и даље вуче брод за собом пуна два сата, привезан за њега са два кабла. Тек кад доби још три експлозивна метка, он испусти своју напаћену душу.

Уловљеног кита харпунер је проценио на око 100.000 килограма; то му је био те ловачке сезоне двестапрви кит.²⁴

Идућег јутра кит је предат пловној топионици. Ту је Мика затекао рад у пуном јеку. Неколико китова лежали су везани гвозденим ланцима уз велики топионички брод, чекајући на свој ред. Две стотине људи ужурбано је радило на сечењу и раскомодавању китова, њиховом топљењу и техничкој преради. Она се довршава у топионици која се налази одмах испод горњег крова брода и састоји се из недогледног низа котлова за топљење, рецепијената за разбростравање и центрифуга за пречишћавање истопљене масти. Тим апаратима се један крупан кит може прерадити за четири до пет часова.

---

²⁴ Са данашњег аспекта ово је поражавајуће сведочанство које нам је Миланковић оставио као трајну опомену шта је све човек чинио кроз историју свога постојања. На сву срећу китови нису истребљени, као ни слоновина на копну, али подаци говоре да је број ових најкрупнијих копнених планетарних сисара драстично смањен искључиво због човекове похлепе за кљовима, месом и брзом зарадом. И највећи океански сисари имали су сличну судбину. Исто тако, данас је добро познато које су земље биле водеће у овој врсти индустрије.

Таква индустријска прерада кита врши се још успешније и удобније у сталним сувоземним топионицама у којима се располаже са више места за рад и где је лакше имати на расположењу велике количине слатке воде потребне за прераду кита. Зато Мика није пропустио да посети једну такву топионицу која се налази на острву Кергелену и да прикупи све податке и о оним топионицама које се налазе у Пор Наталу у Јужној Америци да би тиме употпунио свој извештај о индустријском лову китова.

Са Кергелена вратили су се Мика и његово друштво у Европу истим путем којим су и пошли, али без задржавања и без икаквих доживљаја које би вредело описивати.

Михаило Петровић,
Мика Алас, спреман
на освајање поларних
области. Снимак је
вероватно начињен
када се по први пут
запутио у северне
крајеве Земљине
лопте, око 1932. године.

14

После сваког свог путовања вратио би се Мика у Београд задовољан и освежен. Ту је затекао, прегледао и средио писма која је сам себи упутио са свога пута. Он је имао врло паметан обичај да кадгод стигне у какво место Земљине кугле у коме дотле није још био, а у коме се налазила пошта или макар поштанско сандуче, пошаље сам себи, на своју београдску адресу, неколико речи. За ту кореспонденцију употребљавао је по могућству илустроване дописнице тога места и на њима исписао неколико речи пропратног текста. Вративши се кући, он их је допуњавао својим примедбама и слагао их у један нарочити орман који је у неку руку представљао илустровани дневник свих његових путовања. Нисам ништа поуздано могао дознати шта се после Микине смрти десило са том драгоценом колекцијом његових дописница.

15

Велика је заслуга Микиног школског друга Павла Поповића што је Мика своја трансокеанска путовања описао, а Павле те путописе уврстио у издања Српске књижевне задруге. После сваког таквог путовања, док му је оно било још свеже у памети, Мика је написао о њему по једну књигу; два последња трансокеанска путовања спојио је у једно. Тако су настале ове књиге: “Кроз поларну област“, 1932. године - “У царству гусара“, 1933. године - “Са океанским рибарима“,

1935. године - "По забаченим острвима", 1936. године. Сем тога, Мика је, као што сам већ напоменуо, написао једну књигу под насловом "Роман јегуље", 1940. године.

Те Петровићеве књиге читане су много и радо. Оне дају поуздане, лепо изложене, интересантне податке паметног очевица о свему ономе што је на свом путу видео и сазнао. Али је у њима врло мало субјективних импресија и личних доживљаја. Ја сам те његове личне доживљаје овде прикупио и саопштио, негде скраћено, његовим речима. Зашто их је толико мало, на то нам Мика даје одговор. У уводним речима првог од напред наведених дела, саопштава нам он ово своје мишљење:

"Налазим да се у занимљивости" - које се читаоцу у књизи саопштавају - "не могу урачунавати обичне, тривијалне појединости путовања, као ни субјективни утисци учесника кад овај стави себе у центар око кога се има све окретати. Мислим да ово последње има да дође у задњи ред кад се ствар тиче нечег спољног и изванредног што се не виђа често и што се не налази у бедекерима и лексиконима. Наћи ће се ко ће, за то подеснији, и тако чинити кад се буде нашао пред призорима и сценама пред којима је био писац ове књижице, али овога пута гледало се на ствари кроз сасвим друге наочари."

Овакво схватање и држање Микино тумачим тиме што није волео да се појављује у јавности, па ни на хартији. А није ни хтео да га убрајају у писце лепе књижевности. Кад је Павле Поповић Микино дело "Са океанским рибарима" уврстио не у "Поучник", већ у "Савременик" Српске књижевне задруге, Мика се од тога оградио у предговору дела овим речима:

"Према карактеру 'Савременика' - како се он обично замишља - можда у њему не би било места путописима ове врсте, која насигурно и ни у колико не припада лепој књижевности. Што је путопис ипак примљен за ту серију издања Српске књижевне задруге има се, вероватно, разумети тако што се у њему описују области тешко приступачне, у којима се писац бавио, и што би оно што је ту изложено, могло има-

ти нешто ширег интереса, али је тешко доћи у могућност да се то неоспорно види и да се о њему што сигурно сазна. Моли се читалац да тако разуме појаву ове књиге у издању овакве врсте.“

А на првим странама те своје књиге, Мика саопштава још и ова своја лична мишљења:

“Бескрајни океан, са својим дивљим лепотама, својом ђудљивошћу и опасностима, био је од вајкада и биће довека предмет људског маштања. Песници свих времена описују то на своје начине, ти су описи увек узбудљиви и привлачни, и увек ће имати успеха код осетљивих срца. Али кад није реч о маштању, већ о прозаичној реалности, ти описи не казују много.“

“Има ли лепше и узбудљивије слике напора, патња, опасности и борбе оних што проводе свој век на неизмерној и ђудљивој океанској пучини, но што је величанствена слика ‘Исландских рибара’ од Пјера Лотија?²⁵ Па ипак је та слика далеко од реалности. Сматрало се да је гола реалност недовољна да изазове узбуђења каква се желе. Требало је унети још и афективне моменте, за саму ствар паразитне и непотребне, који тачну слику деформишу. Јунак романа у оним мучним борбама и неописаним патњама, у оној усамљености и удаљености од свега оног што је за собом оставио, отиснувши се на далеке путе, уздише, чезне и вене за родним местом, за кућом, породицом, вереницом. Све је то поетски лепо и одиста узбудљиво, али није ништа друго до вечита песма свих

²⁵ Пјер Лоти (1850-1923), право име Луј Мари-Жулијен Виау (Louis Marie-Julien Viaud), завршио морнаричку школу, а надимак “Ла Лоти“ добио је од својих другова по индијанском цвету (једна верзија) или по заласку Сунца на Тахитију где се каже “ротн“, али како Луј Мари није умео да изговори “r“, већ “l“, тако је оно прешло у “лоти“ (друга верзија настанка имена). Лоти је био морнарички официр, књижевник и сликар импресиониста. Привлачили су га непознати пејсажи и ретке цивилизације. Познате су слике “Лотијева женидба“, “Мој брат Ив“, “Исландски рибар“, “Рамунчо“ итд. Био је члан француске академије, а његова кућа у родном месту Рошефорту претворена је у музеј са оријенталистичким фантазијама. Његова спаваћа соба је слична монашкој ћелији, комбинована хришћанским и муслиманским религиозним елементима.

векова и свих географских лонгитуда и латитуда, која не представља ништа нарочито ни кад је јунак историје океански рибар.“

“А при том има још једна ствар. Такви океански рибари који се одважују на невоље и опасности што их чекају, а усамивши се на чамцу или на броду постизирају и вену за оним што су за собом оставили, у реалности не постоје. То су филмски рибари који се могу видети само на платну. Сваки ко је видео правог океанског рибара на делу, могао је разабрати да су то крепки, одлучни, необично издржљиви, истрајни и трезвени људи који имају своје воље и решености за све што их чека на пучини, који знају шта хоће, камо иду, чему се излажу и зашто, па се ни једног тренутка не подају сентименталности и душевној разнежености.”

“Упитајте на исландској или њу фундлендској пучини кога хоћете од њих да ли који пут уздише и, склонивши се од другова, сузи за оним што је оставио у своме завичају, па ће вам сваки са осмехом одговорити да за тим нема ни воље ни времена и да би рибар који би се томе подао био баба која би боље учинила да је остала крај свога огњишта, а не да се упушта на океан.“

“Тип сентименталног рибара је фикција коју је створила машта романописаца и његова тежња да узбуди. Ако се у стварности и нађе који примерак такве врсте, он је усамљен и ни по чему не представља тип морског вука какав је сваки океански рибар. А сваки би прави рибар са осмехом одбио ореол мучеништва и сажалење које код необавештених мека срца изазива слике што је даје романописац.“

“Ово што се излаже у овој књизи, излаже се за оне којима је стало до тога да себи створе тачну, реалну слику о океанским рибарима, онаквим какви се једино и могу видети на великој светској позорници риболова. Ако читалац сам нађе у томе местимице икакве поезије, што се овде није ни најмање имало у виду, ова бар неће потицати од паразитских примесака који за реалну слику не значе ништа, већ само од онога што ствар сама собом носи.“

У овим речима јасно је оцртан Микин став према поезији и свим оним уметностима које имају за предмет људску душу. И Мика ју је имао, али је зазирао од сентименталности и душевне разнежености, а био поред свега тога, човек мека срца: о томе сам се често уверио.

Бити мека срца, то за њега није било мушки. И зато је избегавао све што би га могло довести у такву опасност. Зато није читао лирске песме, ни осећајне романе и драме, није слушао музику која изражава осећања и оно што се речима не може исказати. Сви моји напори да га упознам с таквом музиком, па и оном лакшом, али више уметничком но што је била његова чисто ритмичка, остали су безуспешни: он је од свега тога зазирао као онда у Даљу да бућне у воду. Он се упорно и искључиво држао своје науке, свог риболова и путовања. У том трозвуку нашао је своју ничим непомућену срећу живота која је била потпуна, јер је била једноставна.

Вративши се са сваког од својих великих путовања, Мика га је, пишући своје путописе, поново преживљавао и у њему уживао, а у великој соби свога винограда окачио је о зид Меркаторову карту Земље на којој је дугметима означавао линије којима је бродом путовао. Та карта се из године у годину попуњавала новим таквим линијама и служила нам као помоћно средство за наше разговоре о Микиним путовањима и за његове планове за нова путовања.

16

Када се Мика вратио 1935. године са свог петог узастопног путовања по океанима, рече ми да је то последње такво путовање: друштво са којим је путовао одлучило је да их више не предузима.

“Шта је разлог?“, упитих га.

“Економска криза.“

“Разумем“, одговорих му, па бацих затим опет свој поглед на његову Меркаторову карту. На њој је било назначено шест прекоокеанских путовања, рачунајући и оно његово прво путовање у Канаду.

При посматрању те карте, не могах се уздржати да не узвикнем:

“Па доста, бре, мајсторе! Пребродити шест пута океанске пучине и вратити се исто толико пута натраг, прекорачити четири пута екватор и два пута поларни круг. Доста за морепловца, а камоли за професора математике Београдског универзитета!“

Он заврте главом.

“Није доста!“

“А што?“, упитих га.

“Па ево видите у чему је ствар. Када смо 1932. године били на Саргаском мору, ми се онда само прошетасмо као туристи беспосличари.“

“Па шта сте друго могли?“

“Шта? Могли смо решити један вековни проблем!“

“Да није каква квадратура круга?“

“Море нешто још замашније!“

“Замашније?“

“Проблем јегуље.“

“Чуо сам и читао нешто о том проблему, но нисам се, неук као што сам, с њим довољно упознао и схватио га у свој његовој величини.“

“И то је, као квадратура круга, један велики проблем; већ се Аристотел²⁶ њиме бавио.“

“Да чујем, да чујем.“

---

²⁶ Аристотел (384-322 пре н.е.), грчки филозоф, Платонов (428/427-348/347 пре н.е.) ђак и учитељ Александра Великог (356-323 пре н.е.). Био је један од највећих грчких мислилаца. Написао је бројне расправе из области физике, метафизике, поезије, позоришта, логике, реторике, политике, етике, зоологије, биологије, метеорологије итд. Његов концепт логике који је доминирао све до XIX века прерастао је касније у математичку логику.

И Мика ми причаше.

“Јегуља се одвајкада сматрала за живи створ коме нико не зна ни почетка ни свршетка. У европским и америчким водама живе јегуље разних величина и старости. Утврђено је да женке проведу ту око десет година, а мужјаци око осам. Природно би, дакле, било очекивати да ће се међу таквим јегуљама наћи и сполно зрелих. Међутим, нико није никада у копненој слаткој води нашао сполно зрелу јегуљу, као ни ситне јегуље које би ту биле расплођене.“

“Та мистерија тек је постепено расветљена. Прво се пронашло да се јегуље, као и свака друга риба, плоде мрестењем, но јегуље само у морским дубинама. Али се још није имало појма о томе где се налазе та места мрестења о којима се само наслућивало, није се знало како се врши миграција јегуље од дотадашњих места њеног пребивања, расејаних по целој Земљиној кугли и шта бива са ситним јегуљицама пошто изађу из икре.“

“Та питања решио је у својој потпуности велики дански природњак Јоханес Шмит²⁷ пошто је двадесетпет година крстарио по океанима. Он је пратио јегуље када оставе слатке воде и пођу на далеки пут. Он је дефинитивно утврдио места где оне бацају икру и где се легу јегуље наших и америчких слатких вода.“

---

²⁷ Јоханес Шмит (1877-1933) открио је 1930. године да јегуље мигрирају у Саргаско море ради мрешћења. До тада нигде у Северној Америци и Европи нису нађене младице јегуља. Шмит је студирао историју природе на универзитету Копенхаген. Посебно је проучавао биљку мангров (тропско стабло), али се убрзо почео бавити морском зоологијом, изучавајући алге и дијатомее. Затим је наставио са радом на биљној физиологији, генетици, океанографији и ихтиологији (науци о рибама). За Шмита је посебно значајан период између 1928. и 1930. године када је две године пловио по океанима света и тада открио места мрешћења јегуља у Саргаском мору. За ово откриће добио је медаљу “Дарвин”. Јапанац Катсуми Цукамото открио је 1993. године да се јапанска јегуља мрести западно од Маријанских острва на локацијама блиским 15°N и 140°E, што је по географским ширинама веома слично местима у Атлантском и Пацифичком океану, тј. блиско главним океанским струјама које их враћају њиховој природној средини.

“Дубина мора на оном океанском простору где се та места налазе прелази 6000 метара, али још ни до данас није поуздано утврђена дубина на којој се врши бацање икре и развијање ларви из јаја. Од спљоштене, лиснате, провидне ларве, која постепено расте, постаје после извесног времена змијолика млада јегуља. За време тих промена, ларве путују из далеких места у Атлантски океан, где су се излегле, у слатке воде европске и америчке. За европску јегуљу тај пут износи неколико хиљада километара.”²⁸

“Доспевши после тог дуготрајног путовања до морске обале, младе јегуље траже улаз у какву слатку воду. Но један велики број јегуљица, у главном мушкараца, остаје крај обале мора или се задржи на ушћу реке, не идући даље уз ову. Милијарде осталих јегуљица, потпуно провидних и невидљивих голом оку хитају узводно, искоришћавајући и најмање поточиће, каналиће и барице, па чак и житко благо. Кад те јегуљице израсту, код њих се појављује нагон за расплођавањем, оне се враћају опет у море и са онима које су ту, близу обале биле заостале, почињу да се крећу у непрегледним масама на далеко путовање, а све својим плодиштима која се налазе у Атлантском океану између Бермудских острва и Саргаског мора.”

Први човек који је открио да се јегуље мресте у делу Атлантског океана који је због својих карактеристика издвојено као Саргаско море. Јоханес Шмит је био физиолог, генетичар, океанограф, ихтиолог и ботаничар.

²⁸ У време када се Михаило Петровић бавио овим проблемом, а и када је Миланковић са Михаиловићем писао ово дело, податак о дубини мрешћења јегуља није био познат. Данас се зна да се бацање икри одвија на дубинама од 100 до 300 метара.

Мика ми показа прстом ту област на својој Меркаторовој карти.

Ја сам је посматрао са чуђењем.

“Зашто баш ту, на том делу океана?“, упитах га.

Мика се насмеши.

“Је л’ те да је ово чудна ствар? Баш на овом месту, удаљеном хиљадама километара од њиховог дотадашњег пребивалишта, а до кога ове долазе уз огромне напоре и уз стотине опасности. Зашто баш ту, то се не зна.“

“Чудна ствар.“

“Још чудније је“, настави Мика, “ово: постоје и у нашим европским морима пространи морски ровови и понори у којима владају исте животне прилике као и на саргаским плодиштима. Италијански биолози нашли су више таквих места, на пример, једно у Јадранском, једно у Јонском, једно у Тиренском мору са истом дубином, температуром, помрчином и истим салинитетом као и на њиховим плодиштима. Па ипак јегуља пролази кроз таква места или поред њих нигде се не задржавајући и хитајући даље ка Атлантском океану и његовим дубинама где је први пут угледала свет.“

“Шта или ко је води онамо?“

“Ни то се не зна: кажу њен инстинкт.“

“Учена реч за непроучену ствар!“

“Исто тако“, настави Мика, “загонетно је и то што се европске и америчке јегуље, толико сличне једне другима, и поред свега што им њихова плодишта леже наблизо, никад не мешају међусобно. Ларва европске јегуље никада не залази у слатке воде Северне или Јужне Америке, које су јој много ближе, а тако исто ларва америчке јегуље не залута у европске воде.“

“Заиста чудновато!“

“Али највећа и најинтересантнија мистерија везује се за питање: шта бива са јегуљом после њеног мрестења у саргаским плодиштима? Јер се оданде није никада ниједна од њих вратила.“

“Откуда се то зна?“

“Одатле што досад ни најбрижљивијим испитивањима није пронађена ни једна једина јегуља после бацања икре.“

“По чему се познаје да ли је бацила икру или није?“

“То се може увек тачно да утврди.“

“Па шта бива с таквим јегуљама које су извршиле чин расплођавања?“

“О томе су могућне и постоје две хипотезе: или јегуља угине после мрестења на лицу места или продужава свој живот у морским дубинама, било онаква каква је, било да се метаморфозира у други неки облик.“

“Па како да се реши та алтернатива?“

“Само на тај начин да се из морских дубина извуку на светлост дана егземплари јегуље, живи или мртви, који су већ обавили чин расплођавања.“

“А Јоханес Шмит није у томе успео?“

“Није му пошло за руком: он је умро 1933. године.“

Мика се мало замисли, па онда настави:

“Од оних милиона јегуља које су се окупиле на њиховом месту плодишта и онде обавиле свој чин расплођавања, извући коју из огромне морске дубине, теже је но што то на први поглед изгледа. То, уосталом, и није посао биолога, већ посао рибара.“

“Посао мајстора Мике!“

Њему севнуше очи.

“Е, кад би у томе успео.“

“То зависи и од рибарске среће“

“Мене је таква срећа, морам рећи, често послужила. Ево да вам испричам овај случај.“

“Давно пре но што сте ви дошли у нашу средину, пратио ме је једног дана наш колега Богдан Гавриловић у риболов. Том приликом паде му његов цвикер са носа у воду и изгуби се онде. Покушавасмо да га пронађемо, но не успесмо.“

“Сасвим разумљиво!“

“Чекајте! Дан иза тога, одох са својим рибарима на оно место где се то догодило. Спустисмо мрежу у реку и после кратког времена извукосмо њоме цвикер на површину.

Богдан није могао својим очима веровати кад му га, неоштећеног, предадох.“

Он се опет мало замисли, па рече:

“Но јегуља није цвикер.“

“Она је већа од њега!“

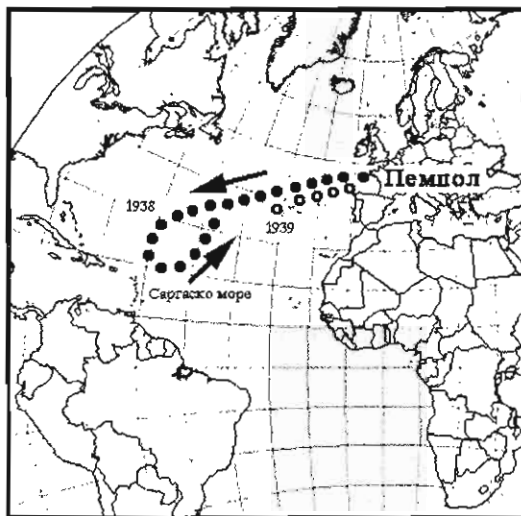
“А саргаско плодиште није наш питоми плитки Дунав.“

“Али онде има милиона јегуља!“

“Имате право! И то ми не да мира. Радо бих пошао онамо да опробам своју рибарску срећу.“

Тим се свршио тај наш разговор, али сам знао да Мика неће мировати док не оствари своју смелу намеру. Он је био - опет један парадокс његовог карактера - у неким стварима плашљива, а у неким другим неустрашива природа. Кад се на нешто одлучи, он од тога не одустаје ма га главе стало. И он се заиста није смирио док опет није угледао пучину Саргаског мора, плодишта јегуља.

Лета 1938. године пошао је Мика у те крајеве из бретонске рибарске вароши Пемпол са експедицијом која је имала циљ да реши баш оно неосветљено питање живота и смрти

Маршрута Микиних путовања из 1938. и 1939. године када је решавао проблем мрешћења јегуља. Приказ је дат у стереографској пројекцији.

јегуље. Ишло се правим путем и, како је брод био врло брз, стигло се већ петог дана изјутра у близину Саргаског мора. Пошто су се на једном његовом крају задржали неколико часова да би посматрали сплетоне алга који су већ били загустили, упутише се они право ка плодишту јегуља. Кад је командант брода, одредивши његов положај, нашао да се брод заиста налази на плодишту јегуља, његове машине су заустављене и брод је стао. Но како се на таквим дубинама мора, над каквим се брод налазио, не баца котва, а струје и ветрови га лагано гоне и премештају, одређиван је, с времена на време, положај брода да би га, према потреби, враћали на место на коме има да се ради. За време тога рада, путници су у више махова ишли на оближња Бермудска острва, а најчешће у њихову биолошку станицу.

Главни посао експедиције био је тај да се у дубинама од 1000 до 1200 метара лови риба, очекујући да ће се на тај начин уловити и која јегуља која се измрестила. У том циљу спремљена је и нарочита рибарска мрежа, различита од дотадањих. Она је заиста хватала много разноврсних животињица, али од јегуље, која је ту доле била заступљена у невероватним количинама, није било ни трага. Резултат експедиције био је негативан или једнак нули, пошто није ништа ни доказивао ни оповргавао.

После таквог неуспеха дошло се на мисао да се према стеченим искуствима начини нова савршена мрежа за дубински риболов и њоме опроба срећа идуће године.

17

Тако је и било. У лето 1939. године упутило се исто друштво као и претходне године из исте бретонске луке у правцу Азорских острва да онде опроба своју нову мрежу, а и ради

лова полно зрелих јегуља у самој близини њиховог плодишта, па да затим окуша своју срећу на самом плодишту.

Нова мрежа за дубински окенски риболов који је брод са собом носио, а у чијој конструкцији је наш Мика имао главног учешћа, била је индигенично смишљена. Она је имала коничан облик, а била је дугачка 25 метара. У себи је сакривала једну мању, исто тако коничну кесу која је пропуштала рибу у ону велику кесу, а спречавала је да одатле умакне. Но главне одлике ове рибарске мреже налазиле су се на њеним крајевима. На њеном горњем крају, онде где је она била најшира, налазила се, као какво предворје, једна решеткаста гвоздена конструкција која је оивичавала призматички простор широк 10 метара, висок 2 метра, а дубок 5 метара. Кроз отвор од 10 метара на 2 метра улазила је риба у то предворје и кроз противну страну пролазила даље у мрежу. Под и таван тог предворја превучен је решеткастом гвозденим мрежом да ова сеце или пропушта из њега муљ морског дна, а бочне стране тог предворја подешене су изванредно духовито гвозденим луцима тако да се оно, кад стигне на морско дно, извади у свој прави положај.

На другом крају мреже, онде где се налази врх њеног конуса, везан је гвоздени терет да би кеса, при спуштању у море, имала свој врх на доњем, а отвор на горњем крају и да би, кад мрежа стигне на морско дно и брод је почне по њему вући, ишла увек тако да отвор дође напред, а да врх кесе заостаје на траг.

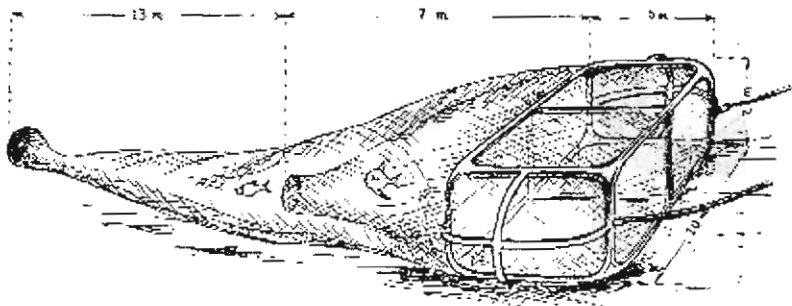
За избацивање мреже из брода, њено спуштање до морског дна и подизање на траг на брод била је начињена нарочита дизалица. Мрежа се из заустављеног брода спуштала тако да јој врх конуса најпре уђе у воду, а најпосле њен отвор. Тако усправно спуштена мрежа силазила је до морског дна, а челични кабл на коме је она висила одмотавао се са својих ваљака. Чим је врх конусне мреже ударио о морско дно, сигнализирала је то нарочита електрична направа, смаштена у терету везаном за тај врх. Кад је звонце јавило да је мрежа стигла на дно мора, брод се почео кретати унапред, а кабл се

почео поново одмотавати и спуштати у море. То би се зауставило када је било одмотано четири пута толико кабла колика је на том месту дубина мора. Онда се кабл затегао и почео вући мрежу по дну, а ова је гутала све на што је наишла на свом путу. Када би дошло време за њено извлачење на брод, овај се зауставио, кренуо уназад док се кабл није исправио, тако да је био усправан; онда се тек мрежа извукла на брод. Челични кабл који је брод за собом носио био је дугачак 8000 метара.

Све је, дакле, било спремно да не може боље бити. Пробе извршене у близини Азорских острва дале су одиста одличан лов. Извучено је мноштво дубинских риба и морских организама; међу рибама било је и јегуља, икрашица и млечњака, очевидно полно зрелих за мрестење кроз који дан.

Али то још није било оно што се тражило, требало је уловити коју јегуљу после њеног мрестења. Један једини такав егземплар био би можда довољан да се мистерија јегуље потпуно расветли.

Пуни наде кренули су наши научни путници према самом плодишту јегуље. Удаљавајући се постепено од Азорских острва, мрежа се спуштала у све веће дубине и из ове извличила на рибарски брод све чудноватије морске организме међу којима је увек било јегуља икрашица и млечњака.

Конструктивно решење специјално израђене мреже за подводни морски и океански риболов који је изумео Мика Алас када је желео да реши тајну мрешћења јегуља. Оригиналан цртеж је преузет из књиге "Роман јегуље" штампан 1940. године.

Једнога дана, када је мрежа била спуштена до морског дна које је лежало на дубинама нешто већој од хиљаду метара и она била вучена по њему дуже времена, учесници су баш ишчекивали да се мрежа почне дизати са дна, кад се брод изненада затресе и застаде. Било је очевидно да је мрежа негде запела на дну. Брод крену лагано уназад, а кабл је постепено намотаван на своје ваљке. Кад се видело да је кабл потпуно усправан, што је значило да се брод налази управо над оним местом где се мрежа закачила, погонске машине су заустављене, а стављене у рад оне које је требало да извуку мрежу из мора. При томе раду поче се брод постепено нагињати на ону бочну страну са које су машине затезале кабл, а затим

КРАТКА ПРИЧА О ЈЕГУЉИ

Јегуља (*Anguilla anguilla*) или змијолика риба има слузаву кожу, леђа тамнозелене боје, а стомак сребрнкаст. Женка је скоро три пута већа од мужјака и нарасте до 1,5m, може бити тешка и до 5kg. Веома је прождрљива, храни се црвима, раковима и ситнијим воденим животињама, углавном ловећи ноћу. Зиме пробавља дубоко увучена у муљ све до пролећа и топлијих дана. Воли мирну воду и мекано дно.

Борави у слатким водама до 5 година и потпуног полног сазревања. Мрести се у Саргаском мору, а женка може да носи и више од милион комада икрe! До сада није нађено да и једна слатководна риба може да има толико.

Мрести се на дубинама од 100 до 300m у периоду од фебруара до априла, а после мрештења угине. Из оплођених јајашаца, легу се јединке, сићушни и једва видљиви пљоснати листићи, живи организми који од тада започињу свој херојски пут преко океана до

Европе и Америке и слатководних средина. Око три године та малецка бића плутају и пливају до Европе, многа на том путу угину или постану храна крупнијим рибама, а она која доспеју на коначно одређене нарасту и до 10cm - постају јегуљице. Само женке залазе у слатке воде.

Месо јегуље је веома укусно, али и масно. Крв јој је отровна. Живи у сливовима Балтичког, Средоземног и Северног мора, а знатно ређе се налази у црноморском сливу.

се затресе и усправи се, а парни чекрци стадоше се нагло окретати и великом брзином намотавати кабл. Потрес је био толико јак да су неки путници попадали по палуби. Кад дођоше к себи, видели су шта се десило: кабл се прекинуо, а мрежа, са свим оним што је дотле изловила, остала је за навек на дну мора.

Сигурно се мрежа закачила за нешто што није могло да повуче са собом. Како је морско дно на том месту доста равно и муљевито, Мика је био мишљења да се мрежа закачила за некакав потонули једрењак.

Учесници експедиције били су близу очајања. Баш онда када су били пуни наде и уверени да су стигли на домак своје циљу, срећа их је изневерила. Оставши тако без свог главног алата, њима не преоста ништа друго, но да се потиштени врате својим кућама. Само наш Мика није изгубио наду и самопоуздање, већ је узвикнуо:

“Вратићемо се обогачени овим жалосним искуствима идућег лета опет овамо, а понети са собом још коју резервну мрежу да нам се не деси оно што нас је сад затекло.”

18

Но таман се Мика вратио у Београд и испричао нам своје доживљаје и будуће планове, велике силе заратише, а Атлантски океан се преобрази из ловишта риба у ловиште бродова и подморница. Мика увиде да о скором путовању онамо нема ни говора, он написа и даде у штампу свој недовршени роман о јегуљи да му кад-тад дода завршни епилог. Но ток светских догађаја осујетио је то, носећи и нас у вртлог.

То смо сви предосећали и о томе често разговарали; наши састанци и наше рибарске вечере изгубише своју некада-

шњу веселост. Пошто је навршио своју седамдесету годину и наш факултет га изабрао за свог почасног доктора и хонорарног наставника, Мика је ступио у пензију, али је остао веран нашем друштву и нашем семинару. Ту смо се редовно састајали.

Једнога дана, у лето 1940. године, седео сам са њиме и са још неколико колега у нашем семинару, разговарајући се и пијући кафу. Захвалих му што ми је, првом међу свима, предао свој укоричен “Роман јегуље“ са врло љубазном посветом. Запитах га:

“На чему радите сада?”

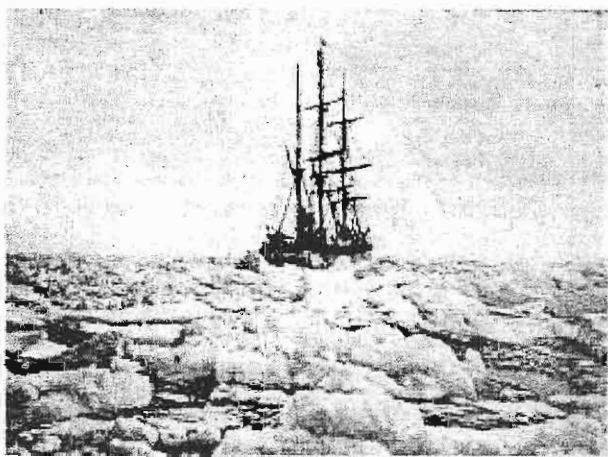
“На ’бургијама“, одговори ми он. То је значило да ради на каквој мањој математичкој расправи.

“А на чему радите ви?“, запита ме он.

“На мојој купусари.“ - То је значило да радим на некаквом подебелом делу.

“А, јест’, на вашем ’Канону’. Па како напредује посао?”

“Не видим му краја! Дело ће имати преко 600 страна квартова формата. Како се оно штампа на страном језику, морам да га целог откуцам на писаћој машини и искалиграфирам све његове математичке обрасце. Па силне нумеричке

Заробљен брод у сантама арктичког леда. Слика је преузета из Микине књиге “Кроз поларну област” из 1932. године.

таблице и разне фигуре. Пропадох од посла! А бојим се да га сваким даном не пресече и осујети рат.“

“Па неће ваљда“, рече Мика.

“Имам, драги колега, рђав преседан. Моје прво дело прекинуо је Први светски рат када сам преписивао у чисто његову тринаесту страну. Но све се ипак добро свршило. После пола године прекида, проведене у разним затворима и логорима, ја га могах наставити и довршити. Али та несрећна тринаеста страна урезала ми се у памети и улила ми страх. Кад сам при машинском препису мога ’Канона’ дошао на његову тринаесту страну, толико сам се упрлио и унервозио да је била препуна грешака; морао сам је поново откуцати.“

Моје колеге прснуше у смех, ја наставих своју причу.

“Кад стигох до тринаестог параграфа свог дела, прикупих сву снагу да га без грешке откуцам, а кад ми то испале за руком, увидех да сам карбон-папир, који ми је давао други егзамплар, преписао тако несрећно, положио између оба листа да је препис остао бео, а оригинал га имао изврнут на полеђини. Морао сам и тај параграф, који је срећом био кратак, поново откуцати.“

Моје колеге почеше да се смеју, а Мика рече:

“Нисам знао, колега, да сте сујеверни; то вас је и начинило плашљивим.“

“Може бити“, рекох, “но послушајте шта је било даље! Моје дело подељено је и у поглавља. Кад, ево, стигох до тринаестог од њих, ја засуках рукаве. А политичка ситуација, као што видите, све гора и црња.“

Мика се усплахири, па ме онда брзо упита:

“Па јесте ли свршили то тринаесто поглавље?“

“Јесам!“

Блажени осмејак обли Микино лице, он одахну душом и рече:

“Хвала богу!“

“Аха, мајсторе!“, узвикнух, “Нисте сујеверни, а паде вам ипак камен са срца кад чусте да сам пребродило то тринаесто поглавље.“

Ударисмо у смех, а Мика се збуни, слегну раменима и признаде:

“Истина је, паде ми камен са душе.“

Ми се замислисмо, а Мика рече:

“Ето видите шта начини од нас ова тешка неизвесност!“

“Над нама је“, рече један од осталих наших колега, “небо, потамнело од тешких облака, а ми стрепимо од олује и грома.“

“И да нам се не сручи какав тежак град на наше главе,“ додаде други.

А тај град се, одиста, сручио. Таман је моје дело било срећно одштампано, а на Београд се сручише непријатељске бомбе, он постаде жртва мучког напада непријатељских авиона. Мика је тога дана као резервни потпуковник пошао са Главним штабом војске у Босну где је пао у немачко ропство.

Одатле се вратио тек идуће јесени. Дошао је уфитиљен, али здрав и чио и убрзо добио свој нормалан изглед. Вратила му се и његова стара ведрина и воља за рад. Подносио је, са непоколебљивом вером у бољу будућност све невоље окупаторског режима. Његов виноград запосели су непријатељски војници.

Он није могао више ни на Саву ни на Дунав, али му је његова соба за рад била довољно поприште за живот и науку; њој се посветио сасвим, не водећи рачуна о томе када ће плодови тог свог рада моћи изнети на светску пијаци. Слично је било и са нама, његовим колегама.

Ту годину дана после Микиног повратка из ропства проведосмо радећи, састајући се и разговарајући о науци и бројним догађајима.

Почетком године 1943. поче Мика нешто да мршави. То нам у оном изгладнелом Београду није упадало у очи, па се ни он ни ми на то не освртасмо. Но он поче да слаби и престаде да излази. Седео је по цео дан у својој соби и писао. Но морао је сваки дан мало да прилегне, с почетка једанпут дневно, па касније двапут, па све чешће пута.

“Опростите“, говораше, “морам да се мало испружим.“

И настављао је своје разговоре са нама несмањеном пажњом и свежином мисли и речи. Напоследку паде сасвим у кревет.

“Шта вам је, мајсторе?“, усудих се да га упитам.

“Па ето, видите, нешто сам ослабио.“

“Да ли знате узрок?“

“Како да не знам? Не једем.“

“А зашто?“

“Што ми јело не прија.“

“А ви једите силом.“

“То није ни од какве фајде.“

“А боли ли вас штогод?“

“Боже, сачувај! Осећам се врло добро, спавам одлично. Овакву болест могу и свом најбољем пријатељу пожелети.“

“Па што, мајсторе, не запитате лекара?“

Приликом избора прве астрономске опсерваторије у Србији били су позвани најеминентнији стручњаци тога доба да дају предлог о будућој локацији. Снимак је начињен 1928. године на Фрушкој гори. С лева на десно: Радивоје Кашанин, Јеленко Михаиловић, Михаило Петровић - Мика Алас, Павле Поповић, Антон Билимовић, Милутин Миланковић, Војислав Мишковић и Гаја Грачанин.

“Били су неки дан њих тројица код мене. Нађоше се овде, тобоже, неким случајем, па хајде, кад су већ ту, да ме прегледају.“

“Па шта рекоше лекари?“

“Ништа. Знају они исто толико колико ја и ви, па ни толико. Ја, на пример, знам ово: ако моје слабљење продужи овом брзином, нећу доживети Духове.“

“Ех!“

“То сам тачно израчунао.“

“Екстраполацијом. То је непоуздан рачун!“

“Ја рекох тачно, ако моје слабљење продужи овом брзином.“

“А ако стане, па окрене на боље?“

“Онда ћу се опоравити и опет стати на снагу. И то може да се деси.“

“Убеђен сам да ће тако бити. Кад вас ништа не боли и добро се осећате, вратиће вам се и воља за јелом. А онда смо на коњу!“

“Па и ја се надам. Али манимо се моје слабости, имамо ми паметнијих разговора.“

19

У таквом расположењу, без бола, узбуђења и страха, не тужећи се никоме и не јадикујући, дочекао је Мика своју смрт и угасио се као догорела свећа 8. јуна 1943. године.

Опојан је у Саборној цркви. Ту се окупио, да му ода последњу почаст, цео стари Београд, од некадашњих министара па до Микиних рибара.

Ту сам се, говорећи у име Српске академије наука и у име Филозофског факултета нашег Универзитета, опростио са њиме овим речима:

“Пред смртним остацима свога бесмртника оплакује српска наука свог највећег математичара Михаила Петровића.“

“Са њиме са та наша наука, ношена широким крилима његова генија, уздигла до висине да је сагледа цео научни свет. Зато смрт Михаила Петровића није само наша национална жалост, него и тужан дан за ову област људске мисли која представља врхунац пирамиде егзактних наука. На тај врхунац узлетео је Михаило Петровић већ у својим младим годинама када је, свршивши Велику школу, отишао у Париз да се онде на тадашњем најбујнијем врелу математичког знања, жедан напоји и да, оваплоћен духом те науке, допре до њених граница где почињу њене нове неиспитане области. Он их је, већ у првом свом налету, прекорачио својом докторском тезом коју је бранио 1894. године на Париском универзитету пред комисијом у којој су седела тадашња три најславнија математичара Ермит, Пикар и Пенлеве.“

“Те године вратио се Михаило Петровић као готов и познат научник у Београд и заузео ту, изабран за редовног професора Велике школе, место првог и највећег нашег математичара. Тај положај задржао је до своје смрти - пола века.“

“Он је у нашу средину донео и посејао семе математичке науке и ту начинио расадник математичког знања. Четрдесетшест класа математичара били су његови ђаци који су знања стечена у његовој школи, пресађивали широм наше отаџбине. Али се његов наставнички рад није ограничавао на образовање средњошколских професора математике, већ је он од својих талентованих ђака стварао научнике и оспособљавао их да самостално и са успехом обрађују оне области математичких наука које је он прокрчио.“

“У научном раду он је предњачио нама свима.“

“Од године 1894. када је извештајима Француске академије наука публикована прва његова научна расправа, он је досад објавио две и по стотине научних радова од којих су њих дванаест засебна научна дела. Било би, дакле, немогуће овде саопштити и наслове његових радова, а камоли дати о

њима и најлетимичнију анализу. Ти радови, који улазе у област алгебре, аритметике, интегралног рачуна, теорије функција, диференцијалних једначина, геометрије, математичке физике, хемије и опште феноменологије, такве су природе, да је већ само разврставање њихово у те поједине области егзактних наука тешка ствар, јер је једна од главних одлика Петровићевог научног рада и метода било: проналажење веза између појава и факата који нам изгледају сасвим диспаратни. Проналазећи такве неочекиване везе, он је често прекорачавао и крајње границе испитаних области и откривао нове пределе.“

“Својим научним радом прокрстарио је Михаило Петровић целу широку државу математичких наука, не бринући се за њену обласну поделу. Тако је Михаило Петровић израђивао математичке науке у њиховој унутрашњости и проширивао их на њиховој периферији. Сви његови радови носе печат оригиналности, они постављају и решавају нове проблеме, стварају нове методе и проналазе нове везе. Његова генијална интелигенција била је бујно врело из кога је црпео своје радове. Тај се извор није до последњег даха његовог замућивао ни пресушивао и зато је могао да математичке науке обогати богатом ризницом нових тековина. Он је ту ризницу привређивао за науку, а не за себе, јер му никада није ни на ум падало да из ње извуче личне користи, почаст и славље. То је била једна од најлепших црта његовог карактера и целокупног његовог рада. Он није тежио за тим да му се име објављује свету великим звоном, већ је радио у тишини, окружен троструким бедемом од широког света и његове граје.“

“Али Михаило Петровић није, поред свега тога, био сува научничка природа. Он је био човек пун осећања и знао је да ужива у свему што му је живот пружао. Волео је друштво и музику, свој омиљени спорт и путовање. Проводио је дане у риболову на Сави и Дунаву, а месеце на широком мору, крстарећи између једног и другог пола Земљиног. Исто оно што је био у науци, неуморни путник и истраживач, то је био и у животу. И зато је његов живот био хармоничан, испуњен у

сваком моменту његовом. И зато је тај живот тако брзо прохујао, брзо као какав леп сан. То је болно, али и утешно, јер мало ће се њих наћи који су тако лепо, плодно и достојно провели своје дане као Михаило Петровић и који су оставили иза себе тако дубоког трага у науци и тако чисту успомену као он.“

“Миран, тих, скроман, човечански једноставан, надчовечански обдарен, Петровић је био један од највећих синова наше земље.“

“Са њиме носимо у гроб великог научника наше расе. Он је био слава и нашег Универзитета и наше Академије. Он, чијим је радовима био отворен цео свет, дао је нашој Академији наука велики број научних расправа и три дела, а нашем Филозофском факултету три своја уџбеника. Члановима тих институција, у чије име говорим, поклонио је своје срце и пријатељство. Сви ми тугујемо за њим, а поносни смо што је међу нама живео, а иза смрти оставио своје велико научно дело и своју светлу успомену.“

ДРУГИ ДЕО

АНЕГДОТЕ ИЗ ЖИВОТА МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА

Написао
Ј. МИХАИЛОВИЋ

Рибарски шегрт, калфа, мајстор

Још као дечака, гимназисту, Мику је привлачила Сава и Дунав и у слободним својим часовима радо се бавио поред њихових обала. Нарочито је ишао онамо где су пеџачи бацали удице, па је и сам за време школског одмора почео са пеџањем риба. Но, тај га рад није одушевио, јер се при томе губило време, а више пута није ништа или нешто врло мало ухватио. Поред дунавске обале виђао је прави риболов са нарочитим мрежама. Та врста риболова га је одушевила и он се почео састајати с аласима, распитивао се за сваку ситницу рибарења.

Један алас је заволео Мику, па му једног дана рече:

“Ако баш хоћеш да будеш алас, ’ајде да будеш мој шегрт, па ћу те свему научити.“

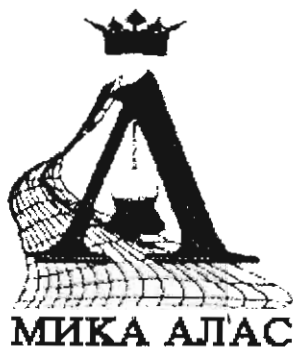
Мика је пристао и тај га глас (Гашпар “Чукља“) пријави у еснаф. Тако је дошао и у ближи додир и са другим аласима, па се најзад спријатељио с њима. Умео је да их занима и да их

придобија за себе. Ишао је са њима у лов и по обалским кафаницама, куда су они одлазили по повратку из лова и пре поласка у лов. Тако је постепено улазио у све танчине аласког живота, па чак и у њихове приватне, међусобне односе. Тако је Мика, поред извесне суровости самог аласког живота, нашао да у томе има и много романтике.

Аласки занат је врло брзо савладао, тако да су га врло рано подвргли калфенском испиту и он је испитну комисију (еснаф) изненађивао својим стручним одговорима. Тако је постао аласки калфа (1888. године), а доцније је положио испит и за мајстора за време ферија по свршетку студија на Великој школи. "Мајсторско писмо рибарског еснафа" дало му је право да може јавно и самостално водити аласки занат са свим правима, дужностима и обавезама које су законом скопчане са тим позивом.

Он је имао сав свој властити алат за риболов, разне пређе (мреже) велике и мале, чамце и др. Држао је и момке (калфе и шегрте), који су и сами рибарили, кад је он био заузет другим пословима. А кад је он "силазио на воду" - тада је сам руководио целокупним послом по неколико дана. Тада се ни у чему није разликовао од обичних аласа. С њима је ловио, с њима јео, с њима је спавао ноћу поред обале и по врбацама. Уопште је живео у то време потпуним аласким животом и сви су га аласи необично волели и поштовали.

Лого ресторана "Мика Алас" који се налази на Старом обреновачком путу. Измена је начињена само у писму ресторана које је из необјашњивих разлога дато у туђинском облику.

Први орден

У току одслуживања ђачког рока Мика се налазио у логору VII пешадијског пука на Бањици. Једном је добио дозволу за “излаз у варош“ до одређеног сата. Враћајући се благовремено, успут му је отпала потпетица на цокули (штикла) и он је закивао колико је могао. Због тога задоцни и не врати се у логор “на време“. Командир га, по обичају, казни да одстоји четири сата “у кочићима“ на Сунцу. Мика је одмах ушао у круг ограђен кочићима.

Случајно се десило да је тога дана командир, уз званичну пошту, добио и један акт са дипломом и орденом Светог Саве V степена којим је Мика био одликован. У акту је стајало да се тај орден и диплома преда Мики.

Командир се изненадио и зачудио како то да један редов ђак већ добије орден, а он као капетан још није имао никакво одликовање. Дуго се мислио да то није каква грешка, па је неколико пута прочитавао и превртао и акт и диплому и најзад се реши да поступи по наређењу. Наредио је да Мику зовну из кочића.

Баш тог тренутка Мика се био спустио да мало седне, а морао је да стоји. Мика је одмах устао и рекао посланом да још није истекао рок за излаз, па је и даље стајао у кочићима. Али кад је послани по други пут дошао и казао да га командир зове да одмах дође у канцеларију - изашао је и јавио се командиру са извесном зебњом. Изненадио се кад га је командир љубазно примио. Саопштио му је акт на потпис и, предајући му орден и диплому, посаветовао га је овим речима:

“Види се да си ти ’нека зверка’ кад си добио орден, али пази убудуће, кад си заслужан у цивилу, труди се да будеш добар и у војној дужности.“

Мика је, примивши орден, прописно поздравио командира:

“Разумем, господине капетане.“ - И изашао.

Мика је највише волео тај орден, иако је доцније имао врло висока одликовања.

Орден Светог Саве V реда, први који је Михаило Петровић добио за своје просветитељске заслуге. Приказани орден потиче из 1883. године, а израђен је у Швајцарској. Орден је сребрни, полихромни емајл, израђен у облику малтешког крста са плавим емајлираним ивицама. Крин, који се налази у горњем делу, повезује крст са краљевском круном, а лик Светог Саве је у средини (аверсу) крста.

У музичкој школи

Поред Дунава налазиле су се аласке кафанице “Борча“, “Спуж“, “Златни шаран“, “Јасеница“ и др. Ту су се аласи сваке вечери веселили кад дођу из лова. Сав свој лов продаду на самој обали рибарским трговцима који их износе на пијаце. Добит поделе па сваки иде у своју кафану и седи док не попије “свој тал“. Одморе се по један дан, па онда опет одлазе у лов, сваки са својом партијом.

У те су кафане сваке вечери залазили и свирачи са Чубуре и живели од своје зараде, свирајући и певајући аласима. Мика се редовно налазио у друштву с’ аласима по тим кафаницама, налазећи задовољство у њиховом весељу. Тако је заволео чубурску музику и зажелео да је и сам научи.

Нарочито му се допало свирање и певање свирача Арсе Јовановића са надимком “Шкембоња“, иако је био танак и сув “као глиста“. С њим се и погодио да га учи свирању. Хонорар је био 125 гроша месечно (25 динара) и покад-кад старо одело и обућа.

Тај његов учитељ музике долазио је Микиној кући у одређене дане и остајао по цело поподне. Кад је Мика свршио ту музичку школу, његов учитељ Арса ипак је долазио с времена на време Микиној кући да добије по који грош “пензију“ и нешто старо да понесе.

Мика ми је причао да је тај његов учитељ Арса био врло строг, умео је кад-кад и да га удари гудалом по прстима кад их Мика није тачно поставио на виолину где треба да би добио жељени тон. Тако је тај Арса навраћао и к мени. Кадгод сам га запитао какав му је Мика био ђак, он се увек насмешио и увек одговарао:

“Био је добар... Учио је добро... Али ме је претекао... Сад он свира боље од мене!“

Гости при рибарењу

Мика је покаткад позивао своје другове и пријатеље као госте да виде како се врши риболов у већем обиму. То је обично бивало или у пролеће или у јесен. Држао је у Макишу једно ловиште, велико језеро “Вилиман“ са много риба.

Кад се с пролећа излије Сава из свога корита, поплави цели Макиш и тада се по Макишу растури много рибе. Кад се Сава врати у своје корито, рибе се скупљају у дубоке макишке увале и тако се прекине веза са Савом, а све рибе задрже у тим увалама. Кад се гости искупе, онда Мика као мајстор и неколико чланова друштва “Суз“ као калфе и шегрти лове по “Вилиману“ најпре да се осигура ручак. После ручка се лови за задовољство гостију. Једно забацивање мреже донесе кадгод по 50, па и преко 100 килограма рибе. Колико год да се ухвати рибе за после подне - цела количина припада гостима као поклон.²⁹

Лов се подели на онолико једнаких делова колико је гостију и сваки свој део носи кући. Понекад свака гомила добије нарочити број, а сваки гост вуче коцкицу по којој узима одговарајућу гомилу рибе. Један такав део износио је каткад по 10 до 15 килограма рибе.

---

²⁹ Приређивач није желео ништа да мења у наведеном пасусу, премда се јасно запажају бројне стилске и граматичке грешке. Не само да реченице беспотребно и пречесто започињу са “кад“ и у више се наврата понављају поједини називи (Сава, Макиш итд.), већ је и начин писања пун анахронизама и са данашњег аспекта препуно рогобатних израза. Ипак, све је приказано аутентично да би читаоц стекао јасну слику о динамици и брзом развоју српског јзика. Исто тако, не смемо сметнути са ума да је Јеленко Михаиловић свој део писао у дубокој осмој деценији живота када су, како се Миланковић често и сликовито изражавао, мислима крила увелико била поткресана.

Микино свирачко друштво

По повратку са свршеног школовања из Париза, Мика је овде у Београду отпочео најинтензивнији рад у три правца једновремено и са истим одушевљењем: на науци, риболову и свирању.

Риболов је обављао као мајстор великог стила, као високо музикалан, свирао је за своје лично задовољство, најпре сам у својој кући, али је желео да састави и “мало друштванце“ да би свирање било изразитије. Често ми је говорио да необично воли наше народне мелодије онако како их свирају “емпирички свирачи“ (без нота). Ради тога је залазио у све кафане где је свирала која дружина да би научио нове мелодије које није знао. Ја сам му најчешће правио друштво у таквим приликама.

У оно време најпознатије су биле такве свирачке дружине “Мија Јагодинац“, “Андалија“, “Бокица Зајечарац“, “Јова Јаре“ и др. Уколико је више слушао такве дружине, утолико је више у њему расла жеља да састави и своју дружину.³⁰

---

³⁰ Михаило Петровић је највише ценио Мију Јагодинаца и његову дружину за коју је написао да свирају тако да маса света тада закрчи београдске тротоаре, па и читаву улицу (обично су свирали у кафани “Уједињење“ или у башти “Код руског цара“). Саобраћај би стао - све би се претворило у уво. Кад Мија засвира тужно, многимима би засузило око, а кад загуди весело, ноге би саме играле.

Мика је високо ценио циганску музику и зато је рекао: “Може мислити кошта хоће о циганској музици, али, каква је да је, она је неоспорно један саставни део наше народне културе. Обдарена памћењем за музику, добром свирачком техником задобијеном дугим вежбањем и мислећи само о свирању, имајући за инструмент виолину која је много савршенија од простих народних музичких инструмената, Цигани су наше песме и игре изводили лакше и лепше од народних свирача дилетаната и јаче погађали у народу осећајне жице, но ма који други свирачи, било уметници, било музиканти.

Прилика за то указала се за време бербе грозђа у његовом винограду на Топчидерском брду 1893. године. Берба му је увек чинила једно од најмилијих задовољстава и увек ју је обављао сам уз припомоћ три до четири најинтимнија пријатеља са којима се најчешће дружио.

Кад се заврши берба, измуља грозђе и све то смести у бачве, онда настане вечера и веселе са свирком и песмом. Сваки од позваних пријатеља “за бербу“ дошао је са својим инструментом за свирање. Те године било је необично расположење код свију. Тада је Мика предложио да оснују засебан оркестар и да се повремено састају код сваког редом на овакве другарске седељке и код појединих пријатеља. Сви смо одушевљено прихватили и заветовали се да ћемо се увек састајати кад мајстор Мика на то позове.

Тај наш завет трајао је без прекида пуних 50 година. Тако је спонтано постало прво “свирачко друштво Микино“, које се састојало од квартета и бубња. Прву виолину, као примаш, држао је мајстор Мика, другу виолину Коста Ј. Ђорђевић, машински инжењер, брач³¹ Светолик И. Поповић, бродарски инжењер, контрабас Душан Протић, чиновник Управе фондова, а ја сам држао бубањ и др. Доцније је то друштво узело назив “Суз“.

Можда се данас не бисмо у потпуности сложили са свим Микиним оценама, посебно не са оним када за пример наводи “просте инструменте“. Запитајмо се: шта су гусле? Био је то један од најпростијих народних музичких инструмената, али и више од тога. Уз гусле је српски народ оплакивао своју тешку ропску судбину, но исто тако и славио своје јунаке. Гусле су биле светлост у тами средњовековног кулучења и тамновања. Да ли је фрула сложен инструмент? Рекли бисмо, не. А да ли је фрула у рукама Саве Јеремића (1904-1989) некада и Боре Дугића данас тако “проста“? Да ли су хармонике Радојке (1923-2002) и Милутина Тинета Живковића нешто што је остало незаборавно? Исто тако и за глас и песме Шабана Бајрамовића (1936-2008) морамо рећи да вечно трају и погађају срца свих, па чак и оних који најмање разумеју музику.

³¹ виола.

Друштво “Суз”

У јануару 1896. године Мика је своје прво “свирачко друштво” проширио у оркестар осредње композиције са повећаним бројем виолина и брачева, једним челом, још једним контрабасом и другим инструментима. Тада је оркестар бројао 12 чланова.

На првом састанку Мика је предложио да друштво носи назив “Суз” и да установи своју славу. С новом композицијом чланова Мика је држао нарочите састанке у кућама појединих чланова ради вежбања како би сви схватили манир његовог свирања и његових скала, односно интонација. Основни тон Микиног свирања био је виши од основног тона ноталне музике. Микино свирање имало је пет интонација са овим називима: “суз” (одговара интонацији C-dur), “кркалеска” (D-dur), “дур” (G-dur), “реп” (E-dur) и “реп од репа” (F-dur). По првој интонацији друштво је добило своје име.

Чланови друштва били су стални. Само у случају да неки члан буде премештен из Београда или на случај смрти кога члана - упражњено место се попуњавало избором кандидата. Мика је примао само оног кандидата за кога он и чланови знају да је неоспорно поштен и честит, да је савршен свирач, да је севдалинске природе, да је спреман доћи на састанак у свако доба и без поговора, кад год буде позват.

Микин репертоар био је веома обилан. Бројао је преко 700 мелодија народних игара, 240 мелодија народних песама и око 90 других народних мелодија са целе територије Југославије. Од тога броја преко 300 мелодија народних игара давно су биле већ изостављене из праксе и ниједна свирачка дружина није их свирала осим Микине. То су, међутим, компликованије композиције и ванредно пријатне и севдалинске. Да би

се оне сачувале од заборавља, Мика је у јесен 1940. године на молбу управе Београдског радија, с неким члановима друштва, 15 до 20 дана узастопце свирао те заборављене мелодије у студију где су пренашане на грамофонске плоче. И кад је већ све било готово, избио је рат и приликом бомбардовања разарањем Београда, разорене су и те плоче. Том катастрофом и смрћу Микином 1943. године све оне лепе народне мелодије предате су дефинитивно забораву.

По повратку Микином из заробљеништва, у три маха сазивао је четири последња члана на интимне састанке за време окупације 1942. године. Говорило се о обнављању друштва “Суз“, што је он веома јако желео. Уговорено је са избраним новим члановима да се први састанак нове екипе одржи чим наша држава буде ослобођена немачке окупације и он је једва чекао да се та прилика укаже. Но није дочекао тај радосни дан, а на годину после њега умро је још један од најглавнијих чланова друштва. Од предратне екипе сада су у животу још свега два члана.³²

Виолина је била
Микина љубав за
читав живот. Сви-
рао је, како кажу,
као прави Цига-
нин, али, како је
занат и учио од
њих, другачије и
није могао да је
осећа.

³² Данас, наравно, нико није жив. Ово дело је штампано 1946. године, а ти преостали чланови, које Михаиловић помиње, могли су живети као он или нешто мало дуже од њега.

Друштвена слава Свети апостол Филимон

Да би Микино друштво “Суз“ имало прилике да се одужи многобројним својим пријатељима који су их у току године позивали на весеље у својим домовима, Мика је предложио да друштво утврди један такав дан у години када ће угостити све своје домаћине и пријатеље и да се тај дан сматра као друштвена слава.

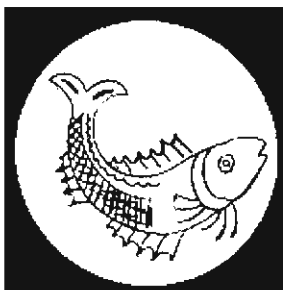
По препоруци ондашњег митрополита Михаила са којим се Мика изближе познавао друштво је фиксирало дан црквеног празника Светог апостола Филимона, 5. децембра, после извршене бербе грожђа и кад почиње прво отакање вина. Тако је установљена слава друштва “Суз“.

Прослављена је први пут 1896. године кад је остварена давнашња Микина жеља да има свој “пуни оркестар“. Поред редовне славе, тада је установљена и “патарица“. На славу су позивани само мушки домаћини и пријатељи, а на патарицу они исти са свима својим фамилијама (без деце). Слава је одржавана утврђеног дана, а патарица доцније на 3-4 месеца, једног подесног дана после славе.

За славу и за патарицу чињене су велике припреме. За огроман број званица, бивало их је по 500 и више особа, требало је спремити добру вечеру. Ради тога је Мика са свима сузовцима и својим момцима-аласима ишао у лов већ на 10 до 15 дана пре славе свакога дана. Сав се лов чувао у баркама и све што се тих дана улови, потроши се за славску вечеру, односно за патарице. Вечера се састојала од спремљених разних риба, а и од других печења. Специјалитет таквих вечера била је нарочита “Микина аласка чорба“ коју је он сам спремао по своје рецепту, а који је био његова тајна. Открио ју је само једној особи, члану породице једног члана друштва. За

покриће режијских трошкова, сваки је гост био дужан да при доласку положи у “марамче 20 гроша готове паре“ (4 динара). Госте су за време вечере служили само чланови друштва са својим мајстором.

Пре вечере обављало се сечење колача и мало послужење. После вечере - думбус и бал. Вечера, думбус и бал увек су били проткани разним друштвеним традицијама, а Мика је нарочито полагао на то да се све друштвене традиције стриктно изврше.

У праву је Миланковић када каже за Мику Аласа да познаје:
“Како ли се роштиљ жари...
Како ли се шаран пржи...
Како ли се кува штука...”

“Цјеломудрија овога света“

Тај назив Мика је дао једној нарочитој књизи која је установљена његовом иницијативом, а на чијој је изради облигатно учествовало цело друштво “Суз“ као и многобројни пријатељи друштва по целој Југославији. Књига је била састављена од многобројних картона на које су током времена лепљени разни огласи и текстови, штампани у повременим листовима и књигама. Међу огласима је врло често бивало неких са текстом незгодним, смешним, наивним, простодушним стилизацијама, штампарским грешкама, двосмисленим итд. На такве огласе обично није нико обраћао пажњу. Али их је Мика уочио, па их исечао, а доцније су то чинили и сви чланови његовог друштва. Исечци су распоређивани на нарочите картоне. На тај је начин постала књига “Цјеломудрија овога света“, која је при крају 1940. године имала 29 свезака великог формата. Из те књиге читано је по неколико картона приликом сваког друштвеног састанка у кругу пријатеља. Читање огласа и потребни коментари била је моја дужност. Та редовна тачка сваке вечеринке изазивала је необично веселе моменте и бучно расположење. Одржавање те тачке имало је и једну позитивну страну, јер се приметило да је доцније таквих огласа бивало све мање у дневним листовима.

Од свих тих свезака сачувана је само једна, која се за време борбе 1944. године није налазила у Микиној кући. Све остале које су се налазиле у његовој кући, упропаћене су.

Неколико таквих састава навешћемо на крају из оне једне сачуване књиге.³³

---

³³ Дато у трећем делу ове књиге, како је већ наведено у фусноти 9. Интересантно је да се оба аутора сећају тих веселих догодовшттина са подједнаким одушевљењем. Приређивачу није познато где се та једина преостала свеска сада налази.

Официрска каријера

Мика је обавезни ђачки рок у сталном кадру одслужио у београдском гарнизону. По одслужењу ђачког рока положио је испит за резервног пешадијског официра. Последњих година прошлог века³⁴ наша је војска оскудевала у инжењерским официрима, нарочито резервним. Потреба да се тај кадар прошири указала се за време грчко-турског рата 1897. године. Тада је Министарство војно откомандовало из пешадије око 100 резервних официра са факултетском спремом, инжењера и професора математике и физике и распоредило их по инжењерским резервним трупима.

Сви тако откомандовани официри морали су претходно свршити нарочити стручни једномесечни инжењерски курс који је одржан у две партије, у два узастопна месеца у Нишу. По свршетку тога курса полагао се испит. Ко је положио тај испит, остајао је и даље пешадијски официр распоређен у инжењерији, а ко није положио - враћен је у пешадију.

Тако смо Мика и ја били откомандовани из пешадије у инжењерију, били на првом инжењерском курсу и положили одговрајући испит. Ми смо онда били у чину поручника. Решили смо да положимо и стручни испит за чин инжењерског капетана.

Програм за тај испит био је онда апсолутно исти као и за чин активног инжењерског капетана. По повратку са тог курса одмах смо се почели спремати за тај испит. Кад смо били спремни, после два месеца непрекиднога рада, пријавили смо се и положили тај испит у марту 1898. године током 8 дана. Наскоро после тога били смо и дефинитивно преведени у

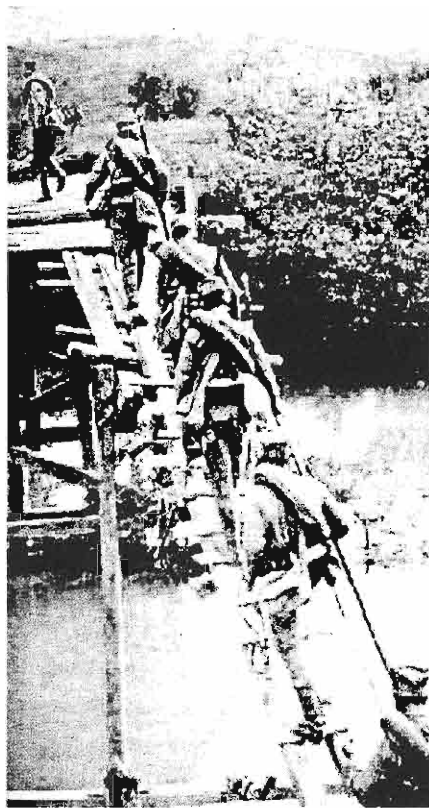
---

³⁴ Мисли се на XIX век.

инжењерску струку. Прославили смо ту промену врло бурно аласком вечером најпре у Нишу, у кругу наших пријатеља.

Од целе оне групе 100 откомандованих пешадијских официра једино смо нас двојица положили стручни војни инжењерски испит и у том роду оружја дотерали смо до чина резервног инжењерског потпуковника.

Прелаз српске војске преко Колубаре 1914. године. Мика Алас је учествовао у Првом светском рату, сматрајући својом светом дужношћу да брани земљу својих дедова.

Микине турнеје

Мика је много путовао и у томе је налазио највеће задовољство. Његова су путовања била двојака, пословна и дуго-трајна и приватна из задовољства. Ишао је и сам и са друштвом “Суз“. Кад је са друштвом путовао, сваки је члан имао нарочита имена и путовали су инкогнито тако да у места, где је друштво било, нико није знао каква је то “музичка капела давала концерт и бал“. Тако је Мика са својим оркестром давао концерте и свирао балове у Младеновцу, Аранђеловцу, Паланци, Трстенику, Врањској бањи, Врању, Цариброду (данас Димитровград), Пироту, Ристовцу, Ђуприји, Смедереву, Великом Градишту, Земуну, Старој Пазови, Сремским Карловцима, на Венцу Фрушке горе, у Новом Саду, Новом Врбасу, Бачкој Паланци, Србобрану. У сваком том месту било је врло интересантних епизода, које је Мика нарочито желео, па их је чак и изазивао.

Једну од таквих интересантних турнеја извршио је Мика у лето 1910. године када је са својим квартетом ишао први пут да види Софију. Он ју је доста добро познавао већ и из мојих описивања из доба мога студирања котлина западног Балкана на бугарској територији. Тако је знао да на Витоши постоје и снежни сметови преко целог лета. Удесили смо тако да 22. и 23. јун (по старом календару) проведемо у Софији, 24. јуни, кад пада његова и моја слава Свети Јован, да проведемо на “гледчерима Витоша“, 25. јуна да видимо ноћни живот у Софији, а 26. јуна повратак из Софије.

Све је испало како је предвиђено. Сваки је датум испуњен бављењем у Софији. Но, од целог програма испуњена је само тачка на Витоши, али главну тачку - Софију нисмо видели!

Са софијске железничке станице одвезли смо се 22. јуна у подне и одсели код “Червеног рака“ чији је власник Мориц Рат био интиман пријатељ једнога нашег члана. Мика је наредио да одмах после ручка “опробамо алате“ и доведемо их у ред за увече. Ручак је био од једне велике јесетре и евксиноградског вина, а завршен је око пет сати после подне. Потом је почело штимовање виолина, па и пробно свирање по које мелодије.

У вароши се чуло да је из Србије дошла нека музичка капела и да свира код “Червеног рака“. Око седам сати после подне дошло је неколико особа у наш локал на пиво. Како су свиране севдалијске мелодије, гости су почели да поручују шта да се свира. Настало је неко весеље, падали су бакшиши, публика се бројно повећала и тако је проведена скоро цела ноћ.

Сутрадан, доручак је био око 9 сати, опет од јесетре и евксиноградског вина, затим пробно свирање до ручка, потом дуготрајан ручак и опет свирање као и јуче. Иста јучерашња и више нове публике. Свирало се до пред зору. Одмор је био само за време вечере, која је трајала око два сата.

Не спавајући, морали смо поћи на Витошу. Понели смо неке нарочите округле флаше за вино са врло дугачким грлићима да би се могле завући у снег да се хлади вино. Јело је спремио сам газда М. Рат, па је и он пошао са нама да нам хлади вино у снегу, јер је добро познавао та места. Врло доцкан у ноћ вратили смо се у Софију. Сутрадан већ смо били на путу за Београд.

Мика је имао намеру да види и “Блиски Исток“ - Мисир³⁵, Сирију и Малу Азију. Како сам се и ја спремао на исти пут ради својих студија, договорили смо се да путујемо заједно. За тај пут спремали смо се врло озбиљно. Хтели смо да у тим пределима проведемо зиму и део пролећа 1941/42 године. Рат је онемогућио остварење тог плана, а Микина смрт га је скинула са дневног реда.

---

³⁵ Египат

“Ческа круна“

Као што смо напоменули, Мика је врло често обилазио мале кафане на периферији Београда “инкогнито“ да слуша свирање појединих дружина које су тамо наилазиле. Слушао их је у циљу да научи по коју нову мелодију коју није знао.

Тако је једном у новембру 1893. године био у кафани код “Ческе круне“, која се налазила на друму испод Метеоролошке опсерваторије, на падини с леве стране. Ту је био наишао само један “расходовани свирач“ без дружине, који није имао особите вредности, али је Мика ипак и са њим седео неко време.

Газда од те кафане пришао им је и рекао да спрема неку забаву у свом локалу коју приређују келнери чубурских кафана са фамилијама. Питао их је да ли имају “капелу“ да се са њима нагоди за свирање. Онај свирач је изјавио да нема дружину. Мика је рекао да он има дружину и да би се могли погодити за одређени дан.

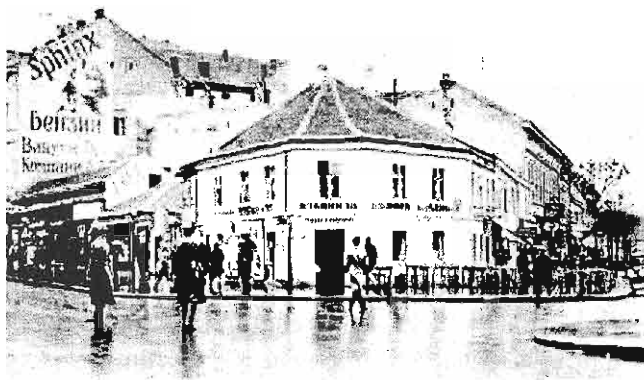
Пошто се газда детаљно обавестио о стручности свирачке дружине (Микине), најзад су се погодили. Погодба је била 125 гроша новаца (25 динара) за цело вече и вечера за свираче; рад да почне од пет сати увече до седам изјутра.

Мика је те вечери свирао са својом дружином по погодби, најпре цели уговорени програм, а после и севдалијске песме и комаде. Сваки је поручивао шта да се свира или пева и тако је одушевљење било достигло врхунац око три сата по поноћи. До неког доба све је ишло добро. Приређивачи и њихови гости су обилно јели, пили, играли, свађали се и мирили, како се то најчешће у таквим срединама збивало.

Кад је наилазила зора, Мика је хтео да се са друштвом извуче неопажено. Прилика му се дала кад је настала свађа

између оних који су поручивали: један је тражио једно, други у исто време друго и пре онога који је претходно био поручио да му се нешто свира. Нарочито је била настала велика свађа кад су се и даме умешале у то и почеле расправљати ко има “прече право“ да му се “свира наруџбина“.

Велика је гужва настала већ око четири сата и ту прилику искористи Мика са својом дружином, измакне из локала, не наплативши погођени хонорар, који се на тај начин ограничио био само на већ у почетку добијеној вечери. Кад су приређивачи приметили да им је музика побегла, стали су викати, тражили су око кафане да им се још свира, али музике није нигде било у близини. Музика је бежећи још чула последње вике и поздраве који су за њом долазили од очајних парова, легалних и илегалних, који су дошли и хтели да се још веселе “за свој грош“.

Једна од најстаријих кафана у Београду била је “Албанија“. Слика је из 1933. године, а кафана је срушена 1936. године. На њеном месту је 1938. године почела градња велелепне палате којој је дато исто име. Да ли је у питању трагично поимање традиције или трајно подсећање на албанску голготу српске војске у Првом светском рату?

“Два тигра“

На Теразијама, онде где се сада налази хотел “Москва“, претходно је, између неколико мањих зграда, била и мала кафана “Два тигра“ (а на самом ћошку била је друга кафана “Велика Србија“). Мика је често наилазио у ту кафану. У њој није било сталне музике него су свирачи “појединци“ навраћали, одсвирали по три-четири мелодије и одлазили, па су навраћали други. Мика је од таквих свирача тражио да му свирају неке мелодије или је кад-кад и сам поштогод одсвирао на њиховим виолинама кад у кафани није било никакве публике. Увек би штогод ново научио.

Газда локала запазио га је био као свирача, па га једном упитао да ли би могао да му свира “дочек Нове године“ 1895., јер се спрема да тада приреди бал. После дужег цењкања погоде се за новац “125 гроша и вечеру за друштво“.

Многи су гости са породицама тих радничких и послужитељских кругова дошли и да вечерају и да се “комотизирају“. Веселе је доста касно почело, а добро се и пило. Сви су нестрпљиво чекали да “Цигани вечерају“, па да се отвори игранка. Међутим су “Цигани“ навлаш одуговлачили, вечерајући. Почели су већ падати протести од публике.

“Шта толико раде ти Цигани, као да су они овде газде?!“

Нешто доцније но што је предвиђено отпочела је игранка по програму уз најбурније сцене. Гости су пили и упућивали разне узвике на рачун свирача, да морају свирати “док макар један мртав не падне!“

У томе је дошао моменат свршетка старе и почетак Нове године. А када су се погасиле лампе на кратко време, чули су се свакојаки усклици:

“Не штитај се...“ - “Доста, бог те убио!“ - “Јаој!...“

Не може се описати какве су се сцене приказале у публици кад је унесена свећа у почетку Нове године!... Играло се неуморно. Све је то узело толики замах да је једно време претила опасност да ће се продужити и сутрадан.

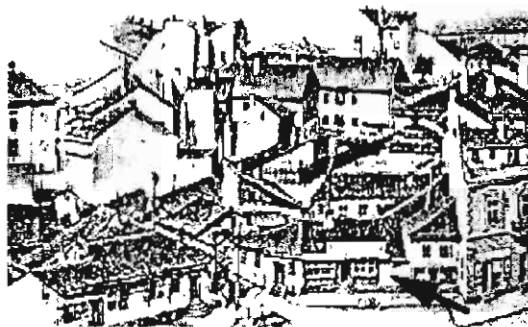
Међутим је друштво желело да се то прекрати пре сванућа. Није било другог начина до тога да се употреби неки трик.

Један од гостију беше се прилепио уз свираче и давао часну реч да ће и он да свира, али се једва држао на ногама од пића. Најзад га свирачи обрлате да викне:

“Бежите!... Ватра!...”

Док се публика разабирала, свирачи су већ били напољу, а кад се видело да нема пожара, навалили су на тога госта столицама. Један је узео несрећника у заштиту и разбио лампу која је висила о таваници и осветљавала локал. Настао је мрак и туча.

Тако се завршио тај бал. Свирачи су свирали бесплатно, вечерали су добро и задовољили су се сценама које су се целе ноћи збивале у врло разноврсној публици.

Кафана “Варош-капија” (назначена стрелицом), једна од најстаријих у Београду у коју је кнез-Милош Обреновић (1780-1860) долазио да попије добру кафу. Ту је обављао и део својих дужности, а у њу је повремено свраћао и Бук Караџић (1787-1864).

Отмица

Преко лета 1898. године свирала је у башти хотела “Солун”, близу железничке станице, нека велика капела, чувена по свом репертоару, чије сам име заборавио. Једнога дана Мика нареди да цело друштво “Суз” без инструмената дође код “Солуна” и да се заузме најближи сто до музике. Дошло је свих 12 чланова. Мезетило се и пијуцкало. Музика је заиста свирала одлично. Ми смо аплаудирали изузетно срдечно, давали смо најбоље бакшише, па смо се тако кроз неколико узастопних вечери били с њима јако спријатељили. За време паузе њихов је диригент прилазио нашем столу, чистили смо га и он нам је најинтимније причао шта све има у својим партитурама. Није знао ко смо, а још мање шта му се спремао.

Док смо тако једне вечери седели за столом, Мика је изнео свој план: да пустимо капелу да одсвира цео свој програм у првом делу. Кад настане пауза, која обично траје 15-20 минута, док капела обави вечеру, да онда сви чланови “Суза” изиђу на бину, да узму њихове алате, сваки по својој струци, и да свира свој сузовски програм. Тако је и било.

Тек што је капела почела вечеру, зачула је да се овамо свира у пуној композицији и да публика необично аплаудира. У публици су две-три особе знале за тај план. Појурили су свирачи као бесомучни на бину, напустили вечеру, она им је пресела, па су били потпуно фасцинирани кад су видели да то свирају они са суседног стола који су их сваке вечери обасипали бакшишима и љубазношћу. Да би прикрили своју злурадост и сами су се смејали и аплаудирали, али су се одмах прихватили инструмената, напустивши вечеру. Још смо неколико пута одлазили “код Солуна” и седели за истим столом као пре, али од тада капела за време одмора никада више није остављала инструменте саме. Увек је по неко од њих дежурао.

Једна страна делегација

Једне позне јесени, мислим 1898. године, бавила се у Београду делегација једне суседне државе ради закључивања уговора о риболову. Мика је био председник наше делегације по томе послу.

У току преговора, као што се обично дешава, наишли су и тежи моменти, јер су обе делегације полагале на то да извуку што више добрих страна за своју земљу. Нарочито страна делегација није попустила у својим захтевима.

Мика је решио да тој делегацији приреди вечеру, како је то и иначе облигатно у пракси. Предложио им је или банкет код “Српског краља” или у аласком амбијенту, без формалности и стикеције. Они су желели овај други облик.

Мика је спремио обилну аласку вечеру од најређих риба код “Златног шарана” на Дунаву. Вечера је била, по жељи стране делегације, интимна, “у простој природи” за чланове обеју делегација. Тој вечери присуствовало је још и друштво “Суз”.

Током целе вечери била је врло пријатна атмосфера, сваки је био отворио своје срце, нарав и жеље. Све су жеље биле интегрално задовољене. Било је спремљено одлично вино и све друго.

Док се седело за столом, било је још и којекако, свирало се и певало како је ко знао, а било је и игара. После су сви поседали на патос и ту је сервирана друга вечера и ново пиће. Тек је сада настала она права, интимна атмосфера са многим веселим, уопште разноврсним епизодама.

Странци су били заборавили да представљају једну државу и да су званичне особе. Хтели су и желели да буду приватна лица, па им се та жеља и испунила.

У зору се цело то измешано друштво развезло до хотела на простим рибарским таљигама којима се иначе извози риба од Дунава на пијацу, а то је странце уопште јако одушевило. На истим колима потоварен је и по који кош рибе за пијацу.

Сутрадан, и кроз 2-3 дана, уговор је закључен како је Мика хтео.

Мика Алас (означен стрелицом) са својим друштвом после једног успешног лова на моруне.

Разне салате

Мика је необично волео разне салате. Неколико врста салате знао је сам да прави. И у томе је био прави мајстор.

Једног лета, мислим да је то било 1899. године, провели смо неколико дана у његовом винограду наш нераздвојни друг Светолик И. Поповић, “Суља“, бродарски инжењер и ја. Решисмо се да један цели дан проведемо само на салати. Сваки од нас имао је да спреми све врсте салата које зна, а материјала је било у изобиљу. Спремане су ове салате: српски ајвар од плавих, зелених и црвених патлиџана, од самих куваних црвених патлиџана са белим луком, од свежих црвених патлиџана, од сардина, скуша, руса и др. са луком, сенфом, орасима и зејтином и др. Било је спремљено око 30 разних салата, све најбољега квалитета.

Спремајући их, морали смо их пробати на со, киселину, зејтин итд. Једва смо чекали да дође време ручку. Али - кад је то време дошло, ниједан од нас није могао узети ни залогаја. Били смо се заситили спремајући и пробајући. Тужно смо се сва тројица погледали, осетили фаталну немоћ, попили само по чашу вина, узели два-три залогаја хлеба и одспавали цело по подне.

Ни увече нисмо могли јести наше салате, али се њима наслађивао и некако пркосио нама његов виноградија са својом породицом. Све их је немилосрдно почистио и зачудо да му нисмо завидели, али смо жалили и онда, и после, и увек. Често смо тај догађај спомињали и никада се нисмо могли начудити шта је то са нама било при онако иначе одличном апетиту и онако ретко пријатној природи.

Сом

Припремали смо се за славу Светог Филимона 15. XII 1913. године. Већ смо неколико дана ловили рибе. Када смо изашли у лов 3. XII нисмо имали среће цело пре подне. Једва смо осигурали ручак тога дана.

Одмах после подне наставили смо лов. Када смо већ били на води и, пре но би забацио мрежу, Мика се помоли Светом Филимону, а ми сви заједно са њим. Он изговори ове речи:

“Помози нам, наша славо Свети Филимоне, за тебе ово радимо, а не за себе!”

Потом је забацио мрежу и када смо је повукли у пређи се ваљао један сом, скоро два метра дугачак. Кад смо га извукли био је тежак 124 килограма. Осим тога, било је још много и других риба. То после подне имали смо врло обилан лов.

Тога смо сома однели живог и држали га у води у једном повећем чамцу, те је тако био изложен на славској вечери у великој сали код Коларца. Тада су сви гости предложили једногласно да се тај сом да на лутрију. Сваки посетилац узео је по једну срећку за један динар. И кад се око поноћи одржала лутрија, сома је добила госпођица Аћимовић.

За све присутне то је био разлог више да се вече проведе бурно, весело, тако да су сви били у највећем степену задовољни.

Узбуна у манастиру

Мика је 1908. године радио тежу расправу “Sur une classe remarquable de séries entières”³⁶, коју је спремао за Међународни математички конгрес у Риму те године. На ту је расправу много полагао. Радећи је, наишао је на неке тешкоће или, како се он обично изражавао, “неке горогане“ које су му сметале да дође до решења, какво је он желео.

Ни одлазак у виноград на неколико дана, ни дужи риболов нису га могли разведрити и цео даљи ток рада био је застао на мртвој тачци. Осећао се мучно, што је код њега у таквим пословима обично бивало врло ретко и краткотрајно. Чак се решавао да због тога и не иде на заказани конгрес. Ипак се најзад одлучио да за неко време промени цели београдски амбијент.

Он оде у манастир Манасију, поневши собом сав материјал по томе питању. Тамо је по целе дневи тумарао по околини и шуми, бацајући за по који тренутак погледе и на тај свој рад.

Једне ноћи, око један сат по поноћи, пробуди га нека страховита узбуна у манастиру. Цика, лупа, ларма, неартикулисани гласови, ломњава, јурњава - чинило се да су разбојници напали на манастир. Сви калуђери и сва послуга дигла се да оружјем брани манастир. Чуле су се и пушке.

Мика се био јако препао тога, брзо је устао, обукао се и почео паковати своје ствари да се враћа кући, непрестано прислушкујући шта се збива на “бојном пољу“.

Најзад је чуо усклик:

---

³⁶ У слободном преводу назив рада могао би да гласи: “О једној занимљивој класи уводне серије“.

“Убили смо лопова!”

“Ево га мртвог!”

Кад је одшкринуо врата, чуо је бравуре калуђера и послуге, ко је од њих какву вештину применио у тој борби.

Кад је Мика упитао: “Шта је било?” одговорили су му:

“Убили смо лисицу... Дошла и почела да нам коље живину!”

Тај догађај имао је толиког утицаја на Мику да му се у тренутку кад је чуо први весели усклик “разведрило”, како ми је доцније причао, нашао је решење и још те исте ноћи до сванућа завршио тај рад који га је дуго мучио. Тако је он са особитим задовољством отишао на конгрес.

Манастир Манасија, место Микиног неочекиваног страха, али и успешног решавања математичког проблема. Акварел сликара Бранка Орешчанина, преузето са сајта www.orescaninbranko.com уз љубазну сагласност аутора. Приређивач књиге се на томе најтоплије захваљује.

Телефон

Мика је избегавао телефонске разговоре. Нити је сам радо говорио, нити је слушао. Иначе врло хладан, у свему одмерен и присебан, ако је био приморан да слуша на телефон, чим чује позив, толико је постојао збуњен и нервозан да уопште није пазио како узима слушалицу - али увек погрешно, или говорницу метне на уво, а слушалицу код уста, или обоје изокрене на супротну страну, или слушалицу постави хоризонтално далеко од ува.

Због тога обично не чује одмах шта се говори и жалосно уздахне “не иде!” и спушта слушалицу. Ако се случајно деси да притом узме слушалицу правилно и чује добро, тада се охрабри и почне говорити, али то траје кратко време. Механички промени положај слушалице, разговор му постане постепено нејасан, изгуби хладнокрвност и прекида даљи говор.

Ако је он имао потребе да кога позове на телефон, никад сам није тражио везу него увек замоли неког другог који би се ту нашао, најчешће своју сестру. Тада би он стајао код телефона и суфлирао шта је имао да каже. Тако је најчешће бивало и кад је когод њега позивао.

Смена капа

Мика је своје вино држао у своме винограду у подруму на Точидерском брду и власторучно га претакао. Никога није пуштао да то чини; увек је то радио сам лично. И то му је чинило нарочито задовољство. Притом је имао и једну нарочиту навику.

У самом подруму на бачви стално је држао једну стару капу, од дугогодишње употребе није се знало ни какве је форме ни какве је боје била. Кад би сишао у подрум и под својом спољном капом, шеширом или качкетом, који је радо носио, и кад приђе бачви, најпре скине своју редовну капу, постави је на бачву, стару капу метне на главу и онда точи. А кад је с тиме готов, стару капу скине и стави на бачву, где је она имала своје стално место, узме редовну капу и тако изађе на видело.

Ту смену капа вршио је стриктно и никада није друкче поступио. Више пута сам га питао зашто то тако ради, одговорио би увек:

“Тако му то следује!”

Изгледа да је била нека његова интимна традиција.

Свега у једној прилици, када смо претресали успомене из прошлости, могао сам наслутити само толико да је то била прва капа под којом је у подруму почео сам лично цедити грозђе о берби и претакати вино.

Код “Скеланске аде“

На Сави код села Скеле постоји једно острво, доста дугачко а узано, које се назива “Скеланска ада“. У почетку рата 1914. године аустријска војска - мађарска трупа - била је послата ту аду и одатле је наносила знатне губитке нашој трупи која је чувала нашу обалу на томе месту и покушавала да се пребаци преко Саве. Са аде су Мађари тукли наше трупе бочно и ометали прелаз.

Једном се Мика био десио код те наше трупе и смишљао је како да се доскочи непријатељу. Најзад, узме собом 14 војника и, по одобрењу дотичнога нашег команданта, на препад пређе на почетак аде (западни њен врх) и ту нападне мађарску посаду која није била многобројна. Ада је ту врло шиљаста. Одатле је потерао посаду низ аду, држећи се обеју њених обала и тако постепено сабије сву посаду на доњи врх аде (источни њен врх), који се, такође, завршава узаним шиљком.

Мађари су се ту, најзад, предали и Мика је са својим целокупним одредом очистио целу аду и заробио око 30 мађарских војника са њиховим командиром одреда.

Мачка у чорби

У пролеће 1921. године бавио се у Београду неки изасланик неке стране железничке дирекције ради неких преговора. Начелник наше железничке дирекције, наш пријатељ, желео је да му да нашу аласку чорбу (Микину) и да друштво “Суз” свира.

Мика је спремао чорбу за ручак на дунавској обали. Пре тога је друштво свирало, а и играло се. Пило се доста “аконтно” и сви су били јако загрејани још пре ручка. И тај се странац почео хватати да игра српска кола, али је био врло несретан, па се смејао сам себи и био је врло расположен.

Кад је требало да се чорба заврши последњим процесом припреме, а тај је био Микина тајна, тада је требало да се навлаш направи велика галама и џумбус, те да сва публика буде тиме ангажована, да нико не види последњи чин спремања Микине чорбе. То је потпуно успело. Сва се публика повукла тамо где је странац показивао неке кунстове³⁷. Код казана је био остао само Мика и још један члан друштва.

Кад је галама свршена, донесен је казан са чорбом и почео ручак. Мике није нигде било, ишчезао је на неки волшебан начин. Исто је тако било нестало и његовог помоћника за време кувања.

Сви су се чудили. И заиста, сам тај догађај био је врло мучан. Чак ни ја нисам знао шта се то десило са Миком!

Али, ипак је ручак обављен у пуном програму, а весеље се продужило до предвече. Кад се цело друштво разишло у

³⁷ Кунст или кунстови су храбри или одважни подухвати. Како је у овом случају реч о поднапитом странцу који вероватно није био вичан прекомерном конзумирању алкохола, Михаиловић је под термином “кунст” подразумевао пијано шегачење или неконтролисано иживљавање.

највећем расположењу, отишао сам Микиној кући да видим да ли је тамо. Нашао сам га где лежи у постељи, свучен као за спавање. Тако је прележао целог дана.

Запрепастио сам се. И кад сам га упитао шта је то са њим, он ми је испричао да му се десио малер. Кад је завршавао чорбу, испала је од некуда нека мачка на крову, с крова је пала у казан, опекла се, излетела из казана и, маучући, побегла је даље. То га је толико наљутило да од бруке није могао остати. Сео је у аутомобил и заједно са својим помоћником побегао кући: није ни ручао и - легао је!

Типична кафанска слика са Циганима свирачима. У Србији у којој је Мика Алас живео сличних кафана било је толико да је само у Београду са краја XIX века на 50 житеља долазила по једна! Графика "Кад се Сремци развеселе" сликара Бранка Орешчанина, преузето са сајта www.orescaninbranko.com, могло би се рећи да је репрезентативна за све српске кафане. Приређивач књиге се, такође, захваљује на љубазној сагласности сликаревој који је дозволио да се и ова графика користи у овој књизи.

Др Лаза Пачу³⁸

Познато име, др Лаза Пачу, дугогодишњи министар финансија, необично је волео црни рибљи ајвар³⁹, а исто тако и јела од егзотичних риба. Као такав, одржавао је везе са Миком. Кад год се улови нека велика и ретка “ајварита риба“, носила се њему.

Једне јесени, мислим 1903. године, Мика је ухватио велику моруну од око 200 килограма под самим београдским градом, на саставу Саве и Дунава. Била је пуна ајвара, око 20 килограма.

Извештен о томе, Пачу је лично дотрчао на дунавску обалу, јер је добро знао где се риба износи из чамца. Још из далека почео је викати и понављати:

---

³⁸ Лаза Пачу (1855-1915), лекар, министар финансија, а по политичком опредељењу радикал, шире познат као гос'н Лаза. Радио као лекар веома кратко време. Налази себе у банкарству, посебно се истиче у тзв. “Царинском рату“ 1906. године између Аустро-угарске и Србије. Аустро-угарска је у то време увела санкције на сву робу из Србије како би себи обезбедила несметан продор ка Малој Азији. Пачу је, међутим, пронашао нова тржишта у Белгији и Немачкој, а посебно у Француској и спољни обрт увећао чак за 100%! Динар је у то доба била конвертибилна валута, јача чак од француског франка, јер је Пачу признавао само злато као подлогу. Био је поштен човек, веома штедљив, али је и поприлично цицијашио. Увео је ригорозну контролу токова новца и није дозвољавао да му нешто неопажено промакне. Кажу да је умро од муке када је сазнао да је без његовог знања тадашњи министар војске у Енглеској закључио уговор о позајмици изузетно тешке по српски народ 1915. године. Приређивач ове књиге сматра да је тим зајмом Србија ушла у дужничке односе којих се ни до дана данашњег није ослободила. Сви каснији трагични догађаји и посебно изнуђивање и постављање вазалне власти у Србији и над Србима, који трају скоро један век, последица су непромишљене авантуре тадашње војне врхушке. Нажалост, Србија се и данас налази у канцама британске империје и њене тајне службе.

³⁹ У то време кавијар се тако називао. Већ тада се знало за његова драгоценост својства и велику вредност.

“Сав је ајвар мој.“

Међутим, за њега је била остављена једна половина, а другу смо половину поделили међу собом, а нешто смо оставили за вечеру.

Тешка срца погледао је ону другу половину, али је упитао:

“А шта ће бити од рибе?“

Мика је рекао да ће се нешто продати, али ћемо направити добру вечеру код “Јасенице“. Учинило ми се да је Пачу тада прогутао пљувачку, па је блажено упитао:

“Да ли би примили и нас, ми бисмо дошли?“

Мика му је одговорио да могу доћи, јер ће бити обилна вечера од свеже моруне. Приметили смо да га је тада неко задовољство озарило...

И заиста, око 9 сати увече у “Јасеницу“, малу кафаницу на Дунаву, дошла је цела Влада са председником, после министарске седнице.

На вечери су били само гости, ловци-аласи и друштво “Суз“. Вече је проведено врло пријатно, лако и са посебним расположењем до после поноћи.

Кад су гости одлазили, поздравили су се са свима, а кад су видели да су били само гости, председник је замолио Мику:

“Кад опет тако нешто уловите, увек нас известите, али ћете тада ви бити наши гости!“

Таква се прилика није више указала.

Лаза Пачу, Цинцарин, сматра се за најуспешнијег министра финансије у историји Србије. Иако је био самоук није му сметало да врло успешно води државну благајну. Био је жесток борац против корупције и разбацивања државних пара.

Мачке у Инђији

У лето, јула месеца 1924. године путовали смо заједно Мика и ја у Сплит сваки по своме послу. По претходном договору, он је спремио вечеру од добрих риба, а ја сам понео вино, па да вечерамо у возу.

Чим смо кренули из Земуна, почели смо вечеру. Он ме је посматрао како најпре чистим свако парче рибе од костију пре но што ћемо јести. После неког времена он ће рећи:

“Где твој зуб прође, ту за мачку не остане ни да намирише!”

Наставио сам шалу, па рекох:

“Ако мачке намиришу да ми идемо возом, све ће се разбићи куд која!”

И зачудо! Кад се воз из Инђије вратио и скренуо ка Руми, ми смо завршавали вечеру и погледали кроз прозор вагона. Видели смо како многобројне мачке, могло их је бити преко стотине, бесомучно шишају, бежећи на све стране, и то смо посматрали до год воз није прешао цели лук до села Инђије.

Никад нисам видео да се Мика тако смејао тој случајности докле год смо путовали. И доцније, кад год смо преживљавали реминисценције нашег путовања и у свакој другој сличној прилици, Мика се смејао и зацењивао од смеха као дете.

Иначе, он се врло ретко смејао.

“Bonavia“

Договорили смо се једном 1925. године да једновремено напишемо по један чланак за Академију, да оба чланка изађу у истој свесци “Гласа“ и да сав хонорар, његов и мој, заједно потрошимо у омиљеном нам Трсту. Тамо је постојао још пре рата (1914-1919) један необичан ресторан “Bonavia“ који смо добро познавали и он и ја. Али га нисмо посетили још од 1907. године.

Тај ресторан имао је врло велики и пространи мермерни сто на коме је било врло много и врло разноврсних свежих риба и свега што море има за јело, као и другог ресторанског материјала. Посетилац изабере који комад хоће, па му се то одмах спрема како жели. То је привлачило многе пријатеље добрих јела и сав се посао развијао као на неком забавном филму.

Наши чланци били су готови на време, али нису могли бити објављени у истом “Гласу“. Његов је чланак био објављен одмах, а мој је чекао док референти даду своју оцену (Јован Жујовић и Јован Цвијић). Он ме је сачекао, па смо после наскоро и отпутовали.

То путовање и бављење у Трсту било је испреплетано многим пријатним доживљајима. Мика се свега тога радо сећао и искрено чезнуо кроз цео свој живот да се све то “бар још једном понови“. Ту своју жељу често је изражавао и за време своје фаталне болести.

Кад је био изгубио апетит, ја сам га често опомињао на Трст и пројектовали смо да “још једном“ одемо тамо код “Bonavia“. Он се искрено одушевљавао тиме и често говорио да ћемо најпре учинити тај пут кад он оздрави и чим будемо слободни. Ни та му се жеља није испунила, јер је болест нагло узела онај фатални смисао.

Поп “Неко“

Пред сами Балкански рат 1912. године управа Српског бродарског друштва приредила је егзотичну вечеру у засебној одаји код Коларца. Мика је неко време био члан те Управе, па су га позвали на ту вечеру са његовим друштвом. Тако је и друштво “Суз“ присуствовало тој вечери.

Могло је бити око 20 особа. Одмах се прешло на главно јело са најбољим вином. Јело је било од самих пржених батачића који су били мајсторски спремљени, врло укусни и прописно сервирани. Сваки је гост на свој начин “густирао“ оно што му се сваки час периодички доносило. Неко је викнуо:

“Ала су слатки голупчићи!... Где их похватате оволико?...“

Неки би нечујно закрекетао, па би му се још који придружио... То је све чинило пријатну атмосферу уз свирку и песму.

У једном углу одаје седео је само један поп, пијуцкао чашу пива и често погледао у наше весело друштво и вечеру. Пало нам је у очи његово интересовање, па га понудисмо да приђе нашем друштву. Изгледа да је то једва чекао. Одмах је пришао и отмено се представио:

“Н. Н., свештеник из Сремских Карловаца...“

Чекао је да дође време за воз, па да се врати кући, а воз је полазио некако око поноћи. Био је врло срећан што ће прекинути време у овако пријатном друштву... И много је захваљујући...

С времена на време, неки су уз песму гугутали као голубови, други су опрезно по који пут закрекетали... док је вечера и даље трајала и играла се српска кола. После неког вре-

мена беше се раскравио и “поп Неко“, па је и сам подврискивао, понекад као голуб, понекад би закрекетао, направивши по који виц на рачун вечере... Одржао је и неколико здравица: за јединство српства, горуће жеље за уједињење Војводине и Србије у којој влада слобода... у којој се једнако може дисати... па је зато и он дошао овамо само на два дана... да се мало надише слободног ваздуха... па још у овако пријатно друштво!...

Мика је свирао кола, која се иначе врло ретко свирају, а одликују се севдалијским мелодијама и бучним играњем... Низале су се песме за песама.

Наш “поп Неко“ играо је толико раздрагано да му је почела сметати мантија. Он је загртао за појас, али је и тако сметала. У игри некако закачи за неки шиљак те се мантија поче цепати. Он је и даље играо... А кад је сазнао да је његов воз већ давно отишао - развеселио се још више.

Та је ноћ уопште била једна од најбурнијих коју је друштво “Суз“ имало. Наш се гост најчешће обраћао Мики чија му се појава учинила симпатичном.

У току буре весела, примаче се “поп Неко“ Мики за време свирања, па га у највећем поверењу упита:

“Молим вас, кажите ми истину и искрено, шта смо јели, голубове или жабе?...“

Мика му, не прекидајући свирање, као узгред одговори кратко:

“Јели сте голубове из макишких језера!...“

На попу се појави неки необично мучан осећај, нагло је истрчао из собе и остао је напољу доста дуго. Кад је поново ушао к нама, био је блед и знојав. Очигледно је “олакшао стомак на врат на нос“. Али је ипак улазећи узвикнуо весело као у песми:

“Шта је било, било је... Од добра не треба бежати!“

Па је наставио весеље с нама.

Кад је почело свитати, око шест сати, и друштво се почело разилазити, наш гост је био без мантије - нико није знао шта је с њом било. Ни он сам није знао, али није очајавао.

Напротив, правио је врло умесне досетке на свој рачун. Али, кад се руковао са Миком, у поверењу га је упитао зна ли кога ко би му могао позајмити мантију, колико да оде до куће, “јер овако нећу смети”.

Мику су сцене те ноћи с попом толико биле одушевиле да је и њему поп био постао симпатичан. А кад га је он упитао за мантију, умирио га је хладним тоном овим речима:

“Седите ту и чекајте, донеће вам се друга мантија да одете, али да је вратите; неће марити, ако вам та мантија буде поширока и подугачка!”

После три недеље Мика је добио писмо од тога попа којим позива себи у госте цело његово друштво од оне вечере “на батаке, али од јагњади”, па ће нам том приликом вратити и мантију. Тако је и било. У гостима смо остали пуна двадесетчетири сата.

С тим свештеником срели смо се још једном... трећи пут, 28. октобра 1912. године под Бабуном кад је марширао са пушком преко рамена на челу једног одреда наше војске, који је наишао на наш логор код села Извора, између Велеса и Прилепа.

Улица Мике Аласа⁴⁰

Општина града Београда желела је да једну улицу назове именом - професора Михаила Петровића. Одабрала је једну од оних улица које носе назив наших научника и знаменитих људи, јер је налазила да и његово име, као великог математичара, буде међу именима других научника. Мику је о томе известио један његов пријатељ. Сазнавши за то, Мика му је рекао да “за његово име ни сада многи не знају, а кроз кратко време заборавиће се сасвим и тако нико неће знати ко је био тај професор Михаило Петровић, математичар”.

Речено му је да је општа жеља у Одбору да се једна престоничка улица назове његовим именом. Мика је на то одговорио:

“Ако општитнски одбор баш нешто тако хоће, ја сам најпознатији међу аласима на дунавском крају и моје ће се име дуже и радије тамо помињати и памтити као аласа него као професора и математичара.”

Његова је изјава прихваћена и тако је једна улица на Дунаву добила назив “Улица Мике Аласа”, која се пре тога звала “Израилјева”. Одмах затим је и једна кафана у Душановој улици, у којој је Мика са својим друштвом најчешће приређивао вечеринке, добила назив “Код Мике Аласа”, која се пре тога звала “Дорћолска касина”.

---

⁴⁰ Улица “Мике Аласа” данас постоји у више градова Србије: Београду, Нишу, Јагодини, Смедереву. Београдска, о којој је реч, налази се на Дорћолу, паралелна је са улицама “Дунавском” и “Солунском”. У Винчи се, такође, налази улица са истим именом.

ТРЕЋИ ДЕО

ЦЈЕЛОМУДРИЈА ОВОГА СВЕТА

Написали
ЧЛАНОВИ ДРУШТВА "СУЗ"

ПОСМРТНА ЛИСТА

Моја нигда непрежаљена жена *К р и с т и н а* преминула је 3. овог месеца у 34. или 36. години свога живота и предала је матери земљи. Хвала матери земљи која је Кристину примила. Хвала и лекару г. Р...у који је све и сја чинио да спасе Кристину, па кад је није спасао - хвала му. Ал' највише хвала г-ђи Милеви, удови, која се за све време Кристининог боловања налазила у мојој кући. Хвала г-ђи Милеви, удови, што је неговала моју Кристину и мене и тиме ми олакшала јаде. А што се којешта прича за мене и г-ђу Милеву, удову, то за сад није место за одговарање, ал' док дам Кристини по године, биће говора о свему, а дотле

"Стан", почекај, од Добоја Мујо,
И ми коња за трку имамо."

("Београдске новине", 1888)

Ожалошћени
Кристифор Гајић
овд. мештанин

ОГЛАС

К л а в и р изгубљен је у путу од Славије до Калемег-
дана; ко га нађе нека га однесе на Чубуру и преда М. К. каса-
пину где ће примити награду.

("Вечерње новости", 1892)

Миша Ђорђевић

ОГЛАС

Ш т а м п а р и ј и П е р е А. С т о ј а н о в и ћ а
потребне су две девојчице за савијање.

(27. августа 1896., "Вечерње новости")

ОГЛАС

Своју добро осушену сланину препоручујем
свакоме.

(18. фебруара 1900.)
у Крушевцу

Антон Резничек,
кобасичар

("Вечерње новости")

ОГЛАС

Ж д р е б а д н а п р о д а ј у. Ко хоће да купи добру
ждребад пунокрвне расе нека дође у нашу канцеларију.

("Мали журнал", 1904.)

ОГЛАС

Р а д и з н а њ а. Пошто сам се завадио с моју породицу, за коју исту сам подигао породичну гробницу на Новом гробљу и у коју је сахрањена само моја баба Мага, то искључујем моју породицу на даље сарањивање у исту поменућу гробницу и, задржавајући једно место за мене, осталу комоцију издајем под кирију, односно једно велико место и два мала. Ко ме треба, управо ко умре, нека се мени обрати.

(“Дневни лист“, 1890.)

Долепотписаном
Среја Мекић, оvd.

ДНЕВНЕ ВЕСТИ

...Услед непредвиђеног узрока, бављења Господина Министра у нашој средини, сведено је на два сата. Са тога узрока у мом поздравном говору изостаће историјски део, а из банкета ђувеч са овчетином и гуска на подварку. Зато се позива грађанство, које је познато, да се после испраћаја министровога врати натраг у салу где ће чути историјски део говора и јести ђувеч и гуске на подварку.

(Пожаревачки “Грађанин“, 1893.)

ОГЛАС

Моја жена Катарина, названа Каја, оставила ме је пре неког времена, слушајући совјете наших заједничких непријатеља, завидљиваца којекаквих којима је циљ била да помуте нашу брачну срећу и фамилијаран живот. Овим је сада позивам, речену моју супругу Крестину, тј. Кају, да ми се у року од данас па за петнаест дана врати своме законитом супругу да и даље практикујемо брачни живот и супружанске дужности. А у случају да ми се у реченом року не врати, по истеку тока рока бићу принуђен повести противу ње брачну парницу и онда довиђења, госпоја Каја, фантазија названа, у конаисторији, а питаћемо се онда и за наредника лепога Мику названог, а такође и за твоју тетку која да ми се каже од чега она живи.

(Дневни лист, 1889.)

Понизан:
Јован Микић
указни поштар

ОБЈАВА

Моје говеђе папке с белим луком препоручујем као најбоље мезе.

(“Дневни лист“, 1889.)

Таса Ђорђевић, шкембар

РАДИ ЗНАЊА

Оплођавам краве, одржавам швајцарски сој у сопственој крви.

(“Мали журнал“, 1897.)

Павле Јакић
прив. економ

ОГЛАС

Моје добро изапрана црева за дебље кобасице и саламе, широј публици добро позната, имам на продају.

(“Штампа“, 1900.)

Јулка
уд. Антона Хрњачека, кобасичара

СЛУЖБЕНА ОБЈАВА

Суд Општине Града Скопља објављује грађанима да у општинском одбору има четири мангуп свиње.

Позива се сопственик да се са уредним пасошем сточним јави Суду ради пријема истих.

Из Суда општине Гр. Скопља бр. 2641 од 30. јануара 1934. године.

ОБЈАВА

Т р а ж и с е. Тражи се више вредних, младих шваља за бело рубље. Првенство имају оне које су добре у кошуљама.

(“Штампа“, 1903)

Фабрика белог рубља
код “Вредне Руке“

ОГЛАС

Моје брачном мужу Дамјану Блажићу, земљ. из Гор. Трешњевице.

Мој оглас од 3. новембра 1909. године који је одштампан у "Српским Новинама" од 4. новембра 1909. године СНБр. 244 у коме сам била навела "да ме пасторци злостављају и да сам због тога побегла од тебе и да ти се нећу враћати" - повлачим и има се сматрати као и да не постоји, јер сам исти оглас учинила по наговору од рђавих људи, а нарочито од Живојина Милићевића из Вукосаваца који се сада налази у притвору и окову код ове среске власти за више његових злочиних и прљавих дела и који ме је био завео да би упропастио нашу кућу.

Овај садањи оглас чиним зато што сам се покајала за моју грешку и враћам се теби и нашој кући на продужење брачног живота, а тебе молим да моју грешку опростиш и предаш забраву, а ја ћу се трудити да се потпуно придржавам прописа.

14. јануара 1910. године
срез Јасенички окр.
Крагујевачки

Станија ж. Дамњана Блажића
из Гор. Трешњевице
срез Јасенички
округ Крагујевачки

Сведоче:
Павле Ђирић
Стеван Благојевић
Сретен Томковић

("Српске новине", 48, I 1910.)

Чланови друштва “Суз”, снимак из 1947. године. И даље је било 12 људи у оркестру. Јеленко Михаиловић се налази испред свирача и у рукама држи једину преосталу књигу “Цјеломудрија овога света”. За остале књиге Михаиловић и Пејовић наводе да су уништене приликом ослобађања Београда 1944. године. Слика је преузета из књиге Тадије Пејовић: “Моје успомене и доживљаји 1919-1945” (четврти с лева са гитаром).

КРАТАК ОСВРТ НА ЖИВОТ И ДЕЛО АУТОРА МИЛУТИНА МИЛАНКОВИЋА И ЈЕЛЕНКА МИХАИЛОВИЋА

**Написао
В. МИЛИЋЕВИЋ**

Аутори дела “Мика Алас - белешке о животу великог математичара Михаила Петровића“ припадају плејади водећих научника што их је изродила српска наука са краја XIX и из прве половине XX века. Обојица су обележили време свога рада и живота, оставивши за собом толико тога вредног да, без икакве претензије, можемо да тврдимо да још ни издалека нисмо сву њихову заоставштину у довољној мери искористили. Посебно се то односи на Миланковића, који не само да је постављао тврде темеље српској, већ и светској науци.

О Милутину Миланковићу, његовом животу, делу и утицају на модерну науку приређивач ове књиге написао је осам књига, већина припада научно-популарном жанру, одржао безброј јавних предавања у земљи и свету (тачан број, нажалост, није познат!), скоро 10 година предавао средњошколцима и студентима у Истраживачкој станици “Петница“ код

Ваљева, дао низ интервјуа што на радију, што телевизији, што у средствима јавног информисања, организовао симпозијум посвећен 120-то годишњици рођења Милутина Миланковића, учествовао у припреми 45-то минутног едукативног филма о животу и делу Милутина Миланковића, написао више од 15 стручних и научних радова који за основу имају Миланковићеве циклусе осунчавања и циклостратиграфију и предузео многе друге активности тесно повезане са Миланковићевим животом и радом. У том погледу мали број људи у Србији и ван ње је оставио толики писани траг да би се име тако великог и значајног научника што више популарисало и поставило на истинско место које му по заслуги припада.

Зашто је Миланковић тако велики научник?

Одговор је врло прост: *Миланковић је први сачунао и математички доказао да су асирономски елементи прецесије, нагиба осе ротације и ексцентричне путање Земље око Сунца најважнији фактори промене климе на планети.* То су ти природни дугопериодични елементи по којима се смењивале фазе глацијације (захлађења) и фазе интерглацијације (отопљавања) кроз геолошку прошлост планете.

Простор и време нам не дозвољавају да се са Миланковићем бавимо детаљно, јер би тиме не само испунили бројне странице ове књиге, већ би и неправедно фаворизовали личност која није главни предмет овог разматрања. Зато ћемо само укратко рећи о његовим астрономским елементима, користећи Миланковићево капитално дело "Канон осунчавања Земље и његова примена на проблем леденог доба", а на крају ћемо у најкраћим цртама представити његове биографске податке.

Миланковић је нашао да се наведени астрономски елементи мењају законито и у одређеним временским интервалима, а изражено у хиљадама година то износи: 19-23 за прецесију, 41 за промену нагиба осе ротације и 100 или 400 за ексцентричну Земљину путању. Користећи њихове периодичности, али и законитости небеске механике који су му говорили да једно ледено доба може да настане искључиво онда када се сва три наведена астрономска елемента покlope у

својим минимумима, добио је криву осунчавања за последњих 600 хиљада година из које се јасно могло сагледати све фазе захлађења или отопљавања планете. Тиме је Миланковић поставио основе теорије математичке климе и климатског моделирања.

Посебно интересантно питање код свих Миланковиће-вих прорачуна била су времена наступања глацијација или минимуми летње количине осунчавања, затим осцилације средњих соларних граница вечног снега, средње температуре летње полугодине и коначно снижавање средње годишње температуре. Када је сва ова питања успешно решио, Миланковић је као тражени резултат добио схему једне хронологије или кварталну климатску читанку, засновану на астрономским елементима и прорачунима, чиме је дефинитивно објаснио механизме настанка или престанка деловања ледених доба или узроке феномена сваког леденог доба. Тако је математичка метода поставила егзактне резултате, а Миланковић постао њен творац и оснивач новог погледа на Земљину прошлост.

Ипак, не треба сметнути са ума да ће се сличан процес кретања Земље око Сунца одвијати и у будућности, закони небеске механике и климатске промене ће имати дугорочне и свеопште особине, што другим речима значи да је Миланковићева теорија осунчавања универзалног и међупланетарног карактера.

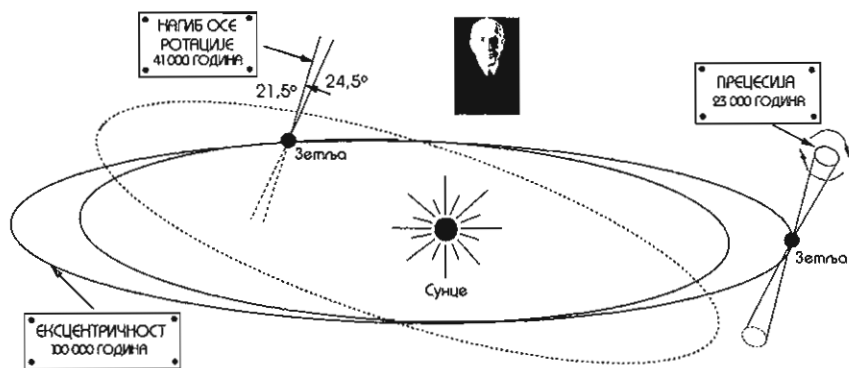
Миланковићева најсажетија биографија нам говори да је рођен у Даљу код Осјека 1879. године. Школовао се прво приватно у родном месту, затим Осјеку где је завршио реалку, а Техничку велику школу је окончао у Бечу 1902. године. Већ 1904. године је докторирао и само је пет година провео у својој примарној грађевинској струци.

Године 1909. прелази на Београдски универзитет на позив Богдана Гавриловића, Јована Цвијића и Михаила Петровића - Мике Аласа. Ту постаје професор примењене математике (предавао је небеску механику, рационалну механику и теоријску физику) све до коначног пензионисања 1955. године или полувековног радног ангажовања.

Као што смо рекли, интензивно се бавио откривањем узрока настанка ледених доба и у том смислу написао је дело “Канон осунчавања Земље и његова примена на проблем леденог доба“ којим је доказао тачност својих математичких резултата. Његовим именом назван је један кратер на тамној страни Месеца, један кратер на Марсу и планетоид под ознаком 1605 Миланковић. Сврстава се у шест највећих научника науке о Земљи, а по индексу цитираности најчешће је наведени српски научник. Чак је у плану једна космичка мисија на Марс која би требало да носи његово име.

Други аутор, Јеленко Михаиловић, исто тако припада оној групи научника која је изузетно много дала српској науци. Његов допринос није раван Миланковићевом, али није ни занемарљив.

У Михаиловићевој биографији пише да је рођен 1869. године у селу Врбица код Књажевца, срез тимочки, а да му се отац звао Михајло и био је учитељ. Основно школовање је завршио у Врбици, гимназију у Зајечару, а Велику школу

Упрошћена схема астрономских елемената прецесије, нагиба осе ротације и ексцентричне путање Земље око Сунца по којима је Миланковић срачунао кварталне периодизације глацијације и интерглацијације и тиме у науци добио данас познате Миланковићеве циклусе осунчавања. Универзалност његовог дијаграма огледа се и у старијим геолошким периодима, али се преноси и на савремене и будуће климатске промене кроз које Земља тек треба да прође. У горњем делу налази се познати Миланковићев портрет који је урадио сликар Паја Јовановић (1859-1957) 1943., интересантно, баш у години смрти Мике Аласа.

природно-математичког одсека у Београду. Радио је као професор у учитељским школама у Београду и Нишу и гимназијама у Крагујевцу и Београду.

Када је Милан Недељковић (1857-1950) формирао Одељење за астрономију и метеорологију на Великој школи, Јеленко Михаиловић је добровољно радио заједно са њим. Био је Недељковићев помоћник за астрономију, али се активно бавио и унапређењем метеоролошких и астрономских инструмената. Биле су то тешке године за Михаиловића, јер је непрекидно радио - без права на одморе и финансијске наднаде.

Године 1906. Михаиловић бива постављен за асистента Геолошког института при Филозофском факултету и заједно са Светоликом Радовановићем (1863-1928) ради на организовању сеизмолошке службе у Србији. Већ 1909. године подиже сеизмолошку станицу у Београду која ће се касније развити у Сеизмолошки завод. За првог управника овог завода Михаиловић бива постављен 1919. године и практично од тада па све до своје смрти 1956. године остаје чврсто везан за ову установу, чак у њој и живи. Према томе, сасвим поуздано може да се каже да је Јеленко Михаиловић не само оснивач данашњег Сеизмолошког завода Србије, већ и његов симбол и зато је права штета што му се српски народ није одужио давањем заводу његово име.

Подједнако успешан Михаиловић је био и професор, а 1932. године изабран је за ректора Учитељске школе у Београду и за заменика председника Централног наставног колегијума. Исто тако, држао је предавања из метеорологије и климатологије на тадашњем Пољопривредном и Шумарском факултету у Београду. После Другог светског рата наставио је и даље интензивно да ради на развоју сеизмолошких станица у тадашњој Југославији у Скопљу, Сарајеву, Подгорици (ондашњи Титоград) и Љубљани. Био је, дакле, активан и неморан практично до краја живота.

Михаиловићев научни рад био је веома богат, разноврсан и успешан. Према библиографским подацима које је синтетизовао и објавио Ненад Бањац 1999. године у часопису

Астрономске опсерваторије (бр. 160, стр. 75-86) наведено је 195 јединица, почев од првог, тј. превода рада Франца Туле (1845-1920) из 1891. године, па све до последњег који говори о геосинклинали Тихог океана из 1955. године. Одавде простице да је Јеленко Михаиловић писао невероватних 64 године или 3 рада годишње у просеку! Ако и њему зарачунамо да је због ратова био спречен у свом примарном послу и одузмемо минимум 8 година, тада се просек повећава на 3,5 написана рада годишње.

Највећи број Михаиловићевих радова потиче из области сеизмологије, геологије, тектонике и сеизмотектонике за коју бисмо могли рећи да је први увео у Србију и на српске сеизмички активне зоне.

Михаиловић је највише писао двадесетих година XX века, онда када је закорачио у своју шесту деценију живота. Ипак, најневероватнија је била 1932. година; тада је објавио 14 радова и 6 удбеника "Експерименталне физике" (за ниже и више разреде средњих школа). Имао је тада 63 године!

Јеленко Михаиловић је проучавао потресе на читавој територији Југославије између два велика рата као и у оној која је формирана после Другог светског рата. Зато је могуће наћи његове резултате из свих делова земље у којој је живео: на пр., сеизмичност Србије, Босне и Херцеговине, Далмације, Македоније, али и шире. Са Балканског полуострва проучавао је сеизмичност у Бугарској, Албанији и Грчкој, док се често интересовао за механизам трусних покрета на Мраморном мору, у Турској и на Блиском Истоку, па чак и за земљотресе на Хавајима.

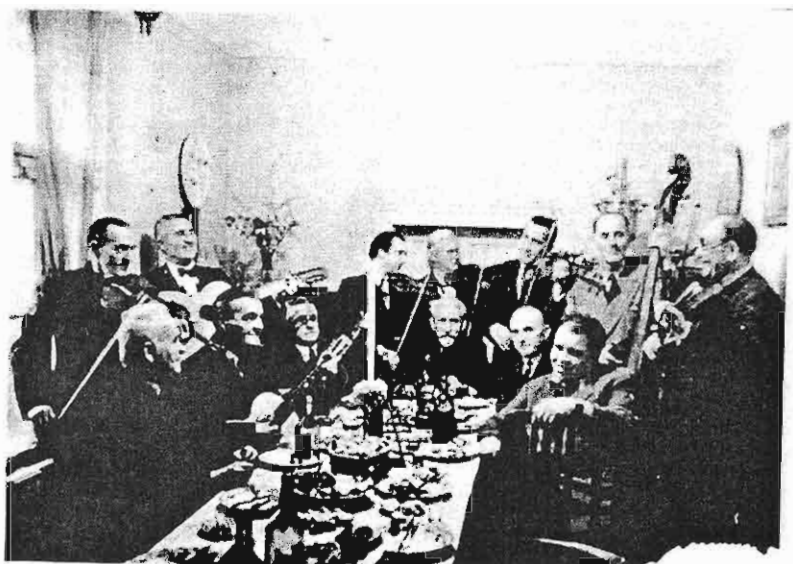
Био је главни уредник Сеизмолошке карте Југославије која је штампана 1950. године. Тада је имао 81. годину!

Његови савременици су га сматрали за изванредног човека. Био је искрен пријатељ, добре ђуди, а изговорену реч сматрао је законом. Многи су га и ценили и поштовали, а Мика Алас, као што смо видели, држао га је за свог најбољег пријатеља.

И као што Мика Алас има своју улицу у Београду, тако и Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић имају своје.

То је само делимична захвалност свој тројници великана. У сваком случају, српски народ ће имати снаге и воље да изнађе праве путеве и да се у пуној мери захвали и Михаилу Петровићу, и Милутину Миланковићу, и Јеленку Михаиловићу.

Нека и ова преуређена књига, писана са љубављу и поштовањем, буде један мали допринос том путу.

Чланови друштва “Суз”, снимак из 1947. године. У средини (седи за столом) један од аутора ове књиге Јеленко Михаиловић када је имао 78 година. Слика је преузета из књиге Тадије Пејовић: “Моје успомене и доживљаји 1919-1945” (седи са гитаром, пети с лева).

ПОГОВОР

Написао
В. МИЛИЋЕВИЋ

У времену у коме се српски народ назива најпогрднијим именима, док му се приписују најозлоглашенија својства и бездушно суди по којекавим назови законима и произвољностима, а њихови представници осуђују на најтеже робије и док српска “власт“ послушно и беспоговорно испуњава све црње и црње уцене и увреде новопрокламоване глобализације, појављује се ова обновљена и допуњена књига да нас опомене да лаж о Србима и српском роду нема дуг век. Срби, као један од најстаријих европских народа, никада није губио свој континуитет ни у знању, ни људскости, а ни самосвести ма колико га окружавала туђинска, а почесто и домаћа издајничка лаж и вазалство. Као поносан и самовољан народ, Срби су то увек умели да препознају иако се често догађало да их је разоткривање тих подмуклости, нажалост, прескупо коштало.

Михаило Петровић, добро познат у народу као Мика Алас, појављује се у том контексту не само као математичар,

академик, професор, професионални рибар, путник, виолиниста, виноградар или проналазач, већ и као велики патриота, неко кога српски народ обожава и разуме, јер је и он њихову душу коренито познавао. Такав је био наш Мика, рекао би Миланковић, а ми можемо само да додамо “истински и једино наш”.

Та жица патриотизма, исто тако изражена и код Миланковића и Михаиловића, потицала је из свести простог српског сељака, пре свега, који је увек плаћао цех балканској ветрометини, али и њеној благородној земљи, башти Европе, коју су свакојаки пробисвети и зулумћари, угледавши је у пуном сјају и лепоти, зажелели да имају за себе. Одувек је та благородна земља била изазовна, примамљива и младалачка, али и пркосна и непокорна. Ту њену непоколебљивост и непобедивост носио је тај прости сељак који је за њу давао свој голи живот и та проста сељанка која је рађајући надокнађивала сваки тај изгубљени живот. Србе је одржавала смрт да истрају на животу и зато су побеђивали. Одржавала их је традиција, славе, меморија на јунаке, гусле и клетва, ракија, манастири и цркве да верује небесима и себи, а изнад свега опомена да им је света дужност очување отаџбине.

Све је то Мика Алас носио са собом и ширио око себе као заразу. Није он учио друге да решавају математичке проблеме само зато да би стекли више знање, свирао народу да би га развеселавао и подстицао на разбигригу, ловио по Сави и Дунаву да би се од продаје улова обогатио, путовао светом да би убијао досаду нити је гајио грожђе по својим виноградима да би се са друштвом опијао - радио је све то заједно “наш Мика” само зато да би народ удруживао у једно братство и, ако устреба, да код сваке опасности сви стану сложено на једну исту страну. Зато је свој живот увек подређивао отаџбини и због тога га се са љубављу треба сећати.

Микин патриотизам је данас као мелем на српску рану. То је онај миришљави и лековити босиљак што дивље расте по читавој земљи српској, али никада не шири своје корене у неке туђе забране. Тај патриотизам је вукао из хајдучких и јатачких времена, Обилићевих, Кочиних и Карађорђевих

ратовања и рана и тај патриотизам, исконски, неупрљан, не-калкулатски, није познавао лицемерну поводљивост или страх. Рођен и у потпуности ослобођен свих тих ропских стега на самом почетку XIX века, тај дух српства одржао се, нажалост, само око стотинак година и онда поклекао пред лажима, превеликим прохтевима и неумереном глађу за што већом територијом.

Микин патриотизам, чист, српски, антиропски, непокорни, није био омиљен ни од власти ни од политике, јер су се и власт и политика храниле онда, а хране се и дан данас, само са извора неумерених прохтева, отимачина, превара, лажи, али и снихосходљивости и покорности народа. Мика, међутим, никада није био на тој страни - његово упориште био је народ, онај сумњичави, тврди, суров, сиров и непоколебљив. Само је тај остао доследан, изворан, традиционалан и, на крају крајева, исправан.

Таквом народу је и намењена ова књига. Он ће веома лако и брзо препознати све Микине идеје и намере. Тај народ свести, својих корена и свога пута, иако проређен и безвлашћен, није издајнички нити ће пристати да живи живот погнуте главе и помирења са неправдом и пљачком имовине. Још мање са вређањем и блаћењем земље Србије.

Михаило Петровић је науч. Он је наша светла традиција, али и светионик будућим генерацијама. Мика је све и за сва времена српски - понос и његова гордост.

Уосталом, ни његови пријатељи Миланковић и Михаиловић, што му са захвалношћу написаше ово дело, ништа мање у свему томе нису заостајали. Напротив, стајали су један другоме раме уз раме.

Жарко бих желео да и моје раме досегне до тог нивоа или, још више, да тих рамена у српском роду буде што већи број. Само тако ће се изнети и победити све неправде, а онај ко се међу свим тим одабраним нађе и попне на сва та рамена, биће нови јунак, Обилић или Карађорђе, достојан имена једног Мике Аласа.

И он ће тада бити као Мика - истински и једино наш.

НАПОМЕНА ПРИРЕЂИВАЧА

Написао
В. МИЛИЋЕВИЋ

У Првом и Другом делу ове књиге дато је све заједно 40 фуснота, тачније 28 у Првом делу који носи назив “Личност Михаила Петровића“ што је написао Милутин Миланковић и 12 у Другом делу под именом “Анегдоте из живота Михаила Петровића“ од Јеленка Михаиловића. Већина тих фуснота укратко објашњавају ко су биле личности које се помињу у књизи (укупно 17), почев од Владимира Варићака, па све до др Лазе Пачуа, а преостале објашњавају различите појмове и термине који се у књизи јављају (на пр., назив и порекло високих школа, застарели термини, поједини топоними, географске позиције и карактеристике непознатих области, коментари старих занимања итд.). Све то учињено је у циљу да би се читаоцу омогућило да што лакше прати и боље разуме језик који полако нестаје или чији поједини делови лагано ишчезавају из свакодневне употребе, јер припадају другој половини XIX и првој половини XX века.

Исто тако, не треба сметнути са ума да је Миланковићев и Михаиловићев склоп реченица понекад анахрон и за данашње време несвакидашњи, али и поред тога ништа није изгубио од своје лепоте и јасноће изражавања. Напротив, поједини делови делују веома симпатично, а термини као што су, на пример, “бургије“, “купусара“, “џумбус“, “капела“, “облигатно“, “комотизирати“, “стикеција“, “горогани“, “аконтно“, “реминисценција“, “емпирички свирачи“, “шваље“, “мангуп свиње“ и други враћају нас у прошлост која је далеко мање користила туђе изразе и термине, посебно енглеске, како је данас то чест случај. Тај некадашњи говор полако пада у заборав као што, рецимо, нестају дечје игре какве су својевремено биле клис, крајцарице, “труле кобиле“, “тапкање сличица“ или кликери, а замењују их много мање физички активне као што су видео и компјутерске игре, па су из тих разлога данашња деца много тромија, угојенија, неспретнија у ходању и трчању у поређењу са претходним генерацијама. Пре само тридесет-четрдесет година фискултура је, на пример, неприкосновено била најпопуларнији школски предмет, а данас је неинтересантна, па неће бити изненађење уколико за наредних двадесет година постане и најомрженија.

Прокоментаришимо само термин “капела”. Које је данас познато да је то израз за оркестар? Како, рецимо, у данашње време звуче питања: “имаш ли *капелу*?” или “које мелодије свира твоја *капела*?” Свако од упитаних прво би помислио да се са њима збија неумесна шала и жели скорашњи одлазак са овог света, незнајући да термин “капела” има двоструко значење, али са битном напоменом да је једно од њих практично нестало из употребе.

Као што су горе наведене игре увелико заборављене, тако исто у заборав падају и поменути термини које су Миланковић и Михаиловић користили и врло је вероватно да их генерације рођене на почетку XXI века или оне које тек треба да се роде неће разумети. Због тога је и назначен толики број фуснота и зато треба разумети намеру да се, рецимо, поједина имена и личности очувају и отргну из бледила и нестатка са историјске сцене.

Фусноте, међутим, по правилу имају мањи значај од самог текста. Оне су најчешће корисне помоћнице како би се прочитано поглавље, пасус или термин што боље разумели. Због тога никада нису истакнуте у оној мери као што је то случај са основним текстом. Приређивач ове књиге настојао је да буду што мање упадљиве, увек у функцији ауторових писања, што корисније и објективније, а по својој сврси информативније и са призвуком мелодичности и питкости језичког.

Ако се тако схвате и уколико су само незнатно оптеретиле текст ове књиге, онда је њихов смисао постојања у потпуности испунио своју намену и корисност. Уосталом, Миланковићева и Михаиловићева књига и без свих њих има своју вредност и незаменљивост.

У последњу напомену приређивача ове књиге треба уврстити и напоре да се дође до оригиналних књига које је Мика Алас писао током свог живота, а посебно оне из периода његовог путовања по свету. То је изискивало додатно временско ангажовање, праћења јавних обавештења о продаји антикварних књига, успостављање бројних контаката са људима који су могли да помогну у намери да се тако нешто оствари, затим су слате бројне електронске поруке, обављени телефонски позиви, непрестано трагало по Интернет страницама и чекало на повратне информације или поштанске пошиљке итд. Труд се исплатио уколико читаоци нађу да је књига која је пред њима интересантна и вредна пажње.

Много је тога, међутим, и даље остало под нејасним околностима, јер је живот Мике Аласа, а посебно његова оставштина, нестала, али сумњамо нетрагом. Детаљнија истраживања и упорна настојања могу дати плодносни резултате, а за тако нешто потребни су веома добри познаваоци његове биографије и људи спремни на истрајност, доследност и бројне неуспехе које су с тим у вези неминовно скопчане.

Микину оставштину, коју данас поседује Основна школа “Михаило Петровић Алас” у Београду неоспорно је драгоцен материјал и вредан даљих изучавања, исто колико и његова већ поменута Сабрана дела и бројна друга документа и трагови, али само у рукама стручних људи и визионара који

могу умешно све учинити да тако нешто постане својина и дар свакоме. Каква ли би драгоценост за свеопшти српски народ био његов музеј, филм о његовом животу, периодично обележавање јубилеја везаног за његово име итд.!

Мика Алас све то заслужује, сигурни смо у једну такву констатацију, као што заслужује је и споменик. По свим законима логике, он би требало да буде подигнут у Београду у парку на Студентском тргу, поред великана Доситеја, Панчића и Цвијића. Био је Мика велики као алас, путник и путописац, виолиниста, виноградар, али ипак највећи као математичар, професор, просветитељ, научник, академик. Његово велико научно дело и светла успомена на њега, како се Миланковић изразио на Микином помену у Саборној цркви у Београду 1943. године, масован испраћај и вечни траг који је за собом оставио јасно говоре да је Мика Алас једно од највећих богатстава српског народа.

Великану је, према томе, место само међ великанима и нигде више, ма колико то звучало особено и чинило се да је чин истргнућа његовог бића из крила народа. Мика Алас ипак остаје дубок корен српског бића: омиљен, поштован и вечно у души и срцу свакога ко уме да цени непоновљивост његовог генија.

Мика Алас је магија и збиља, илузија и реалност, филм и истинитост. С њим, као са Миланковићем и Михаиловићем, пребогат смо народ - без њих сиромаси на камену трапцу у земљи прљуши.

ИНДЕКС ИМЕНА

А

Ајнштајн, Алберт, 49
Александар, Велики, 105
Апел, 38, 57
Аристотел, 105
Аћимовић, госпођица, 152

Б

Бајрамовић, Шабан, 134
Бањац, Ненад, 181
Бах, Јохан Себастијан, 29
Билимовић, Антон, 16, 40, 119
Благојевић, М., 49
Благојевић, Стеван, 176
Блажић, Дамјан, 176
Блажић, Станија, 176
Бусинск, 38, 57

В

Варићак, Владимир, 49-50, 191
Вегенер, Алфред, 29

Г

Гавриловић, Богдан, 17, 53,
109, 179
Гајић, Кристифор, 171
Гаус, Карл Фридрих, 31
Грачанин, Гаја, 119

Д

Дарбуа, 37, 55
Доситеј, 191
Дугић, Бора, 128
Дучић, Јован, 29-30

Ђ

Ђорђевић, Коста Ј., 134
Ђорђевић, Миша, 172
Ђорђевић, Таса, 174

Е

Ермит, 38, 57, 121

Ж

Жардецки, Вјачеслав, 16, 40-41
Живковић, Милутин Тине, 134
Живковић, Радојка, 134
Жујовић, Јован, 54, 163

З

Зајончковски, Петар, 17, 41
Зарић, Стеван, 28

Ј

Јагодинац, Мија, 15, 133
Јакић, Павле, 174
Јакшић, Бура, 9
Јеремић, Сава, 134
Јовановић, Арса Шкембоња, 15, 131
Јовановић, Љубомир, 54
Јосиповић, Емилијан, 28

К

Карађорђевић, Александар I, 27, 61
Карађорђевић, Ђорђе, 37-38, 61, 74
Карађорђевић, Петар I, 61
Карамата, Јован, 17, 40-41
Караџић, Вук, 147
Кашанин, Радивоје, 17, 40, 119

Кергелен, Ивес Жозеф де, 95
 Китон, Бастер, 42
 Колумбус, Кристифор, 79
 Кориолис, Гаспар Густав де, 27
 Кристијанзен, 96

Л

Лагранж, 76, 78, 82, 90
 Лазаревић, Новица, 55, 57
 Лесепс, Фердинанд де, 91
 Лозанић, Сима, 54
 Лоти, Пјер, 102

М

Мекић, Среја, 173
 Микић, Јован, 174
 Миланковић, Милутин, 11-15,
 17-20, 22-23, 25-27, 29-31,
 35-43, 45-46, 49, 92, 98, 107,
 119, 138, 179-182, 184-185,
 188-189, 191-194
 Милићевић, Живојин, 176
 Михаило, митрополит, 137
 Михаиловић, Јеленко, 11-15,
 17, 20-21, 26, 30-36, 38-43,
 45-46, 56, 107, 119, 127, 158,
 177, 179, 182-185, 189, 192-193,
 Митић, Рајко, 33
 Мишковић, Војислав, 119
 Молвајд, 97

Н

Наполеон, Бонапарта, 27, 29,
 87-88, 91
 Недељковић, Милан, 181
 Нешић, Димитрије, 37, 49
 Николић, Александар, 33

Њ

Њутн, Исак, 29

О

Обилић, Милош, 186
 Обреновић, Михаило, 55

Обреновић, Љубица, 55
 Обреновић, Милош, кнез, 55, 147
 Обреновић, Драга (Машин), 73
 Ојлер, 49
 Орешчанин, Бранко, 154, 159

П

Павловић, Драгољуб, 54
 Панчић, Јосиф, 191
 Паци, Енрико, 55
 Пачу, Лаза, 32, 160-161, 191
 Пејовић, Тадија, 16, 40, 177, 185
 Пенлеве, 38, 57, 121
 Перић, Живојин, 55
 Перић, Мара, 55
 Петковић, Владимир, 17, 41
 Петровић, Михаило, наведен и као
 Мика Алас, 7-16, 18-23, 25-43, 44-45,
 49-57, 59-70, 72-92, 94-102, 104,
 106-110, 112-113, 15-123, 127-146,
 148-167, 179, 181-182, 184-185,
 187-189, 191, 193-194
 Петровић, Карађорђе, 61, 188
 Пешић, Радивоје, 20
 Пикар, 38, 57, 121
 Платон, 24, 105
 Поенкаре, 38, 57
 Поповић, Богдан, 73
 Поповић, Димитрије, 73
 Поповић, Павле, 16, 19, 41, 73,
 100-101, 119
 Поповић, Светолик И., 134, 151
 Првановић, М., 49
 Протић, Душан, 134

Р

Радовановић, Милић, 54
 Радовановић, Светолик, 183
 Радојчић, Милош, 16
 Рат, Мориц, 143
 Резничек, Антон, 172

С

Салтиков, Никола, 16, 41

Скерлић, Јован, 73
Сремац, Стеван, 9
Стојановић, Пера А., 172
Станојевић, Чича Илија, 9
Стевановић, Андра, 54
Стојановић, Коста, 63

Т

Томковић, Сретен, 176
Трифунковић, Драган, 40
Тула, Франц, 184

Х

Хрњачек, Јулка, 175

Ц

Цвијић, Јован, 52, 54, 163, 181, 193
Цукамото, Катсуми, 106

Ђ

Ђирић, Павле, 176

Ш

Шантић, Алекса, 30
Шмит, Јоханес, 106-107, 109

ТРИ ВЕЛИКАНА

Михаило Пејровић, Мика Алас (1868-1943)

математичар, рибар, виолиниста,
инженер, научник, професор,
академик, индустријалац, радник,
виноградар, просветни радник, проналазач,
(хидроинтеграција - прелиминарна рачунара,
криптографски систем),
универзитетски математички науке
у Србији.
Душа Београда.

Јеленко Михаиловић (1869-1956)

сеизмолог, геолог, сеизмоинженер,
музичар, астроном, иноватор,
професор, научник, метеоролог,
универзитетски сеизмологије и
мреже сеизмолошких станица у
Србији и Југославији.
Пријатељ и карактер за сва времена.

Милућин Миланковић (1879-1958)

грађевински инжењер, математичар,
астроном, климатолог, геофизичар,
научник, професор, академик, оснивач
математичке климе и климатског
моделирања,
сарадник у истим радима са Којерником,
Њутном и Кејлером.
Космички и временски аргументи.

МИКИНА ОПОРУКА

Ја сам већ у годинама - што сам урадио, урадио...

Ако се жив вратим са овог путовања - то је чист ћар. Ако, пак, на путу умрем - ништа не мари. Бићу сахрањен тамо где ме смрт снађе.

Најбоље ће бити ако умрем на лађи, па ме баце у море да ме рибе поједу и освете ми се што сам их много ловио и јео.

Ми, Срби, смо иначе навикли да се сахрањујемо у мору. Знате већ да постоји "плава гробница" у Јонском мору, поред острва Вида, "острва смрти" у близини Крфа, па неће ни мени сметати да одем у неко море. Бар се нећете мучити око моје сахране.

Одломак из књиге "Моје успомене и доживљаји 1919-1945" Тадије Пејовића, Микиног асистента, касније професора математике Београдског универзитета.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

51:929 Петровић М.

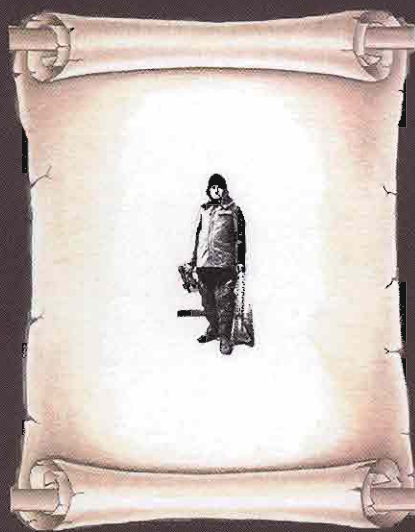
МИЛАНКОВИЋ, Милутин, 1879-1958

Мика Алас : Белешке о животу великог
математичара Михаила Петровића / написали
Милутин Миланковић и Јеленко Михаиловић ;
приредио Владо Милићевић. - Београд ; Калгари
: Фонд др Милићевић ; Удружење "Милутин
Миланковић" ; Пожега : Жиравец, 2012 (Пожега
: Жиравец). - 199 стр. : илустр. ; 24 cm

Портрет М. Петровића. - Тираж 1.000.

ISBN 978-86-507-0115-7 (Жиравец)
1, Михаиловић, Јеленко, 1869-1956 [аутор]
а) Петровић, Михаило (1868-1943) -
Биографије
COBISS.SR-ID 190232076

Миран, тих, скроман, човечански једноставан,
надчовечански обдарен, Петровић је био један
од највећих синова нашег народа
Милутин Миланковић
(изговорено 1943. године на помену Мики Аласу)

ЈЕЛЕНКО
МИХАИЛОВИЋ
(1869-1956)

МИЛУТИН
МИЛАНКОВИЋ
(1879-1958)

Приредио: Владо Милићевић

МИЛУТИН МИЛАНКОВИЋ
ЈЕЛЕНКО МИХАИЛОВИЋ
МИКИА АЛАС

БЕЛЕШКЕ О ЖИВОТУ ВЕЛИКОГ МАТЕМАТИЧАРА
МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА

